

โบราณคดีศึกษา

และ

วิชาลือนนหน่งลือไทย

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นางพวงเพชร เอี่ยมสกุล

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

ฉัฬ ๑๙ พฤษจิกายน ๒๕๐๒

สารบัญ

๔
เรื่อง

๗
หน้า

๑.	โบราณศึกษา	๗
	๑. มาตรการ ๑	ตำบลที่เตาเรียน	๓๐
	๒. มาตรการ ๒	สถานที่โรงเรียน	๓๔
	๓. มาตรการ ๓	จำนวนนักเรียนแต่ละครู	๓๕
	๔. มาตรการ ๔	เวลาเรียนแต่ละหยุด	๓๘
	๕. มาตรการ ๕	เครื่องเตาเรียน	๓๙
	๖. มาตรการ ๖	วิชาหนังสือ	๓๙
	๗. มาตรการ ๗	วิชาเลข	๔๒
	๘. มาตรการ ๘	ข้อบังคับการเรียน	๔๖
๒.	วิธีสอนหนังสือไทย	๗๕

คำนำ

นายเกรียง เอี่ยมตักุด ได้มาแจ้งความจำนงแก่กรมศึกษาธิการว่า
ประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาแต่โบราณของไทย เพื่อ
แจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางพวงเพชร เอี่ยมตักุด ผู้เป็น
ภรรยา และได้คัดเลือกพิจารณาเลือก “เรื่องโบราณศึกษา” และ “เรื่อง
วิชาสอนหนังสือไทย” สำหรับจัดพิมพ์แจกจ่ายเป็นอนุสรณ์ในครั้งนั้น

เรื่องโบราณศึกษา เป็นเรื่องทศมพอยู่ ในหนังสือวชิรญาณ บท & ร.ศ.
๓๓๕ (พ.ศ. ๒๔๓๘) เดิม ๕ และเดิม ๕ กล่าวถึงวิชาการศึกษาและการศึกษา
เล่าเรียนในสมัยโบราณ โดยแบ่งออกเป็นข้อใหญ่ ๆ ๘ ข้อ เรียกว่า มาตกา
มาตกาต่าง ๆ เหล่านี้จากด้วยเรื่อง ตำบลที่เล่าเรียน สถานที่โรงเรียน จำนวน
นักเรียนและครู เวลาเรียนและหยุด เครื่องเล่าเรียน วิชาหนังสือ วิชาเลข
และข้อบังคับการเรียน ผู้เขียนได้พรรณนาไว้อย่างละเอียดชัดเจนมาก ใน
คอนท้ายของเรื่องโบราณศึกษานี้ มีโคลงสี่สุภาพบอกชื่อผู้แต่งไว้ว่า

ประเสริฐอักษรนิติ์ข้อย	ชอูน ชรงเอย
เรียงระเบียบโบราณทูน	เก้าไข
สยามบรรพศาสตร์สุน	ทศก ษาฤ
ก่อนลับกลับเซ็ดให้	เหตุแจ้งกาลนาน

ความไพ โคลงสี่สุภาพให้ทราบจากผู้แต่งชื่อ “ประเสริฐอักษรนิติ์” ใน
รายงานของหนังสือวชิรญาณ หน้า ๒๕๗๗ ร.ศ. ๓๓๕ แจ้งรายนามสมัคร
หนังสือวชิรญาณปรากฏนามท่านผู้หนังสือ ชุนประเสริฐอักษรนิติ์ (แพ)

จึงเข้าใจได้ว่าท่านผู้เขียนเองเป็นผู้เรียบเรียงเรื่อง ไบรอนศึกษาชน ท่านผู้คัด
 หดวงประเสริฐอักษรนค (แพ ตาตะตถกษมณ) ซึ่งเป็นผู้พบพงศาวดาร
 ฉบับหนังสือจกกัน ในวงการ ไบรอนคดีและประวัติคำศัพท์ ไทยว่า ฉบับคัดวง
 ประเสริฐ ๆ และในภายหลังท่านได้เป็น พระยาปริยตธรรมชาดา ได้บำเพ็ญ
 คุณประโยชน์ ใน ฐานะผู้มอบความรู้เป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง เป็นอัน มาก
 เรื่อง ไบรอนศึกษาชน เป็นเรื่องหนึ่งซึ่งจะช่วยให้ได้ทราบถึงความจำเป็นในการ
 เติบเรียนตั้งแต่อ่อนวิชาความรู้แก่ผู้เยาว์ ในสมัยก่อน นับว่าเป็นหนังสือที่มคณ
 คาเวของหนังสือ

ส่วนเรื่อง อรรถอนหนังสือไทย ของ พระศรีสุนทร โงหาร (น้อย ข้าราชการ-
 ยางกูร) ซึ่งต่อมาได้เป็นพระยาศรีสุนทร โงหารนน เป็นเรื่องต่างต่างถึง
 อรรถอนแต่วรรณหนังสือไทยในสมัยก่อน ท่านผู้เรียบเรียงเรื่องนี้เป็น
 บุคคลสำคัญคนหนึ่ง ซึ่งนับว่ามีคุณสำคัญต่อวงการศึกษารวมของไทยในสมัย
 ไบรอนมาก กล่าวคือในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงปฏิรูปการศึกษาของชาติ โดยจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้น เป็นการริเริ่ม
 การจัดการศึกษาให้เป็นระเบียบ ในครั้งนั้นได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ
 ให้พระยาศรีสุนทร โงหาร (น้อย ข้าราชการยางกูร) เมื่อยังเป็นหลวงสาร-
 ประเสริฐ เรียบเรียงแบบเรียนชุด มุขบทบรรพตจ วาหนคณกร อักษรประโยค
 สังโยคพิชาน พิศาลการนค สำหรับใช้แบบแบบสอนแบบเรียนใน โรงเรียน
 หลวงสมัยนั้น แต่ต่อมาแบบเรียนแบบสอนหนังสือได้ออกโดยฉฉฉฉมา โดย
 อาศัยหลักจากแบบเรียนชุดน การที่ท่านผู้เรียบเรียงได้ ใช้ความรู้ความ
 ชำนาญในฐานะผู้เกี่ยวข้องของอยู่กับวงการ ศึกษาของชาติ ได้เรียบเรียงเรื่อง

พวงเพ็ชร เอี่ยมสกุล

ชานะ ๒๔ ธันวาคม ๒๔๕๕

มรณะ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๐๑

พวงเพชรรำลึก

พวงเพชรรำลึกพวงเพชรเมื่อเธอมาเข้าโรงเรียนราชินี ชั้นมัธยม ๖ กว่า
๓๐ ปี มาแล้ว มีโยเธอจะถูกเพื่อนชน ๆ ล้อว่า คิดแม่บนนาค พระเอกละคร
สมัยโน้น หรือล้อว่าเป็น Ospaca Black Tooth ละครในหนังตลกวรรณ-
คดีที่เราเรียนในชั้นมัธยม ๗ เธอก็เพียงแคร์องจตุรดาตพองาม เข้มโตเธอ
เรื่องที่ถูกล้อมาเป็นอารมณ์ จนปรบคอกให้เขากบเพื่อนยุ่งไม่ได้เลย ตรงกันข้าม
เธอกลับเป็นเพื่อนกับทุกคนในห้องเรียน เธอไม่เคยทะเลาะกับใคร หรือว่า
ใครให้เจ็บช้ำมาใจเลย เธอเชื่อฟังคำบอกเล่าและตักเตือนของเพื่อนเต็ม
เธอช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนทุกคน เธอไม่เคยขี้ด่าขอร้องของ
เพื่อนเลย แม่ในคราวที่เพื่อนขอให้เธอเล่นละครแม่พระเอก ๓๐ คน นางเอก
๓๐ คน เธอไม่เคยแต่งละครเลย เธอกยอมร่วมดงด้วยความยินดี อุปนิสัยอัน
ประเสริฐของเธอ คราบจนเธอสิ้นชดคมได้เปลี่ยนแปลงไปเลย เธอหวังดี
ต่อเพื่อน เธอช่วยเหลือเพื่อน ทุกข์ของเพื่อนก็เหมือนทุกข์ของเธอ งานอันใด
ที่เพื่อน ๆ ออกปากแต่เธอไม่เคยปฏิเสธ และเมื่อรับปากแล้วเธอไม่เคย
เหลวไหลหรือล้มเหลวสักครั้ง

เมื่อพวงเพชรมาเข้าโรงเรียนราชินี การเรียนของเธอดีกว่าพวกเพื่อน ๆ
หลายคน แต่พอชนชั้นมัธยม ๗ การเรียนของเธอก็ซนจนเป็นลำดับเดินเอาเพื่อน
ทั้งที่เคยดีหรือไม่เคยดีเยี่ยมเธอชอบไต่ทศางเป็นแถว พอชนชั้นมัธยม ๘
คราวใดทมิษฐ์กวน ครูภาษาอังกฤษ ถ้ามคำแปด เธอเบียดคอตถนัดคิกชนนาร

ฉบับกระเป๋าสองเธอ คอบได้ในอีกใจเดียว เธอเบื่อกดชพนนารขของเธอคล้อง
 แคลงราวกับงูรัดหมดจ่าอะไรข้อยหน้าไหน มีเพื่อนบางคนกระซิบว่าเธอทอง
 แมคฟ้าแลนคดกชพนนารโตทางเดิม ในการเรียนภาษายฝรั่งเศ็กเศกเช่นเคยจกน
 เธอเก่งและสนใจถามครูผู้สอนในข้อที่เธอสงสัยบ่อย ๆ จนครูเข้าใจว่าเธอ
 ลองภูมิครู คตอดเวลาที่อยู่โรงเรียนราชัน พวงเพชรไม่เคยถูกครูดเลย
 เพราะพวงเพชรไม่ชน มคจามประพุกตเรยบรอย คงใจเรียนและเชอพงครู
 เต็มอ จึงเป็นที่รักของครทุกคน คตอดจนทานอาจารย์ใหญ่เป็นอนมาก

พวกเราเป็นพวกแรกททาง โรงเรียนจคให้ลอบไลชนมชยม ๘ ตามหลัก
 ด้ศรโรงเรียนชายใน พ.ศ. ๒๕๗๒ เราเรียนกันหนักมาก หนักจนไม่มีวันหยุด
 เทอม เพื่อน ๆ หลายคนพากันบ่น แต่พวงเพชรไม่เคยบ่นเลย ในบั้นนุปรากอ
 ด้แผนกอกษรศาสตร์ทโรงเรียนมคนลอบไลโตเพียง ๗ คน คนหนึ่งลสมัคร
 เป็นครทโรงเรียน อีก ๖ คน พากันไปเข้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรา
 ๖ คนเรียนรวมกับนักเรียนชายอก ๓๐ คน ชนขนาดพอค ไม่ใหญ่โตเหมือน
 ล่มยณ จึงไม่ต้องคตคงเครองชยาลด้ชง ไม่ต้องแบ่งนักเรียนออกเป็นหมู่ ๆ
 เราผู้หญิง ๖ คนเรียนคดยกันทุกจช เราอยู่คดยกันเป็นหมู่ เราเดินไปไหน
 คดยกัน เรากนคดยกัน เราคยกัน ถ้างนไหนอาจารย์ไม่ล้อนเรากไปเพียงบ้าน
 เพื่อนหรยไปคภาพยนศรคดยกันเราไปมหาดทยาลด้และคตบคดยกันทกจกน เมอ
 มหาดทยาลจคงานคระครหรือทศนาศรหือเมืองโกค ๆ ถ้าเราไปกไปคดยกัน
 ถ้าไม่ไปกไม่ไปคดยกัน เรา ๖ คนไม่เคยแยกกันเลย เราลชคดยกันเราทุกช
 คดยกัน เราลคคว่าไม่มีทุกชอะไรจะเปรยบกับเมอถูกนลคคณเรจคจกรรม
 ศาสตร์ ชงอยู่ในคคอกษรศาสตร์ชนตางทาจงหอะเทอชากบด้ชงคณชองเรา
 เป็นไม้มลลว แมเมอคราวกคให้ทาทนชบคว่า เมอออกไปเป็นครจจะไม่ก้อ
 การลศไรค ก็เปรยบกันไม่ได้เลย

พวกเราเริ่มยอมแพ้วางเพชรในวันแรก ที่เรียนภาษาฝรั่งเศสในมหาวิทยาลัย อาจารย์นิโคลาสให้เราเล่าที่ทานอัสป เรื่องสิ่งที่โคกกับหนู เราเล่าไม่ได้ เพราะเราล้มหมอนกระหว่าง โรงเรียนบิตภาคปลาย และไหนจะรู้สึกไม่สบายใจ ที่เรียนปนกับนักเรียนชายด้วย แม้อาจารย์จะพูดให้เราว่าตามเราก็อ่าไม่ได้ เหนือแตกไปตาม ๆ กัน แต่พวกเพชร พวกเพชรคนเดียวในหมู่พวกเราสามารถเล่าได้ พวกเราพากันแปลกใจว่าเธอไปเรียนพิเศษมาจากไหน เพราะสมัยนั้นไม่มีโรงเรียนกวดวิชาเลย เธอบอกจ่าระหว่างบิตภาคเธอต้องอยู่ทุกวัน ในโอกาสต่อมา เธอสามารถ พูดภาษา อังกฤษ และภาษา ฝรั่งเศสกับอาจารย์ ได้ คิดเองราวกับว่าเป็นภาษาของเธอเอง เธอเคยได้รางวัลสำหรับการเรียนภาษา ทั้งสองมาจากสถานทูตทั้งสอง นแหละคือผลของความพากเพียร โดยแท้

ยังเรียนไป ๆ พวกเราทุกคนต่างยอมแพ้วางเพชรมากจนทุกที ผลการสอบในปีที่ ๓, ๒, ๓ และ ๔ ไม่ต้องพูดถึงการแชนหรือชาชนเลย พวกเพชรได้คะแนนอยู่ในกรุปเอหรือบี (ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าเกรด) ทุกวิชาและทุกปี มอยู่ครึ่งเดียวที่เราพอใจเสียไปด้วย เมื่อเจ้าคุณอุปถัมภ์ อาจารย์ภาษาไทยพูดว่า “แม่พวกเพชร ฉันเกือบจะให้คะแนนภาษาไทยตกเสียแล้ว เพราะอ่านลายมือไม่ออก ต้องพยายามอ่านเสียแทบแย่” พวกเพชรหน้าเฉยเธอผลหวังมาก เพราะความจริงเธอจำตัวมาได้เกือบทุกตัวอักษร แม้อาเธอเรียนเก่ง เธอก็มิได้หวังวิชาเลย เพื่อนฝูงคนใดถามอะไรเธอก็บอกและช่วยอธิบายให้โดยมิได้บิตบังเลย เช่นยอมเป็นการช่วยเพื่อนมิให้แชนหรือชาชนไปด้วย เธอเป็นพรรคของอาจารย์ทุกคน และด้วยความเป็นพรรคของอาจารย์นั่นเองจึงช่วยเพื่อนผู้ชายไว้หลายคนมิให้ออกไล่ออกจากมหาวิทยาลัย เพราะความคะนองซุกซนไปแก๊งอาจารย์ฝรั่งผู้หนึ่งเขา เมื่ออาจารย์เควิต อาจารย์

หัวหน้าฝ่ายภาษาอังกฤษเรียกเธอไปซักถาม เพอร์ซอเท็จจริงถึงเรื่องความ
ซุกซนของเพื่อนผู้ชายเหล่านั้น เธอกล้ามาบอกให้เพื่อนผู้ชายผู้ซุกซน
เหล่านั้นพนงข้อหาไปได้ ทำให้เพื่อน ๆ ผู้ชายเหล่านั้นรู้สึกชอบใจเธออยู่จน
ทุกวันนี้ แต่พวกมันตั้งชื่อเธอว่า "ลูกจ้างอาจารย์เดวิด"

พวกเรานั่งคุยกันพลุกพล่าน พวกเพชรคงเรียนเก่งแต่อย่างเดียว
ถึงเวลาเลิกหัดสอนก็ยังไม่เก่ง ที่ไหนได้ในบิตเราเรียนครุศาสตร์เธอได้คะแนน
การส่งมอบเกรดออก เราคาดกันว่าการผลัดสอนและการส่งมอบจริง ๆ นั้น
ต่างกัน พวกเพชรแม้จะได้คะแนนดีในการผลัดสอน แต่เมื่อเป็นครูจริง ๆ แล้ว
คงไม่เป็นครูดีเท่าใดนัก เพราะเราเห็นว่าเธอค่อนข้างอ่อนในเรื่องทางโลก
อยู่มาก แต่แล้วเราก็ต้องยอมรับว่าเราคาดผิดอีก เพราะเมื่อเธอออกเป็นครู
เธออดขงทำให้นักเรียนสนใจใฝ่วิชาที่เธอสอน เธอสามารถอธิบายให้นักเรียน
เข้าใจวิชาที่เธอสอนได้แจ่มแจ้ง เธอเอาใจใส่สั่งสอนอบรมนักเรียนทุกคน
ไม่จำหญิงหรือชาย เธอทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนฝึกหัดครุที่เธอสอน
เมื่อเธอเป็นครูใหญ่ โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูชายซึ่งศึกษา เธอก็ได้วางรากฐาน
ที่ดีไว้หลายประการ ครูฝึกเรียนตลอดจนคนงานภารโรงที่อยู่ในปกครอง
ของเธอต่างมีความสุขกายสบายใจ รุ่งรมมีขร่อดมใจกันทำงานเป็นอย่างดี
ทั้งนี้เพราะพวกเพชรวางตัวเหมาะสม เป็นผู้มีอุปนิสัยขยันขันแข็ง เห็นอก
เห็นใจคนอื่นซื่อสัตย์และยุติธรรม ทั้งหลายนี้ผู้เล่าว่าเมื่อคราวที่เธอไปติดต่อ
กับ โรงเรียนวัดศิวนะรังครามเพื่อขอให้นักเรียนครุศาสตร์ไปฝึกสอน เมื่อเธอ
กลับไปแล้ว ครูทั้งหลายที่ได้สนทนากับเธอเมื่อได้รู้ว่าเธอเป็นอาจารย์จากสถาน
ที่ศึกษาชั้นสูงตั้ง และเป็นภรรยาของผู้อำนวยการกองประถมศึกษา ต่างพา
กันชมชื่นในความสามารถของเธอ โยนไม้ก่อกองของเธอเป็นอย่างดี และแต่เพียงเท่า
นี้ไม่ได้ขอรับให้สัมภาษณ์

เมื่อพวกเพชรแต่งงาน เราทุกคนต่างดีใจว่าเป็น โชคดีของคุณเกรียง
 อย่างยิ่งที่ใครพวกเพชรมาเป็นคู่ชีวิต แต่เราก็ไม่เคยคิดว่าพวกเพชรจะทาหน้าทา
 ภรรยาได้ดั่งเท่าใดนัก เพราะต้องออกทำงานนอกบ้านเป็นประจำ แต่แล้ว
 พวกเราก็ตองยอมยกให้ว่า พวกเพชรเป็นศรีภรรยาโดยแท้ เพราะได้ฟังคำ
 บอกเล่าจากคุณเกรียงว่า "คุณพวก ช่างปรนนิบัติเหลือเกิน มักคอยถามว่า
 จะรับประทานอาหารใหม่คะ จะต้องการน้ำใหม่คะ" พวกเพชร เชิดชูและยกย่อง
 สามีของเธอเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง พวกเราไม่เคยได้ยินพวกเพชรบ่นถึง
 ความบกพร่องของสามีของเธอเลย ดูประจักษ์ว่าสามีของเธอเป็นพ่อเทพบุตร
 ของเธอโดยแท้ พวกเพชรเป็นทั้งกำลังใจและกำลังใจกายของสามี เธอขอย
 ส่งเสริมให้สามีได้มีความเจริญรุ่งโรจน์ในหน้าที่การงานจนเป็นลำดับ

พวกเพชรพยายามก่อสร้างสร้างครอบครัว เธอพยายามซื้อที่ดินและ
 สร้างบ้าน เธอควบคุมการก่อสร้างบ้านด้วยตนเอง เพราะชดเชยหนี้สามีของเธอ
 เธอไปต่างประเทศ แม้วาพวกเพชรจะต้องออกไปทำงานนอกบ้านเป็นประจำ
 ทุกวัน เธอทาหน้าทาตาเป็นครุฑนอย เป็นครุฑใหญ่ เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย
 และบางคราวงานของเธอเป็นงานซึ่งของเรมหาประสพการณ์ใหม่ อยู่ได้มอกดี
 เธอก็ไม่ปฏิเสธคำขอร้องของใคร บางทีขอร้องให้ทำสิ่งไหนสิ่งนั้นให้ บาง
 ทีขอร้องให้แสดงปาฐกถาเกี่ยวกับการศึกษา เธอยินดีทำให้งานนี้ ส่วนหน้าที่
 ทางบ้านเธอก็เหมือนจะตั้งใจไว้อย่างแน่นแน่ว่าจะไม่ให้บกพร่องเลย เธอ
 คำนึงถึงความกตัญญู ความสงบสุข และความสุขสมบูรณ์ของครอบครัวเป็น
 สำคัญ เธอไปตลาด เธอทำครัว เธอทำความสะอาดบ้าน เธอตัดหญ้า เธอ
 ปลูกต้นไม้และหาผักตบแต่งบ้านให้น่าอยู่ อยู่ได้มอ

ครบเมื่อกลับจากการศึกษาคือ ณ ต่างประเทศแล้ว เธออยากให้ทุกสิ่ง
 รวดเร็วยิ่งขึ้น เธอจึงขอร้อง ขอร้องเอง คิดขคิดจนทำความสำเร็จเอง เธอ

ทำงานทุกสิ่งที่จะช่วยให้ครอบครัวของเธอมีความสุขสมบูรณ์ โดยมีได้คำนึงว่า
งานใดจะเป็นงานค่าหรือสูง

ทางด้านการอบรมลูก เธอร่วมมอร่วมใจกับสามีของเธอ ในอนที่จะ
อบรมลูกให้มีความรักความสามารถประกอบอาชีพในทางสุจริตและเป็นผู้ตั้งกม
รับรอง เธอมักถามและตรวจดูว่าลูกใดเรียนอะไร ไปถึงไหน มีอะไรที่ลูก
ไม่เข้าใจก็ช่วยอธิบายให้ ช่วยเล่าเรื่องทีลูกควรรู้และควรปฏิบัติให้ฟัง สอน
ให้ลูกรู้จักช่วยตัวเอง ไม่หองแหนหรือปกป้องลูกมากเกินไป ช่วยส่งเสริม
ความฉลาดและศักยภาพของลูกทุกคนอยู่เสมอ จากผลที่พอแม่มีแนวทาง
อบรมลูกสักคตต้องไปในแนวเดียวกัน จึงทำให้ลูกทั้งสองของเธอมีความสุข
เจริญงอกงามทุกด้านเป็นลำดับมา

ทางด้านสุขภาพเธอมีใจละเอียด ไม่ว่าจะเป้นสามีหรือลูกหรือคตของเธอเอง
ก็ ถ้าเกิดมีอาการผิดปกติอย่างใดขึ้น เธอเป้นต้องรีบไปปรึกษาแพทย์
ประจำครอบครัวโดยเร็ว แต่มีการตรวจร่างกายขยู่เป็นประจำ ทงนไม่ใช่
เพราะเธอกลัวตาย แต่เธอมุ่งถึงความสุขสมบูรณ์ของครอบครัวเป้นสำคัญ
เธอต้องการให้ทุกคนในบ้านมีร่างกายแข็งแรง ประกอบการทำงานในฐานะเป้น
พลเมืองได้อย่างจริงจัง

ไม่ว่าพวงเพชรจะย่างไปสารทิศใด ในประเทศนี้ฉฉฉฉฉฉหรือใน
สหรัฐอเมริกา ก็ บุคคลที่รู้จักเธอในสถานทีเหล่านี้ต่างถามถึงเธอ ทั้ง
ฝากความคตถึงและสคตเธอมากกับคนไทยที่ไปทนนเดิมอ ไม่ว่แต่ ครู
นักเรียนในสถานทีเรียนต่าง ๆ ทั้งกต่างขฉฉฉฉฉฉ แม้แต่การ ไรงของ
Bank Street College ซึ่งเธอได้เรัจปริญญาโทก็ถามถึงเธอ นับว่าเธอ
เป้นบุคคลที่ยงแห่งประเทศไทยคนหนึ่ง เมื่อขฉฉฉฉฉฉของเธอแพร่สะพัดไป
บุคคลเหล่านี้ต่างพากันแสดงความเลัยใจมายังสามีและผู้ที่รู้จักเธอ การท

พวกเพชรเพื่อนทรักของเราได้สังเกตเห็นเช่นเพื่อนฝูง ครู
 อาจารย์ศิษย์และผู้ทรักทงหลาย ค้างมคจามเลี้ยตายแตรถอว่าประเทศไทย
 ได้สูญเลี้ยคนตไปคนหนึ่ง ในองการศีกษา จึงชวนกันบริจาศทรพยจานอนหนึ่ง
 มอมให้แกคณศรคาศตรจุพาดงกรณมหาดทยาศย ตถานททำงานของเชอ
 ลิตให้เป็นประโยชน์ทางการศึกษา เพื่อเป็นอนุสรณคิงเชอ

พวกเรายังจำภาพทตนามบนตยอนเมอง เมื่อเราไปตงพวกเพ็ชรไปศูกการ
 ศีกษาทประเทศนิวซีแลนดใน พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้เป็นอย่างดี พวกเราทุกคนพากัน
 ร้องไห้เมอเห็นตูกตางของเชอร้องไห้โฮ ๆ ไม่อยากให้ม้จากไป คุณเกรียง
 ต่ามกหน้าแดงทากตพนพตางจงมอตูกตางแตรตูกชายใจคนตระชาง แต่ตว
 พวกเพ็ชรเองนใจเข้มแข็งมได้ร้องไห้เลย เพราะเชอรูยตจวการจากไปน
 กเพื่อจะนำเอาความเจริญมาสู่ชาตบ้านเมองของเรา เราตองเลี้ยนำตาเพราะ
 เชอออกเบนครงทตอง เมอได้พงชางการตายของเชออย่างกรทมหัน ในฉัน
 นนเองเมอเล็กรพชอานาศพแตรจะนำตงหีบ ไม่มีใครเลี้ยทได้ยพเลียงตูกชาย
 ของเชอร้องไห้บอกว่ "หาแม่ หาแม่" จะกตนนำตาไว้ได้ ทุกครงทเราพต
 ตงเชอพวกเราตองร้องไห้ เราตองร้องไห้อกเมอสำมของเชอมาปรีกษาเรอง
 การทาศพเชอ พวกเราจะร้องไห้ตงเชอไปอีกนานเท่าใด ไม่มีใครรู้ได้

ตงแต่พวกเราได้สูญเลี้ยลัมพนช เค่าภายน เพื่อนทรักของเราไปกว่
 ๒๕ ปีแล้ว พวกเรา ๕ คน แม้จะแยกย้ายกันทำงาน แต่ทุกปีในฉันประตติ
 ทานชารยโรงเรียนเก่าของเรา เราเบ้นตองพบกกัน เราพร้อมกันไปเฝ้า
 ถวายพระพรทาน นบแต่นไปเราจะชาคพวกเพ็ชร พวกเพ็ชรผู้เพียบพร้อม
 ด้วยคุณลัมบคอนหาผู้ใดเล้มอเหมอนไต่ยาก ตงค้ำรำพรรณของลัม โรจน
 ลัดลัดกุด ชงเชอเขยนตวยนำตาตงค่อไปน

๒๒ ๓ ๔ ๕ ๖
 ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐
 ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖
 ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒
 ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘
 ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔
 ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
 ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖
 ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒
 ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘
 ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔
 ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐
 ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖
 ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒
 ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘
 ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔
 ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

มาตบหน้าตบเนตรไม่แฉะเห็น
 ใครรักเร้นหลอกดวงดวงเพ็ชรไป
 หรือเปรียบกับเพชรมณฑกยิ่งใหญ่
 ถ้ามหาหยกใหม่หากมเงิน
 แฉะดวงซอทใหม่ไม่มท
 เพชรพวงมณประดับไว้กับใจ
 ลอยตงมาเป็นมนุษย์ในโลกใต้
 รักอาลัยเพชรรักกลายสลายพวง
 ว่าราคาเชอโฉนช่างใหญ่หลง
 กลตวงเลยกว่าด้ามสืบบี
 เคยทรงรักและทรงเกลียดกตกรงท
 พาลดวงเชอเชอกรมแต่เอาใจ
 เชอส์เชออำนาจช่วยบอกให้
 แต่ไม่เคยเลยจะไกลกันนานวัน
 ทรงร่วมกันร่วมนอนเชอผอนผน
 กพบกันอยู่ข้างข้างไม่ห่างกาย
 โยเพื่อนแก้วดวงเพชรมาแต่คหาย
 ทรงฉมใจให้มฉายอาจรณเชอ
 ฉาฉนเผาคัดคนงถึงเต็มอ
 จะบำเรอแต่เพชรพวงพวงนเชอ
 จะทราบถึงคาวราตก
 ว่าจะไปรดทราบด้วย และชอบบุญกุศลทพวงเรา
 ได้บำเพญให้เชอจงเป็นน्यानอดสั่งให้เชอได้เสอด้วยสุขในล้มปราชภพนั้น สม่กับ
 กรรมอนตทเชอได้ประกอบในภพนทด้วยเทอญ
 เพื่อน ๆ ผู้รักและคิดถึงพวงเพ็ชรเสมอ

๗

จดหมายแสดงความเสียใจจากต่างประเทศ
จดหมายของเลขาธิการเนชคอมแห่งนิวซีแลนด์
NATIONAL COMMISSION FOR UNESCO

DEPARTMENT OF EDUCATION, WELLINGTON, NEW ZEALAND

3 July 1958

Dear Kriang,

All Phaung Phet's friends in New Zealand, particularly those of us in the National Commission secretariat, are still stunned by the sad news passed on to me by Chirabha. I wanted, in this note, simply to tell you that there are a great many people in all parts of New Zealand who will always remember with the warmest feeling the happy months that Phaung Phet spent in New Zealand. She impressed us all with her great sincerity and ability, and none of us will ever forget her. The news was an especial blow to Dr Beeby and I, who have such vivid memories of the happy evening we all spent together in your house in Bangkok.

I know that Dr Beeby has already sent you a telegram on behalf of all of us, but I should like to convey, on behalf of myself and my wife and the officers in the Unesco secretariat, our deepest sympathy to you and your family.

Yours sincerely,

ALEX CAMPBELL

Secretary.

ณ

จดหมายจากผู้ประสานงานของมหาวิทยาลัยอินเดียนา

INDIANA UNIVERSITY

School of Education

BLOOMINGTON, INDIANA

June 20, 1958

Mr. Kriang Imaskul
Department of Elementary Education
Ministry of Education
Bangkok, Thailand

Dear Kriang:

We have just learned of the great tragedy that has come to your family. Mrs. Porter and I would like to extend our sincere sympathy to all of you. The news was a real shock to us and to our participants on the campus. They feel as we do that we have not only suffered a great personal loss, but Thailand has lost a wonderful spirit.

Sincerely,

Willis P. Porter

Coordinator

WPP : mp

โทรเลขปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ประเทศนิวซีแลนด์

"MR. KRIANG IAMSAKUN CHIEF OF PRIMARY SCHOOLS
DIVISION MINISTRY OF EDUCATION BANGKOK THAILAND

PHUANG PHET'S MAY FRIENDS IN NEW ZEALAND JOIN ME"
IN EXPRESSING DEEPEST SYMPATHY IN YOUR SAD LOSS

C.E. BEEBY DIRECTOR OF EDUCATION

โบราณคดีศึกษา

วิชาการเล่าเรียนในประเทศบ้านเมืองเราแต่เดิมนั้น ถ้าจะคิดอนุমান
ตรวจหลักฐานตามจารึกจะจำแนกประเภทออกไปได้เป็น ๓ ตามส่วนแบ่งของตน
ของหมวด หรือของการรวบรวมประชุมให้เป็นหน้าที่การเล่าเรียน ซึ่งชกจึง
แนะนำพาให้การศึกษาดำเนินตามล้นไปเป็นลำดับ คือแปลจำประเภท ๓
อย่างนั้นเป็นดังไม้ ๓ ซากคากนใจสำหรับวางตั้งของ หรือจะเรียกจากกระดาษ
๓ ใบสำหรับใส่ตั้งของ หรือเรียกจากกฎหมาย ๓ ข้อสำหรับวางบท ๓ ฐาน
ตามแต่จะเทียบเพื่อความ ก็ได้ทุกอย่าง แต่จะยกไว้ก็ต่างข้างหน้าคือไป
ในทนายพเจ้าได้สองรวบรวมจารึกโบราณคดีศึกษา มาแสดงไว้ในสมุดนี้ ด้วย
เห็นว่าของเก่า ๆ ซึ่งเป็นเชื้อเต็มทนเต็มของเราจะเสื่อมสูญเสีย ด้วยไม่มี
ผู้รียกรองเรียบเรียงขึ้นไว้ แต่จะขาดตกบกพร่องยังเกินประการใดนั้น
ก็จำเม่นจะต้องมีบาง ด้วยจากการรวบรวมของทุกกระจายอยู่นั้น เป็นการ
ยากที่จะเก็บให้หมด ซึ่งจะไม่ให้หลงเหลือตกได้แต่ได้ตั้งใจว่าจะรวบรวม
โดยคัดกำลังความคิดทุกอย่าง แดกเป็นของอัศจรรย์อย่าง ๓ ที่เราได้อ่าน ๆ
ของจุด ๆ ซึ่งเป็นของจริงทุกอันแล้ว แดกดังอย่างไรก็ดี เรืองนึ่งไม่เคยมี
ในหนังสือพิมพ์พจนานุกรมเลย ข้าพเจ้าได้ระตถถึงทำเช่นนี้ด้วยเห็นว่าบ้านเกิด
ตายความกตขงมุกเดงเสนของเก่า ๆ แดงจะย่นดิมมาก แดกเข้าใจอีก
อย่างหนึ่งว่า หนังสือพิมพ์พจนานุกรมนี้ ก็เป็นทรงรวบรวมสรรพพดทษาค่าง ๆ
ซึ่งเป็นเรื่องโบราณคดีศึกษา ที่ข้าพเจ้าจะตั้งนึกไม่เป็นการขัดข้องแก่ความ
ต้องการของหนังสืออนเลข เป็นแต่มีดอยกำไม่เส่นาร ได้ศเท่านน เพราะผู้

เจ้าศักราชจวรกอกษร ไบราณคังมหาศักราช ๓๒๖๘ (บัดนี้ประดิษฐานอยู่วัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม) ก็ได้แสดงเหตุด้วยพระมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงทรวง
 ศักดานภาพตงอตกษร ได้มายเห็นอ ครองนคกครวณออกนอกเขตประเทศชน
 ทังไป ได้ฟังพระบรมโพธิ์สมภารพระกฤษดาภินหารนน ให้เมืองบังเกิด
 คุณนามขนงา "สุโขทัย" ไบราณจารย์เจ้าแปลใจจาไทยเป็นสุโขตงน
 แด้มการตำตงอชางอชางการตำ "พระราชกฤษ์เหมปราสาทนพศุข
 (เก้ายอด) แด้พระมหเทียรธถานพระพมานจตุรมุข" อนชคตงคางมตงอ
 ฝีมือชางปรตบ ตกตงชงเราทกอนน ควรเข้าใจได้ โดย ชรมตาชองการกช-
 ตำราง ชงสำมารตจะประณตบรจจณศคฝีมือความคตทกประการ เมอ
 การตำรางปราสาทตามทกตางมาแตวนน ยังมีการตงตงด้วย ไบราณศกษา
 ต่อไป ตงอการ "อภิเชกสมณจารย์พราหมณาจารย์ ตปตยตงสมตง
 ให้มาเตาเรยนพระไตรบฏกชรม แด้ศกษาชงศตปศ้างตรวชากการตาง ๆ
 ในบริเวณมหาปราสาทนน" ก็ในการทกตางตงอการเตาเรยนน เรา
 ทงหตายคงเข้าใจได้วการเตาเรยนในเวตานนม ๒ ประเภท คือพทชจกร
 ประเภท ๓ ราชอาณาจกรประเภท ๓ ชงแยกออกเบน ๒ นตงอชาคัยคาน
 ชอทงาเตาเรยนน ฝ่ายพทชศ้างนากปรากฎการเตาเรยนตงอคางว่าพระ-
 ไตรบฏกชรม ล่งนราชอาณาจกรชงจะอชบายไนทน ตงอคางว่าศกษาชง
 ศตปศ้างตรวชากการตาง ๆ เบอนให้เข้าใจวการงานทงปวงทมนชยคองการ
 นน หรอจการทงปวงทมนชยทนน ความประพฤตเบนไปชองพนบาน
 พตเมืองนม คองมครุมตารามการผลทลเตาเรยนเบนชรมตาชากจากมนชย
 ศกคนทงไม่ได้เตย อนงเนอความไนทงลชอชกรชอม ไบราณเจ้าศักราช
 ได้มการตงตงตำราตงการเตาเรยนตาง ๆ ตามทได้อชบายมาแตวนน มี

คำกราปฎิพนธ์ที่ไ้ระบุชื่อไว้ไปข้างทางโหราศาสตร์ แต่โหรในเวลานั้นก็จะ
 เพื่อน ๆ ตามคำกราเพราะเหตุเคื่อนคิดไม่ตรงต่อทางพุทธศาสตร์ พระเจ้า
 แฉนตบงชมพระนามปรากฏในเสาศีลาณน พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถ
 ในธรรมศาสตร์ราชศาสตร์ไสยศาสตร์ต่าง ๆ จึงทรงนพนธ์คำกราทอาทศมาต
 ใจให้เป็นประเพณีสืบมา เสาศีลาออกเสาศีลางซึ่งเป็นคนกัน มอักษรไทยโบราณ
 ดงมหาศักราชแก่งว่าเสาศีลิตกต่างมาแต่นั้น ดงนมหาศักราช ๑๒๑๕ ปี
 พอชุนรามกำแหงเจ้าเมืองศรีวิชัยลัทธิไฮทียมศักตานุภาพมาก ประกอบ
 ด้วยปรีชาสามารถครอบครองเมืองอยู่เย็นเป็นสุข ศดลยคบัณฑิไตฝ้ายเหนือ
 ครอบงมคตระจนออกแต่ไตทาการพชหลายอย่างหลายประการ มีการก่อสร้าง
 วัดวาอารามเป็นคณ แต่แต่ดงว่า "เมื่อก่อนลายหนังสือไทยน ย่อมมชน
 เมอมมหาศักราช ๑๒๐๕ ศักบมะแม พอชุนรามกำแหงหาได้ใจใจแต่ใส่ลาย
 หนังสือไทยน คอทจรแปลว่าพอชุนรามรู้หนังสือแต่ไมนงไว้รู้คนเดียว
 ไตเขียนใจเป็นควอักษรดงทมในเสาศีลาณน กเบณฑให้เห็นไตจา เจลาณนม
 การเสารเยนเจริญแต่ตามกาดแต่บุคคล เมอชางถึงวัดถุดงของทสร้างทำ
 กให้เห็นปรากฏไตจาไตเรเหตุประเภท ๓ คอ กาด บุคคล อดถุ นนถครบ
 บริบูรณแต่จเหมือนกน ครนคอมาดงกรงศรีอยุธยาโบราณตามเรื่องราว
 ในพระราชพงศาวดารเป็นคณ กยอมแต่ดงด้วยวฒของนถปราชญ์ราชบัณฑิต
 ดงหนังสือกาพยกลอน ไคสงคณทต่าง ๆ เหตุอทจะพรรณนา แต่ดงนประกอบ
 ไปด้วยมรหดกนถปราชญ์ฉลาดในถ้อยคำไพเราะ อย่างทเรียกว่า "พระทม
 บรรยงกรคณาสันหรือคางา เจ้าพระยาจชาเขนท" แต่ค่อน ๆ อกทงปวง
 นถแต่ดง ให้เห็นว่าการดำแดงนถปราชญ์ภาษา คอคณภรมคชดงดงฤตด้วย
 ถ้อยคำเจลาณน ดำแดงนถปราชญ์ศลปจทพยาการด้วยถ้อยคำทแปลว่า ผู้เป็น

พระอินทร์ของวิษณุนั้น (เป็นใหญ่) (เป็นเจ้าของ) ก็ตั้งหน้าตั้งตาดูอย่าง
 ของการงานแต่การเล่าเรียนว่าแพร่หลายเจริญได้ อนึ่งถ้าเราจะพิจารณาดี
 ว่าปราสาทราชวงศ์ รูปศิลปะเครื่องบนเครื่องหัตถ์ทองปวงมณฑลเมืองลพบุรี หรือ
 พระพุทธรูปของเก่า ที่มอยู่ในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศเป็นต้นนั้น ก็คือเป็นการ
 แต่งตั้งพยานยืนยันตาของเราได้ทุกประการว่า วิชาช่างและช่างศิลป์ของข้าราชการ
 ไพร่บ้านพลเมือง ซึ่งแต่งตั้งศิลปวิทยาไว้นั้นยังปรากฏมาตตอต่บักยบนั้น ก็เป็น
 ที่ให้เข้าใจว่า การขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของเรา ยิ่งคงจะเจริญมาเป็น
 ลำดับ ๆ ตามไตรเหตุที่ไตรกล่าวแล้วในเบื้องต้นนั้น ก็แต่การดัดแปลงแก้ไข
 หาหนทางความเจริญนั้น ก็ยอมเป็นธรรมดาของวิชาการที่ดำเนินความรู้ เมื่อ
 พิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบดูของไตรสังไตรของนนตั้งนั้น ก็เปิดช่องส่องหนทาง
 ให้แลเห็นออกไปอีกเป็นธรรมดาอยู่ฉะนี้ ด้วยเหตุว่าความแท้จริงของสิ่ง
 ไตรยังไม่บังคบบให้หยุด สิ่งนั้นกยอมขยายตัวเองอยู่เสมอ ก็แต่การแก้ไข
 ไซ้หนึ่งสี่ แลถอยคำตามที่เราได้สังเกตเห็นในตำราที่ไซ้กันอยู่ทุกถนนั้น ก็
 ยังเป็นประเพณีของเก่าสืบ ๆ มาแต่โบราณ แลตัวหนังสือของเราจะเข้าใจ
 ว่าประคิบรู้ ไซ้ตนเอง หรือสืบเนื่องจำต้องมาแต่ตอน ก็ควรเข้าใจได้ว่า
 สืบมาแต่ตอนเป็นธรรมดา ด้วยว่าชาวสยามเราเป็นชนชาวพุทธศาสน์นา เมือง
 มาแต่โบราณจนกาลทุกถนนั้น ก็แลพุทธศาสน์นากเกิดชนในอนเดยซึ่งแต่ก่อน
 เรียกว่ามชฌมประเทศนั้น ก็การสืบประเพณีบ้านเมืองในอนเดยนั้น เราจะ
 เข้าใจว่าเกิดเมื่อพุทธกาลดึกหาไม่ เพราะชาวอนเดยเป็นชาติถือพร้าหมณศาสน์
 แต่ครั้งสร้างพาดสร้างคนดกตกตาบรรพตามคัมภีร์พร้าหมณ ก็ยังพดตำรามาก
 ด้วยว่าพร้าหมณนั้น มีศาสน์นามดวหนังสือสืบการเล่าเรียนแข็งแรง มีตำรา

วิชาศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งชาวยุโรปได้ถ่ายทอดวิชาไปไว้ใช้มาก วิชาของชนมั้งฉิม
ประเทศนั้นแต่ เทียงแพร์หลายไปในนานาประเทศมาก จนถึงประเทศเราก็ได้ใช้
ประเพณีนั้นหลายสิ่งหลายอย่าง วิชาการต่าง ๆ นนกอาศัยคารับตำราของ
เกาคอหนังสือเป็นคน เพราะฉะนั้นหนังสือของเราจะถือว่าสืบมาแต่พราหมณ์
หรือสืบมาแต่พุทธศาสตร์นิกายก ด้วยจุดศักราชของเราน้อยกว่าพุทธศักราช
๓๓๗๓ ปี น้อยกว่ามหาศักราชอยู่ ๕๖๐ ปี แต่มหาศักราชยังน้อยกว่าพุทธศักราช
๖๓๓ ปี ตกตงเรื่องศักราชนั้นอยู่ห่างเดือน ๆ จะว่าใครแก่มากกว่ากันยาก ด้วย
ศักราชทั้ง ๒ นั้นถูกสับสนแต่ตั้งใหม่มาหลายครั้งแล้ว แต่ที่อ้างในบาตฉนวน
แห่ง ๓ ดูเหมือนพระองค์เจ้าห้ามไม่ให้ยกธรรมคำสอนของพระองค์ขึ้นสู่
พราหมณ์ภาษา (หรือตั้งสักฤต) ทรงอนุญาตให้ยกขึ้นสู่มคธภาษา เพราะ
มคธภาษาที่จะเป็นภาษาที่ใช้คิดองในเวลาอันนั้นแต่ต่อมา ภาษาพราหมณ์แทน
จะเป็นภาษาเกาทรูยากขึ้นไป แลจะเป็นภาษาถ้อยคำประกอบด้วยเวทมนตร์
คาถาอาคมเป็นทางรุงรังนอกพุทธศาสตร์มาก ตามเรื่องที่ได้อธิบายมานั้นแล
จึงเห็นว่า พราหมณ์ภาษาอยู่ห่างไกลมาก แดกลงนหนักต ภายหลังพราหมณ์
ก็เช่นผู้ถือพุทธศาสดาจึงทำให้ถ้อยคำระคนปนกัน ก็แต่หนังสือของเรานั้นมี
นักปราชญ์แต่งตั้งความเห็นต่าง ๆ ฉายมมาจาก โนนบางนบาง แต่ข้าพเจ้า
นั้นเห็นตามความเป็นอสังกรภาพของประเทศนั้นว่า จะทำการสิ่งใดก็ทำได้ตาม
กรรมสิทธิ์แห่งตน หรือสิ่งทีตนศวรบุชา จึงตั้งนิษฐานว่าคัวหนังสือของเรา
นั้นเกิดขึ้นตั้งสถาน คือเกิดขึ้นด้วยไปราณานวัตร ๓ มหีสัธราณวัตร ๓ ซึ่ง
เป็นพยานอยู่ในตัวหนังสือของเรานั้น ซึ่งแต่งตั้งให้เห็นว่าเป็นอักษรเดิมตาม
เสียงอักษรหรืออักษรานน ก็ตั้งนบทเป็นอักษรคู่ คือ ซ เป็นคณทชานนทคจ
นับว่าเป็นอักษรขั้วสังกรานวัตรได้ แลตั้งาเนียงทุกตัวที่เป็นเสียงค ก็จัดเป็น

ไปราณานวดศรี แต่ตั้งตั้งนพจะว่าตลอดไปทั้งบรรพตก็ไม่ได้ เพราะ ฐะ ตะ
 เป็นคนนอกชานนอยดงน แต่ให้เห็นได้ออกอย่างหนึ่ง คือ สอ ๓ นั้นไม่มีใน
 ภาษาลังกฤตซึ่งเป็นครุเดิม มครไม่มี สอหนึ่งคือไทยเรากมี สอ ๓ เท่ากับ
 ลังกฤต จึงเห็นได้ว่าเป็นพวกไปราณานวดศรีแท้ แต่พยานออกอย่างหนึ่ง
 ชาวเจ้าได้สืบมาแต่สำนักกวดราชประดิษฐ์ รัชสมัยมหาธรรมาราม ว่าของ
 ไปราณาจารย์เจ้า ได้อธิบายเรื่องอักษรไทยไว้เป็นคำโคลง แต่จะคลาดเคลื่อน
 ถ้อยคำไปบ้างหรืออย่างไร เพราะจำมานานแล้ว เนื้อความยังติดอยู่ดงน

อักษรไทยเพสน์	เดิมพราหมณ์
จารึกมาแต่ราม	ราชบุรีโพ้น
แต่งตั้งอย่างสยาม	ประเทศ นนา
แปลงเปลี่ยนจากรูปโน้น	ชักให้ไทยเรียน

เพราะตั้งนพจะเห็นได้ว่า การเข้าเรียนแต่หนังสือของเรานนเดิมตมา
 นานแล้ว เช่นถ้อยคำต่าง ๆ ที่ได้อ้างตามลักษณะรูปหนังสือแต่คำรา
 เรยนต่าง ๆ แต่ขอทวงพระร่วงเจ้าได้แต่งรูปลายอักษรไทยขึ้นแต่ไม่พิสดาร
 (ก็แต่รูปอักษรพระองค์จะหมายรูป จากพราหมณ์หรือประการใดนน กแต่แวแต่
 กาด) รูปอักษรพอเป็นแบบรูปไทย เพราะคำพิสดารนน อย่างว่า คำชอมกม
 ไร้อยู่แล้ว แต่ในทมิฬก็กล่าวถึงคำว่าชอม "ชอม" เดยขออธิบายตาม
 อด โนมคตอวย ตามที่ใดเขาใจแต่หนังสือจนตามณ ทมคานาว่า "อักษร
 ชอมคำตั้งหพพากยนนมแต่ดงน" ตามที่เข้าใจว่า ชอมนนเป็นเขมร แต่โดย
 ชาติฐานตมาของคำว่าชอมนน คงจะหมายเอาหนังสือเรียกชื่อหนังสือหรือ
 ตรงคำว่า "ชอม" ซึ่งเป็นภาษาบาลีภาษาในคัมภีร์ชดเคอร์ ดกรชนนา
 ลังกฤตแปลว่า มาอยู่, ความมา, เขามา, วิชา, หนังสือศักดิ์สิทธิ์, คัมภีร์

พระพุทธรูปศักดิ์นา, พระอภัยมณี, พระศากันดา, อาคม นกเมอญแรกคณมา
อาคมพ มาสู่ประเทศเหนือจากมอญมประเทศนั้น แดมาแผอาคมพให้
กวางขวางแด การใช้ด้อยเรือจราชอาคมพ ก็ปรากฏแก่คนทงหลาย
จะเรียกคณว่าพอกอาคมพหรืออาคมพหรืออเมองอาคมพได้ เมื่อกานพคก
มาแพร่หลายในชาวเหนือ คำว่า "อา" หายไป ก็คงเหลือแต่คำว่า
"คม ๆ ๆ" ครั้นนานเขากจะเลยเป็น "ค่อม ๆ ๆ" แดจเลยแปลง
ดำเนียงเป็น "ขอม" ไปเท่านั้น (คล้ายกับชาวไตเรียกเมืองโกดว่า ไช ๆ ตา
ก็หายไป) แดกมทอ้างว่า ขอมคาคณ ก็การดำคณพพ ถ้าไม่ใช้พอกวิชา
อาคมแดกดำไปไม่ได้ อนึ่งหนังสือในจณตามณ ทอ้างว่าพระร่องเจ้าไตแดง
เมือกษรไทยชนใจไตไม่พดสาร เพราะคำขอมกมใช้ยแเดง ก็คำขอม
นกกคพอกขอมทมาคองยทเรียกจาเมืองขอมเนเวदानนคคเป็นพอกใช้คำบาด
หรือพราหมณนพ ถ้าเรียกตามเขาใจทุกอนนกวาขอมมคชหรือขอมสังสกฤต
อย่างหนง ทอจารย์เจ้าทพดสารออกไปก็เป็นขอมไทยอย่างหนงเมอม
ควอักษรไทยชนแเดงก ใช้เขียนไตทงขอมมคชขอมไทย อนึ่งเหตุไตในเวदान
นพ จงมพระพุทธรูปศักดิ์นา แดพระอรหันคชณาสัพ ทงพราหมณนชกสังทพ
เขามาอยทสูชโยทนนพมาก ถ้าจะพิจารณาตามรูปคักราชในพงศาวดารเหนือ
ก็เห็นนทเห็นไต คงแดพระพุทธรูปเจ้าเขาคูนพพานแเดงไมกรอยบ มีฉนาทฐู
ประทุษร้ายพระพุทธรูปศักดิ์นา ในมอญมประเทศ แดตั้งกาชนสัฒมา ฐูแจภิกษุ
สังฆของคเจ้าไทยจึงไตจาริกไปในทคานุทคค่าง ๆ เพื่อบจจัย & ประการกับ
ทงสัฒนธรรม การเขนนจงเห็นไตว่า คำขอมพพ เป็นคำดำเนนเรยงความ
มาแดพอกมชณมประเทศ ก็แเดตาเราจธอเขาคำว่าขอมเป็นเขมรแเดง แด
คคองพงศาวดารเหนือเมอพระร่องเจ้าครองเมืองนพ พุทธรูปราชธองแเดง

พนมเปญ แต่เราหยิบแผนที่สยามมาชวนไปข้างเหนือแล้ว จึงคิดตั้งแต่
 แผ่นดินพระร่วงเจ้าถอยหลังขึ้นไปเวลานั้น นาทะเลขนั้นเกือบถึงเมืองศรี
 สขนาตยส์ ไชยทงนมนแล้วทนนเราจะเห็นรูปในแผนที่ข้างเหนือ เป็นบ้านเมือง
 คอเมืองจันเตยวัน ตำนครณตกกระเมเมืองแลแผ่นดินแต่แม่น้ำตลอดไปทางอินเดีย
 ได้แต่ตำนครณออก แด่ด้านใต้แห่งเมืองศรีสขนาตยนั้นจะให้เห็นแต่แหลม
 แด่เกาะกบนาทะเลเป็นแท่ ถาดรณคอดวงมาอีกเกือบพนมบดอกเราจึงได้
 เห็นแผ่นดินแต่เมืองในตำนทศครณออก แด่ด้านใต้ ชนิงพระเจ้าขันทราช
 เมืองพทขานครพงจะจับของ เมืองหงดำพงจะผุดจากนาเหมอนกัน เมื่อ
 พุทธศักราชล่วงได้ ๓๐๐๐ ปีเท่านั้น ไม่เต็มใจที่จะสมมติ คำว่าขอมนั้นให้เป็น
 ชาติของคนเขมรได้เลย

ชนิง ข้าพเจ้าได้สืบถามท่านแม่ทัพไทยที่ได้อไปทราบเหตุการณ์เจ้าเรื่องว่า
 เวลานนั้นดาวเป็นใหญ่ได้พบชาวคงเข่าพวกหนึ่งเรียกว่าชาแมน (เขมร) แด่
 ภาษาข้างเหนือ ๆ นนอชบายว่า พวกดาวเรียกคนบ่าวว่าชา, ชาแมน, ชาแท้ ๆ
 แต่ไทยเข้าใจว่า ชาแมน คือคนเหมือนชา แต่อยู่บ่าวเรียกเขมรดง เมื่อได้
 กดาวถงคำว่าขอมถวงเลยไปนั้น ก็เพราะจะอธิบายถึง ไบราณคักษาวาดช
 ดับการเจ้าเรียนคักชปวทยา ซึ่งเนื่องมาแต่พวกอากมนนได้มาคกอยในพนมบ้าน
 เมือง เวลานนั้นแพร่หลายกระจายไปในฝ่ายเหนือตลอดตตำนทศแล้วตาม
 พยานคอดมอชางหลอบนแกะสลักกลดงอย่างใด ซึ่งเป็นชของม ในอินเดีย
 ไบราณเช่นปราสาทหินเส้าหินต่าง ๆ นั้น ก็ได้มีแล้วในฝ่ายประเทศคนเหมือน
 กัน ตามที่ภายหลังได้บ่รากฏ ณ วัดวาอารามแต่ปราสาทราชฐาน ไบราณ
 เป็นต้น เช่น รูปพระชินราช ชนิศร์ ศีร์คำสดา แด่ปราสาทลพบุรี เป็นต้น

บุคคลจะได้รวบรวมเรื่องราวของโบราณศึกษาเป็นลำดับไป แต่โบราณศึกษานี้
ข้าพเจ้าได้รวบรวมตามของเก่าแลสืบสวนตามผู้เห็นแลออกพิมพ์

ภาคการศึกษา

ภาคที่ ๓	ตำบลทะเลเรียน
ภาคที่ ๒	สถานโรงเรียน
ภาคที่ ๓	จำนวนนักเรียนแต่ละครู
ภาคที่ ๔	เวลาเรียนแต่ละหยุด
ภาคที่ ๕	เครื่องแต่งเรียน
ภาคที่ ๖	วิชาหนังสือ
ภาคที่ ๗	วิชาเลข
ภาคที่ ๘	ขอบังคับการเรียน

ภาคที่ ๑ ตำบลทะเลเรียน

ในภาคที่ ๓ ว่าด้วยตำบลทะเลเรียนนั้น คือกลางดงทึบๆ ประชุม
ใหญ่ซึ่งมีบริษัทอยู่ประจำไม่ขาด ซึ่งเป็นตำบลย่อยเกิดการแต่งเรียนตาม
ประเพณีโบราณสืบเนื่อง ๆ มา คือเป็นกิจการสำหรับบ้านเมือง ซึ่งประชุมชน
เคยพบตลอด ๆ กันมาตราบเท่าทุกวันนี้ ในตำบลย่อยเกิดการแต่งเรียนวิชา
จะเรียกว่า วิชาสาย หรือมหาดูทยาตย์ อย่างไร ซึ่งจะให้สัมพันธ์เหตุของ
การแต่งเรียนนั้นยังไม่ปรากฏ ถ้าจะอนุมานมาทางภาษาพจนานุกรมการศึกษาว่า
ประเสริฐในทุกวันนี้ ซึ่งเขาเรียก "สกูล, หรือคอสเตช, แดงในเวอร์ชิต"
ประการใดก็ตาม แต่คุณความดีของการแต่งเรียนซึ่งได้ประชุมคณาชนในตำบล

นน ๆ แต่ละคำบด ๆ ก็เป็นอเนกกัปการ ยากที่จะพรรณนาให้ทั่วถึง ซึ่งได้
 เห็นคุณแล้งจว่าเป็นคำบดทบรเทาความโง่เขลาของประชุมชน ให้หาย ให้น้อย
 ให้เบาบาง ให้เป็นคนฉลาดให้สุภาพให้เรียบร้อยให้รู้จักบุญบาป อย่างวิเศษ
 ประเสริฐหาที่สุดมิได้ คือพระอารามทั้งหลายซึ่งนับด้วย ๓๐ ด้วย ๓๐๐ ด้วย
 ๓๐๐๐ ในประเทศบ้านเมืองเราแต่โบราณมา ถ้าจะคิดประมาณการก่อสร้าง
 พระอารามแต่ละวัด ๆ นน เงินวัด ๓ ได้หลายสิบหลายหมื่นซึ่ง ซึ่งพระมหา-
 กษัตราธิราชเจ้า ได้ทรงสร้างปฏิสังขรณ์แลราษฎรไพร่บ้านพลเมืองสร้าง
 แรกเห็นเมื่อจุลศักราช ๗๐๖ ปีขึ้นไป แต่ ๓ ปีมาจนถึง ๗๐๐ ปีเศษนี้ ใน
 ระหว่างนั้น ยากที่เราจะพยากรณ์ ได้ว่า การศึกษาเจริญแล้ว เต็มหรือเป็นการ
 แรกเริ่มประการใด พระอารามทั้งหลายซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งศีลปฏิบัติยานนจะ
 มากน้อยเท่าใด เราไม่สามารถที่จะประมาณได้ แต่การดำริทริไปแต่อนุমান
 ตามราชประเพณีแล้ว ก็เห็นได้ว่า ชรามนิยมพระมหากษัตราธิราชเจ้า
 ผู้ทรงพระเดชานุภาพบำรุงความสุขของไพร่บ้านพลเมือง ก็ยอมทรงทรมนบำรุง
 การศึกษาวิชาหนังสือเป็นต้น ซึ่งเป็นของใช้ในราชการ คือบายศรีแล
 ไบบัตรทองตราครุฑลำดับราชลำดับเป็นต้น ซึ่งเป็นของจะคงเว้นไม่ได้ในความ
 เป็นอัครภาพนน เรารู้ได้แล้งว่าความเป็นเจ้าเป็นใหญ่ของผู้ครองประเทศนน
 ขาดการใช้หนังสือไม่ได้ ๓ ขาดพลทหารไม่ได้ ๓ ขาดส่วยเสบียงไม่ได้ ๓ คงน
 ถ้าจะกล่าวตามรัชชยงกั องค์แห่งสิริราชสมบัติ ๘ ประการ คือเจ้าของ
 แผ่นดิน ๓ มหาอำมาตย์ ๓ สหาย ๓ (เมืองพระราชไมตรี) คดัง ๓ คู่ ๓
 (บ้อมกำแพง) แฉ่นแฉ่น ๓ (เมืองทชนะแล้ง) พลทหาร ๓ ซึ่งเป็นโบราณราช
 ประเพณีสืบมากตองเข้าใจได้จากคัมเศจพระเจ้าแผ่นดิน คองทรงอักษรได้

มหาอมาตย์ราชบุโรหิตาจารย์ ผู้ทรงศึกษาการต่าง ๆ ที่มี ทางพระราช
ไมตรีราชสำนักสืบต่อกันมาต้องใช้วิชาเยนชกตั้งตามไมตรีจกของจตุรจักรรักษาไว้แต่
ตรงอย่างเท่าพกพอเห็นได้ว่า วิชาหนังสือมนกนบว่าเป็นคู่กับความเป็นอิสร์ภาพ
ประการหนึ่งด้วย

เหตุใดจึงได้กตางยนิยนาเราว่า การศึกษาเป็นของไม่สูญหายจากประ-
ชุมชน คือโบราณศึกษาของประเทศไทยเราเล่าด้วยถ้อยเขาอายุของยัง
ยพทได้กตางมาแดงขางตน คือพระอารามทั้งหลายซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งศิลป
วิทยาณ แดการเหมือนเราได้เห็นแล้ว เมื่อศักราช ๗๓๒ ปี พระเจ้าอู่ทอง
สมเด็จพระรามาธิบดี ๓ ได้ทรงสร้างวัดพุทธไสศวรรย์ ๓ วัดป่าแก้ว ๓ ใน
ศักราช ๗๔๘ ปี สมเด็จพระรามาศักรทรงสร้างวัดกุเขาทอง ๓ ในศักราช
๗๘๐ ปี สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ทรงสร้างวัดมเหยงคณ์ ๓ ในศักราช
๗๘๒ ปี ทรงสร้างวัดบูรณาวาส ๓ ในศักราช ๗๘๖ ปี สมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถทรงออกศัพระราชวงเคมขมเป็นวัด เรียกวัดพระศรีรัตนเพชญ์ ๓
แดงทรงออกศัศกบสทถถวายพระเพลิงสมเด็จพระรามาธิบดี ๓ สร้างเป็นพระ
อารามเรียกว่าวัดพระราม ๓ ศักราช ๘๑๑ ทรงสร้างวิหารวัดสุปัณณ ๓
ในศักราช ๘๗๖ แผ่นดินพระไชยราชาธิราช บังเกิดออกศกภยใหม่จำนวนเรือน
โรงกุงวิหารไฟใหม่มากว่า ๓๐๐,๐๐๐ หลัง (ที่ยกมาอ่านเพื่อจะแดงงว่า มี
จำนวนอารามพดอยบรรดยดงยเดยก็มากในคราณั้น) เมื่อศักราช ๘๘๓ พระ
ไชยราชา ทรงผนวชอยู่วัดประดิษฐาน ศักราช ๘๘๕ สมเด็จพระศรีรัตนเพชญ์
ที่ ๓ สร้างวัดพุทธไสศกถวายสมเด็จพระศรีรัตนเพชญ์ที่ ๒ เรียกวัดจรเชฐฐาราม ๓ แลว
สร้างพระปฏิมา ๕ องค์ ประดิษฐานไว้ ณ วัดศรีรัตนเพชญ์คาราม ศักราช

๘๘๓ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ๓ ทรงออกศัพระศานนถนอมเป็นนิตยเรียก
 วัดเวียงไชย ๓ ศักราช ๘๐๕ สร้างวัดศัพระศานน ๓ ศักราช ๘๐๕ พระศรีศัทร
 ทพระพนมธรรมจักรธมมได้เสด็จราชย์ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาที่ ๓
 (พระเจ้าทรงธรรม) ศักราช ๘๘๓ เจ้าพระยาตากสินมหาราชไปทำศัพ
 มารดาทวดกัญ ๓ ศักราช ๘๘๒ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๕ ทรงออกศัทบ้าน
 เต็มของพระพันปีหลวงให้เป็นวัด เรียกวัดไชยวัฒนาราม ๓ แลสร้างพระ
 นเณศน์อย่างเขมรริมวัดเทพจันทร์ แลสร้างวัดชุมพลนิกายารามแถวเกาะบ้าน
 เตน ๓ ศักราช ๓๐๒๓ พระนารายณ์สมเด็จพระรามาชบดก ๓ ทรงสร้างวัด
 มหาธาตุ ๓ ศักราช ๓๐๔๔ พระเพทราชาสมเด็จพระมหาบุรุษ ทรงสร้างวัด
 บรมพุทธาราม ๓ (วัดกระเบื้องเคลือบ) แลทรงปฏิสังขรณ์วัดพระยาแมน
 พระราชทานนามว่า วัดบรมราชาวาส ๓ ศักราช ๓๐๕๘ สมเด็จพระสรรเพชญ์
 ที่ ๘ ทรงสร้างวัดสังฆราชาอาราม ๓ (วัดโพประทับช้าง) ศักราช ๓๐๖๗
 สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ ทรงปฏิสังขรณ์วัดป่าโมกษทันตพระอาราม ๓ กรม
 พระราชวังในแผ่นดินนพปฏิสังขรณ์วัดกกุฏกาว ๓ ศักราช ๓๓๒๐ สมเด็จพระ
 บรมราชาธิราชที่ ๕ ทรงสร้างวัดอู่ทองนาราม ๓ ศักราช ๓๓๒๓ สมเด็จพระ
 บรมราชาที่ ๓ ทรงสร้างวัดตมุด ๓ (วัดครุฑ) บรรดาวัดที่ออกนามมาทาง
 หาดายเหล่านี้ ถัดตามพระราชพงศาวดารตั้งเขป เพื่อให้เห็นเป็นหลักฐานว่า
 พระอารามที่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนได้ทรงสร้างแลปฏิสังขรณ์ เป็นอัน
 มาก ยังได้ปรากฏชื่อแต่คงอยู่จนทุกวันนี้ คิดเป็นอายุพระอารามเหล่านั้น ได้
 ร้อยปีพันปีเศษ รวมทั้งพระอารามหลวงแลวัดราษฎร์สร้าง ถ้าจะประมาณ
 เทียบกับวัดใหม่ปัจจุบันนี้ ก็จะไม่ยิ่งไม่หย่อนกว่ากันเท่าใด คือบาญชท์โดยรวม

ไวบ้างแต่เมื่อรัตนโกสินทร์ ศก ๓๓๓ เป็นจำนวนจัดสร้างไปก็มาก จัดตั้ง
๕๕๓๕ จัดสร้างขึ้นมาใหม่ก็มาก ถ้ารวมตามที่ได้เห็นตงอย่างคงตงนั้น ถ้าจะ

บอกจัดสร้างแต่ยังไม่ได้ลงบาญช้เต็ม & ตระ ๓ จะได้ $\frac{๑๒๐๐}{๖๐๐๐}$ ๑๒๐๐ ๖๐๐๐ ๑๒๐๐ ๖๐๐๐

เข้าใจช้ชื่อว่าพระอารามทั้งหลาย ซึ่งเบ็นมหาวิทยาลัยบ่อเกิดของศีลปจวิทยา
สืบการเล่าเรียนมาแต่โบราณ การศึกษาจึงปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ยิ่งถ้าเพิน
การเล่าเรียนอยู่เสมอ นับเป็นค่าบดทาเล่าเรียนประมาณ ๖๓๓๖ ค่าบด.

มادتีกาที่ ๒ สถานโรงเรียน

โรงเรียนตามที่เราเข้าใจกันในทุกวันนี้ พังแปงกออกไปจากโรงเรียน
โบราณ แต่ยังไม่สู้แพร่หลายอย่างไค้หนัก นอกจากโรงเรียนหลวงในทุกวันนี้
แล้ว เพราะฉะนั้นสถานโรงเรียนโบราณหนักตมมตใช้ หอฉัน หอสดมมนต์
ศาลา การเปรียญ กุฎี ภัตตาคารนเอง ส่วนที่ประชุมเล่าเรียนของหมู่เด็กเรียน
ในอารามทงไปนั้น ใช้หอฉันกับหอสดมมนต์เป็นทเล่าเรียนโดยมาก ก็แต่
ลักษณะหอฉันนั้น คือเป็นรูปศาลาทดงยูกกลางคณะ คือหมู่กุฎีสงฆตอม
รอบให้เบ็นทณนเซาเพตของพระในคณะนั้น เพราะคณะหนึ่งมพระมากตองมา
รวมฉันคดวยกัน จะได้เสดยอาหารบณทบาตลู้กนฉัน ถ้าไม่เซ่นนนั้น องคก
ได้นอยกไม่พอฉัน ทงจะตองเสดยศิษย์ (นักเรียน) คดวย เมอต้นเจดาคณ
แสดงกตตายเป็นโรงเรียนคดวย มนกรเรียนเซาประจำเล่าเรียนค่อไป หอฉันซึ่ง
ตมมตเรียกคว่าโรงเรียนน ในอารามทง ๆ ถ้าเป็นวัดใหญ่ ๆ อย่างวัดสทศัน
วัดพระเชตุพน เบ็นคณ กนขคดง ๓๐ หอฉันขมไป หอสดมมนตนนตามทจริง
กมแต่อดดระหอเทานน เพราะเบ็นทสำหรับพระสดมมนต์ ให้อพระรัตนคยา

ที่คุณเวสาคำทุก ๆ วัน หอสมุดมณฑลเช่นนั้น ถ้าบางวัดพระมากคณะมากก็
 แบ่งกันส่งไปตามคณะนั้น ๆ ได้ แลในเวลากลางจนกลดายเป็นทออาศัยใช้
 เตาเรียนแทน โรงเรียนต่อไปเป็นนิตย์ทุกวันนี้ ยังโรงเรียนย่อย ๆ ก็มี
 นักเรียนแห่งละ ๒ คน ๓ คน ๕ คน ๕ คน เป็นต้น สถานที่เรียนอยู่ตามกฎ
 วิจารณ์ตามห้องอาจารย์ ไม่ได้ส่งให้เข้าหมู่โรงเรียนใหญ่หนักมากทั่วไปทุก
 คณะตลอดพระอารามนั้นๆ ถ้าจะบอกพระอารามซึ่งนับว่าเป็นมหาวิทยาสถ เช่น
 นั้นแล้ว รวมโรงเรียนหอฉัน ๕,๙๑๕ โรงเรียน คิดถว้วัดมณฑลหอฉันมากกว่าหอฉันหลัง
 เดียว ๕ เดิม ๓ ดังนี้ ๖,๓๑๖ โรงเรียน โรงเรียนตามหอสมุดมณฑลคิด ๓ ตลอดไป
 ๕,๙๑๕ โรงเรียน ตามกฎวิจารณ์เท่าจำนวนพระสงฆ์ประมาณ ๕๐,๖๕๕ โรงเรียน
 ดังนี้ ตามจำนวนวัดหอฉันมานเทียบกันไป จึงเป็นที่ให้เห็นได้ว่า ในพระอาราม
 นั้น จัดว่าเป็นโรงเรียนทั้งสิ้น ซึ่งเป็นโบราณที่ศึกษาของเราตลอดมาจนทุก
 วัน

มาตราที่ ๓ จำนวนนักเรียนแลครู

บรรดาผู้ที่ศึกษาศิลปวิทยาทั้งหลาย ซึ่งมีจำนวน ๗๗,๘๖๖ อยู่ในมหา
 วิทยาสถ คือพระอารามนั้น ตลอดผู้ชายทั้งชั้นอยู่ประจำในวัดไม่มีผู้หญิง
 เลย ถ้าจะแบ่งเป็นพวก คือภิกษุแผนก ๓ ตามเถรแผนก ๓ ศิษย์วัด (เด็ก)
 แผนก ๓ รวม ๓ หมู่ด้วยกัน (ก) นักเรียนพระสงฆ์ชั้นมัธยมในจำนวนบาญชี
 ๕๐,๖๕๕ รูป ก็คงเป็นนักเรียนชั้นสูง เป็นทางฝ่ายพระพุทธศาสดาทั้งชั้น แยก
 ออกเป็นคณตชฺร: ฝ่ายการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งจะได้แต่ตั้งข้างหน้า
 ต่อไป แผนก ๓ วิปัสสนาชฺร: ฝ่ายศึกษาธรรมารมณอย่างยอดเยี่ยม ความ
 ต้องการของพระศาสดา มีพระนิพพานเป็นที่ตั้งความตองการแผนก ๓ อายุ

ท่านเหล่านี้ มีกำหนดตั้งแต่ ๒๐ ปี ๒๓ ปีขึ้นไป ไม่มีเขตนการเจ้าเรียน ผู้
 แต่บุญน้อยจาเพศจากภิกษุ (ผู้) หรือมรณภาพเป็นท่งคักเจ้า เรียนคือไป
 (๑) กแลนกรเรียนสำมเนรมกจวตรมาก มักเป็นนักเรียนชนคนตงแต่ ก, ข,
 น, โผ. การอ่านเขียนทุกอย่าง ทงตจวกรกจวตร แต่ทจวงนการบรรพชา
 เป็นสำมเนร ต้องเป็นคนได้ศึกษาจบอักษรธัมม คือการอ่านเขียนแต่เมื่อยัง
 เป็นศิษย์จกอยู่แลวทงต้น ครนอายุได้ ๓๓ ขวบ หรือ ๓๓ ปีจวบจวนเป็น
 สำมเนร แลประพฤตสำมเนรอันศึกษาแลเจ้าเรียนศึกษาภิกษุคือไป การ
 ทกำหนดอายุ ๓๓ ขวบ หรือ ๓๓ ปีนั้น เพราะกำหนดใช้ตามประเพณีบ้าน
 เมือง ซึ่งโกนจกแลวเป็นคณ ตามทางพระศาสนาแต่ตรงพุทธกาลนั้น กเคย
 มีสำมเนรอายุ ๗ ขวบได้สำเร็จมรรคผลบรรลุดุสิตธรรม มีปรากฏใน
 คัมภีร์พระปริยตธรรม โดยมาก นักเรียนสำมเนรคิดได้ในบาญชี ๓๐,๖๕๗ รูป
 ถ้าจะกำหนดทงไปตามที่เคยตงเกดเห็นในปรตยบันนั้น เจลาหน้าพระราชาภิกษุ
 จดหนังสืออยู่ ๒๐๐ รูป แบ่งสำมส่วนมีสำมเนรไม่ตาดจวนท ๓ นเป็นการ
 อุนมานทงไป เพื่อจะให้ทงตงทงจกทมมากแลจกทมนอยเทากัน (๒) นักเรียน
 ศิษย์จกนเป็นพวกมุลศึกษาชนแรก นับอายุตงแต่ ๗ ขวบ ๘ ขวบเป็นคณ
 ไปจนตงอายุ ๒๐ หรือ ๒๓ เป็นท่งคัก ด้วยจกทม อายุมาก นนพงตงเข้าไป
 โรงเรียนเมืออายุมากแลจกม บางที่อยู่ ในโรงเรียนแต่เล็กไปจนโต กม
 นักเรียนเหล่านี้กจกเป็นตงของพอก คอมนักเรียนอยู่ประจำพอกหนึ่ง นักเรียนมา
 เรียนแลจกสบบ้านพอกหนึ่ง พอกอยู่ประจำนนมกเจ้าเรียนมาก เพราะได้
 เรียนวิชาทงกตางจกตางกัน (๓) ตงได้กตางพัสตารในมาตกาท ๖ คือไป) พอก
 กสบบ้านคือไปเข้าเขนมานน มักเป็นนักเรียนเล็ก ๆ มาก กับนักเรียนบ้าน
 โทตจกบาง เพราะเหตุคบคามาจรดาหรือญาติพนของเด็กนนจกได้ ใช้อุบายพิเศษ

คือ ถ้าเด็กคนใดอายุพอควรที่จะไม่ต้องเป็นกึ่งฉดด้วยมาก คือ ได้ใจได้ ก็มัก
จะย้ายไปใจเสียดึกทโกธบ้านหนทางคง ๕ ชั่วโมง หรือ ๖ ชั่วโมง เพอมให้
เด็กนอนเขยขึ้นมาบ้างน้อย ๆ หาไม่เด็กก็มชระโนบ้านวันหนึ่งหลาย ๆ เทยว จะ
ไม่เป็นอันเล่าเรียนเขยนอน อาจารย์ก็เขยชอกชามาก แต่การทอยากได้
วิชา น บางทถูกเขยจนผลเดยตั้งหรือดลบกม (จะได้กิด่างด้วยดกษณะ
อาชญาทำโทษ ในข้อ ๘ ต่อไป) นักเรียนเหล่านี้มากทอตามพระลิ่งขเพราะ
อาราม ๓ มภกษ ๒๕๐ รูป พระลิ่งขรูป ๓ มคัษยอย่างมาก ๓๓ คน ๓๒ คน
อย่างกลาง ๓ คน ๔ คน อย่างต่ำ ๓ คน หรือ ๒ คน บางองก็ไม่มีเดย แต่
น้อยเต็มท เพราะวากษของค ๓ กคองมเด็กคน ๓ ถ้าหรับจะประกนของไซ
ของฉนทพระจะหยบกนเองไม่ได้ คงคคอนมานถวกกนดู ถ้าพระ ๒๕๐ กคองจะ
เป็นเนแรกบเด็กอยใน ๒๕๐ เทานน หรือตาคจากดัก ๕๐ คนเทานน บางดค
เด็กมากกวาพระกม เพราะฉะนนวดในทกฉนเมอ ร.ศ. ๓๓๓ ทงพระอาราม
หลวงแสดตราชฎูร ทคิมบาญช แสดแต่ยงไม่ทมค ๕,๘๓๕ ๑ค นักเรียน
พระลิ่งข ๕๐,๖๔๕ รูป นักเรียนสำมเนร ๓๐,๖๔๗ องค นักเรียนคัษยวด
๓๗,๖๗๕ คน ถ้าจะบวคจำนวนการเล่าเรียนโบราณคึกษาในทกฉนนถอยชน
ไปจนถงศักราช ๗๓๒ บินน คคเป็น ๕๖๓ ปีเพยงคอนกรุงศัรอยุธยาโบราณ
นักเรียนมจำนวนหลายล้านโกฏ กแลบรคาครทเป็นชระลิ่งด่อนการเล่าเรียน
ในเวถานน ครุใหญ่คคองคสังมการเจาอดคชการน เป็นมทรวงษาทงภาษา
ไทยแสดภาษาบาสแทบทกองค สำหรับเป็นมให้โอดาทคาลิ่งด่อนแนะนำหนาท
กจวคกรการเล่าเรียน ฉนฉนย เตคชาคได้ทกอย่างน ๓ ครุของคคองชระแสดพระ
ลูงวด หรือครุสำมญกได้ คามทลิ่งามารคจะมกคคองชาชนลิ่งหรือตาคตาม
ไม่รับร่อนอย่างไร ถ้าจะเรยกว่าโรงเรยตามอำเภอใจก็ได้ ด้วยเป็นการ

ไป เขียนแล้วอ่าน ทศออกต่อไป คือแล้วท้องบ่น ฝ่ายเด็กที่เขียนก็เขียนไป
เขียนแล้วอ่าน ทศออกต่อไป คือแล้วเล่าท้องบ่น ที่เขียนไม่ได้ต้องจับมือให้
เขียน วางกันขรมไปตลอดบริเวณวิทยาลัย (ในเวลานั้นใครจะพูดกันด้วย
ระโตเกือบไม่ได้ยิน) พอได้เวลา ๕ โมง หรือ ๕ โมงครึ่งหยุดไปพัก ๓
คอกนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
กหยุดเงยบหมด คงพักกินอาหารกันเสร็จแล้ว ประมาณ ๕ โมงครึ่งหรือเที่ยง
จับบทการเล่าเรียนคงเวลาเข้าต่อไป แต่เวลานครพากันจำวัดหมด (นอนหลับ)
เหลือแต่เด็กกับบางทศครูของคอยกำกับดูแลอยู่เท่านั้น แต่เวลาคงแต่เที่ยง
แถมมานักเรียนทุกคน คงผูกมัดแต่เขียนอ่านท้องบ่นเท่านั้น คือบ้าย ๓ โมง
๒ โมง อาจารย์ตนนอนมาตรวจให้ออกพักหนึ่ง สอบคพอกทศเขียนอ่านไป
คชนเข้าพน จะถูกตองแม่นยำอย่างไรบ้าง ถ้านักเรียนบางคนทแม่นขาด
ก็ไ้เรียนต่อเติมขไปอีก นักเรียนทใดเรียนต่อเติมทอาจารย์หม่นเอาใจใส่
เซ่น เด็กอนมกจะชมกนว่าทานรักเซามาก บางคนกชมกนว่าเซาบัญญัติ
แต่ทจริงนเรากเห็นได้ว่ คนจำได้แม่นยำเช่นน ก็เป็นบัญญัติอยู่เอง
อาจารย์กควรไปรดปรานอยู่เอง เพราะสอนให้เขาจำได้ เขาหม่นตั้งใจ ควร
เด็กเหล่านจะทำตามบ้าง อาจารย์จะได้ไปรด อนงทใดกล่าวดมาแล้วว่
คอนเข้าเป็นเวลาเรียนเขียนอ่านคอเล่าท้องบ่น คอนบ้ายจึงเป็นเวลาตรวจแต่
คอเติมน อาจารย์บางวิทยาลัยทานกเปลยนคอนเข้าเป็นตรวจสอบทนักเรียน
อ่านเขียนคอมาแต่คอนบ้ายจนกอนแต่คอเติมบาง ไปคอนบ้ายจึงเรียนเขียน
อ่านเล่าท้องบ่นคอใจเพอคอนเซาจนหนานบาง ไปจนบ้าย ๕ โมงครึ่งหรือ
๕ โมงจึงเลิกการเรียน ถ้าวนโกนหรือเจคค้ำหยุดบ้าย ๓ โมง วันพระหยุด
ทงวน บางจกวันโกนหรือ ๒ คำนหยุดเหมือนจนขรมค้ำ ถ้านักเรียนบาด

หยุดวัน โทษหรือ ๗ ศาสนาจนพระ รอมหยุดเดือนละ ๘ วัน นักเรียนไทยหยุด
 เดือนละ ๕ วัน ฤๅจนพระต่าง ๆ มีเทศน์มหาชาติบวชนาคทอดกฐินเป็นต้น
 ตามอัตรานี้ ท่านก็ไม่ได้แบ่งพวกแบ่งชั้นละเอียดต่อนัก เพราะแบบ
 โบราณ ๆ อาจตะลุยก่าสักแต่ใครเรียนอะไร ไปถึงไหนจำได้แล้ว อ่าน
 ค่อยไปเขียนค่อยไป เล่าท่องไปอย่าหยุดเสียงหยุดมือลง ถ้าใครหยุดมือควร
 อย่างไร ท่านแต่ไปเห็นเขาหรือเจอเขากวางนมแต่เป็นบอกได้แน่ละ อ้ายไม่
 ขอดท้อท่านนมหนักอ้อยอยู่คนเดียว (ขวาง ๆ ๆ ๆ) อัตรานี้จะได้ยกไว้
 กล้างในภาคที่ ๖ พร้อมกบวิชาหนังสือค่อยไป บัดนี้จะกล่าวอตราเวลาเรียน

อตราเวลา

ตอนเช้า				ตอนบ่าย					
๑.	พจน	นม	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	เขียน	อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก
๒.	,,	กข	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	เขียน	อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก
) (
๓.	พจน	กกา	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	กข	กกา	
๔.	,,	กข	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กข	
๕.	,,	กค	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กค	
๖.	,,	กค	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กค	
๗.	,,	กค	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กค	
๘.	,,	กค	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กค	
๙.	,,	กค	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กค	
๑๐.	,,	กค	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กค	
๑๑.	,,	กค	เขียน อ่าน ๓	เที่ยง	ตบตาก	อ่าน	,,	กค	

ไม่อย่าง ๑ บคนจะรวบรวมเครื่องเล่นเข้าตามหมวดหมู่ของนักเรียน
 เป็นพวก ๆ ดังนี้ คือ ๓ นักเรียนชั้นแรกพวกเขียน คือมี ๓ อย่าง คือ
 กระดานดำ ๓ ดินสอขาว ๑ ไม้บรรทัด ๑ กระดานดำนั้นทำด้วยไม้กระดาน
 กว้างประมาณคืบ หรือกว้างคืบหนึ่งนิ้วใหญ่สัก ยาวประมาณ ๒ คืบ
 ๓ คืบ กว้าง ๒ กระเบียด กว้างหน้าที่จะเขียนหนังสือบนโต๊ะกับเกตุยง
 แลวดทำด้วยเขม่าหมอกบนาขาวหรือขาวสุกก็ได้ ๆ ให้ดำติดแล้วฝังตะกั่วให้
 แข็งไว้สำหรับเขียน ๆ อ่านแล้วกลบไพนนอก ถ้าปะเดกชเกยรแล้ว กระดาน
 นั้นชนิดแดงจะหาดำคิดไม่ค่อยจะม ด้วยเหตุว่าลบขรรคมดากเขียนแล้วอ่านแล้ว
 เวลาลบต้องคอยเอามือไปป้ายกันหมอกมาลบ ๆ เสียครึ่ง ๓ กบนาขาวหรือขาว
 สุกทุกคราวไป ถ้าเด็กบางคนเขียน ก็เตรียมถอยขามแซขาวสักหน้าขาวเขม่ากับ
 กันหมอล้างรองไว้ เวลาลบก็เอามือจุ่มลงลบ ๆ เสียทุกคราวที่ลบนั้น การตาก
 กระดานที่เขียนหมอกชดจะ ให้แห้งเร็ว ถ้าเด็กเขียนกลบหน้าลบแต่บ่อยเพื่อให้
 แห้งเร็วถ้าเด็กบด ๆ บางวันมากกว่าครู ก็เทน้ำรดตงครึ่งกะ โหลตก่อนกะ โหลต
 รดเสียจน ไชก เรืองนพงสังเกิดได้ ถ้าคนไหนกระดานแดงอยู่แดงกเขานนแห้ง
 ดำรพดบดเกงดหดบดลาคเขาเปรียบครุอยู่เต็มอ กระดานนั้นเขียนจนไม่แฉ
 เห็นตงหนังสือ แต่ปากอ่านออก โอทเคยง ถ้าครูเรียกมาตรวจแดงแดง
 เป็นคอง โคนไม้แฉดงเลย คงไม้ไม้ชฉออกอายมอกบกระดานเขาจะเขกกัน
 ไปเถอะ กว่าจะระอขายนน อนงจชตักกระดานนน แฉนทุกชยากอยู่อกถุด
 หนังสือหน้าฝน ถ้าฝนตกกลตางจนแฉง กระดานนั้นตากไม้ไคร้แห้งเลย ถุดน
 นบเป็นการ ขคชองชองนกรเขียนพดกเรียนนอย่างยง ถึงครูกหมคอบายทจะ
 สอนเด็กให้ตักกระดานแห้งเร็วได้ ยกตงเรียนชงกระต่ายไปกระหนงนตง

กระดาน ๒ กระดานเท่านั้น ถ้าถูกเจ้าเด็กกระดานแดงเขาแดง เอานารคตั้งเสีย
ไม้ของเขยันทเดียว (คือแปลว่ากระดานชนมาตั้งแล้วพจนนแล้วไม้ของเขยันท)

๒. ดินสอหิน มีดองอย่างคอกวาคบเหตของอย่างทมอยทกอนน ซึ่ง
ชาวบ้านตงเหลาชายอยู่หน้าโบสถ์พราหมณน ซึ่งเขาเอามาแต่เมืองกาญจน
บุรีที่เขาหินดินสอ (ให้ดูชรีพยานเล่ม ๘ หน้า ๓๕๗) นั้น นักเรียนคนหนึ่ง ๆ
ถูกกำดินสอเขาหลายข้อ ๆ ว่าจะรู้หนังสือได้ ตามในหนังสือททานกล่าวจใจ
น จากวชนกเรียนเขลา ๆ หรือนกเรียนกระดานแดงอย่างไรไม่สู้ชัดเจน คอ
ดินสอที่เขยันทนะโม มากกกว่าจะชน ก ข แห่ง ๓ หัวสุดท้ายที่เหลือกลางประมาณ
ของชุด ๓ เขยันทไม่ได้ รวมไว้เกือบสักกอบ ๓ ได้ ครนชน กข ว่าจะจำได้
ดินสอตั้งทงมาแล้วรวมไว้เกือบกำมือ ๓ ฉะนั้น เพราะฉะนั้นคอกวามอาจารย์
ทฉลาด ๆ เห็นแก่เด็กที่ขตั้งนจะพาให้ไปตามารทาพตชอยเคอชรอนคด้วยกำดินสอ
เดาเรียน จึงให้เอาดินเหนียวมาบนเป็นดินสอ ให้เขยันทไปพดางกกว่าจะเป็น
คนรักเขยันทจึงให้เขยันทด้วยดินสอหิน

๓. ไม้บรรทัด นักเรียน กอชอนนะโมน ดูเหมือนของใช้เครื่องเดาเรียน
รวม ๓ สิ่งทงไม้บรรทัดนเท่านั้น ตามทซาพเจ้าโตเคยตั้งเกดมา ไม้บรรทัด
นหนักขนาดไม่ว่าเราตนเอง กว้างอยู่ในหนึ่งกวง ยาวขนาดกระดานทเขยันท แต่ม
อูบายพิเศษของสรุทำใจในไม้บรรทัดนั้นเป็นชนิด ๆ คือไม้บรรทัดตั้งตักเป็นตัง
นะโมไว้โนน ๓ ตั้งตักเป็นตัง กข ใจโนน ๓ บางอันตั้งตัก นะโม ข้าง ๓
กข ข้าง ๓ แลตั้งตักแม่ กกา กน กบ กก กง กค กน เกย เป็นลำดับมาตรา
ฉะนี้ เพื่อใจเป็นฉบับสำหรับคนไหนจะเขยันทมาตราอะไรก็ตั้งไม้บรรทัดให้
ตามมาตรานน ถ้าไม่ทำเช่นนั้นครุคองเขยันทฉบับให้ในกระดานของเดกบรรทัด
ข้างบน สำหรับให้เป็นตัวอย่างทเดกจะเขยันท ถ้าเป็ดยมาตราครุคองเขยันท

พรมใจทกกระดานสำหรับบนน จงกลตงตนล่อนนไต้ หาไม้กจะเห็นยงตต
มอบนนยาก เส่รจแ่งกตาทกแห่ง เป็นอันเขียนกนไต้เท่านน

ชน & เครื่องเงาเรียนสำหรับนกรเรียนพอกชูปม ๗ อย่าง คอมนต์มุดชาดๆ
๓ มปากกา ๓ หมกแท่ง ๓ มหันฝนหมก ๓ มไม้บรรทตศ ๓ มเมงตล่ธราชต
ตมต ๓ มคินล่อตระกณมตเต้น ๓ ตามทกตางเครื่องเงาเรียนเป็นชนิด ๆ นน
ในชอตนทวาคอยตมตมกคยตมตไทยททาคอยกระดาชชอย เป็นชองทำใช้
มาแต่โบราณหลายร้อยปี ถึงจนทุกอนนกยงใช้กนอยเต่มอ แ่งชทำตมต
นนไม่จำเป็นจระกลตางพัสตารไมกน เพราะเป็นตารางชาชางชนิดหน่ง ชงคจ
จระกลตางไมกชาชางหรือการต่นคตางหากกไต้

แต่ปากกานนจำเป็นตองกลตาง โดยละเชยตล่กหน้อย ด้วยปากชนคนน
ในทกอนน ไม่ลู่เพร่หลายนถ ปากกานนใช้กนหลายชนิด ชนิดเตมทเตย
พน จะใช้ชนิดใดกอนหาลู่ทราบชคไม่ แต่ทไต้ทราบไต้เห็นน เป็นปากกา
ไม้ คือไม้ไผ่เรานเองเหลาให้กลตมกลตาย ๆ ตมล่อหรือชนเม่น แ่งฉ่าปลตาย
แ่งตมคเป็นง่ามประกบกัน แ่งฉวรางให้หมกไต้ ทเรียกปากกานนถ
เพราะมีตลฐฐานกลตายปากนกก ๒ ชนประกบกันนเอง แต่เขียน ๆ ไปน
กคเขียนไมต คองเหลาให้แ่งตมอก แต่ค่อมามผู้คคใช้ชนเม่นรองแ่งฉ
รางฉ่าเป็นปากจาย ใช้เขียนไต้เหมือนกน บางทกเอาหางเมงตาทะเต ฉ่า
ปากจายเขียนเป็นปากกาใช้ ไต้คทนคย แต่ไม่ลู่แ่งตมคเต้นหมกอยชางจะ
ไต้ล่กหน้อย ทใช้ชนนยกนถแ่งโกหรือชนหางฉ่าปากจาย ใช้เขียนนถม ทเอา
เหลกกลตมาพบคคปากจายใช้เขียนนถ บรรคากปากกาทใช้แ่งยกยายจ
เหลาน เตยอนนไม่ลู่คองการนถ เพราะมีปากกาใหม่ ๆ ใช้มาก หมกแท่ง
นถ ใช้หมกตา อย่างทเตยอนนจก ใช้เขียนทจยอนน ทนฝนหมกนถกลตายท

เจ๊กเขียนหอยนูนเอง แต่ไม่บรรทัดสำหรับเครื่องเขียนนูน อยู่ข้างคามาก
ถึงไม่บรรทัดทางคางมออย่างทุกจนน ถ้าจะใส่ตบรรทัดสมุดนูนก็ใส่ไม่บรรทัด
โบราณไม่ได้ เพราะว่าคนผู้แรกคิดทำไม่บรรทัดนั้นท่านกระต๊วงเท้าสมุดแดง
วางไม่บรรทัดไว้เป็นคียบสำหรับทาปลงคราวเดียว ตบรรทัดได้ ๕ เส้น ๕ เส้น
ไม่ต้องเขียนไม่เคย แต่ที่จริงไม่บรรทัดคู่ ๆ นูนก็ดำเนินความคิดมาแต่บรรทัด
เดียนนูนเอง ก็แต่ใส่บาซตสมุดนูนลงในเครื่องเขียนนูน เพราะเหตุใดเล่า
คือสมุดโบราณของเรานั่น หน้ากระดาษไม่สู้เรียบแต่เป็นกระดาษหยาบ
เนื้อหยาบ ถ้าไม่ขีดเส้นก่อนเขียนเส้นปร้าหมด แลปากปากเสียเร็วด้วย
เพราะเหตุนี้จึงต้องมีเม็ดตใส่บาซมออยู่ สำหรับขีดสมุดให้เกลี้ยงด้วย ดินสอ
ตะกั่วไม่จำเป็นก็ถ่วงคางมออย่างไร เพราะเขาใจได้อยู่ด้วยกันแล้ว ว่า
ดินสอหัดขูดด้วยตะกั่วสำหรับขีดเส้นสมุดนูนเอง ชั้น ๕ เครื่องใช้สำหรับนักเรียน
ทาควมุดนูน ๕ อย่าง คือหมั่นงัดออกมกรนวดไว้ครบสำหรับ หรือไม่ครบ
ตามแต่ความเพียร จะเขียนได้เพียงไหนก็ตามแต่คางมอผ้าห่อหนังสือเรียกว่า
ผ้าห่อคัมภรหนังสือ ทำอย่างประกวดประชันกัน ผ้าห่อคัมภรนั้นราคาสูง
๓๐๐ บาทขึ้นไป เพราะใช้ผ้าไหมตาด้ายเรียบ บักรยยังคางมอทีเดียว ถ้า
อย่างต่ำ ๆ อยู่ใน ๓๐ ถึง ๓ บาทก็ได้ กระต๊วงชนวนแลดินสอพองนูน ก็ใช้
อย่างนักเรียนชั้น ๓ พวกเขียนเลขนูนเอง แต่กากระเขียนนูนไม่มไม่ได้ เพราะ
เป็นของดำคัมภรที่จะได้วางหนังสือคัมภร เมื่อเวลาเรียนแล้วนาน ๆ มาจะเป็น
อาจารย์ผู้สอนหนังสือคัมภร เมื่อเวลาเรียนแล้วนาน ๆ มาจะเป็นอาจารย์
ผู้สอนหนังสือคัมภรนั้น จะต้องบัญญัติศษยหรือ ศษยคอกศษย จะต้องบัญญัติศษย
หรืออย่างไรไม่ทราบแน่ เกิดมีคำทายแล โคตงทายเรื่องกากระเขียนนูนต่าง ๆ
ตามที่ข้าพเจ้าได้คางมอ "ดีเท่า ๓๒ เคียร มีไส้จิงเจียนเรียกว่าเท่าทรงธรรม"

กคยจรดองบัญญัติากนคจางองทควไซยทุกจจนทุกจจนันน ไครจะตั้งเกดไม
 กากะเยยวามลคษณะเป็นปรกการไคบางกรมง ไมกากะเยยนตามทไซกน
 คคือไมเหลากถม ๆ & อ้นเงาเรกถางแดหัวทระล ยางประมาณคอกเศษ ๆ
 แถมไมเหลากถม ๆ อถ & อ้นดลถ่วงลงจวอ้นเก่านพประมาณคอกหย่อน ๆ
 เจาเรทลุดองชางทระลจ่าหรบไคสอชเชอกรอยนุกแถวคดชอก มชาเป็นคณฑา
 คาพน ถ่วงพนแม่ออก & มุมเป็นแม่แควจ่าหรบจางพระคณภร ตามททกจจน
 ยงคงไซยอยู่ โดยมาก กถไมกากะเยยนถาเชอกรอยชาคชอกแถว คณอหน
 ไมเคยไซยแถกอย่าไปจับเขาเตย คองคถาข้วนเป็นเรอชคเพลทเตยง ถง
 นกเรียนทไซ ๆ อยูนน ปรกณจวรายกากะเยยเป็นทงหมด พระอาจารย์ผู้
 สอนพระคณภรคงจะไม่รบริองเป็นแน่ ไมกากะเยยนททาด ๆ อย่างปรณค
 บรรจแถวกไซยงาทงแถง กถงแถวสัดถงจงามคราคาณมอชางไมถูกทเตยง
 คองชอกนตามใจรักหรือคความมงามแทนทจะไดไซ ถ่าอย่างกถาง ๆ ถงมาก
 เพยงยอดเป็นงาตจเป็นไมมราคาต่าง ๆ เช่นไมแกวไมตามะเกดอเป็นคณ ชน ๖
 เครื่องไซยจ่าหรบนกเรียนแปงพระคณภรม & อย่าง คอพระคณภร ๓ กากะเยย
 ๓ ปากกา ๓ ชวคตรงกบหมก ๓ ไน & อย่างน ไคชแจงพิลคดารไนชน ๕ แถว
 แถวคตรงกบหมกนคคองบรรยายนคคณอยจ่า ท่าไมนกรเรียนชน ๖ น คอง
 มคยจ่าหรบไซ เมื่อเวตาเวยนจะไดจคกะเชยนคจลค ๆ ทอจารย์บอก
 สำคญให้คคใจ ไคบรรทคคคณจ่จเรียนน เป็นคณจวคคเจชเตนทาง
 ปรโยค เชยนคคเราระคคพิทลู่ ๆ ทแปตชาก แถวแกยกษรทคคเอารจจมเสย
 คจยจ่าสร้างนนเหตคคถาย ๆ กบไมถาน จมคคจวไคแถวคคเหมือนถานเปลา
 แถวการไซยเครื่องเชยนคคตรงกบคคคุณ ลู, จ, ป, ล, & ชงโบราณจารย์
 จางบทลวีรเรณยไคจ่าหรบผู้ทจะทจจคคเป็นคองคเรียนแทนน ชน ๗ เครื่อง

ใช้สำหรับนักเรียนพวกจารย์มี ๖ อย่าง ตาม ๓ เหล็กจาร ๓ บรรทัดเส้นคู่ ๓
 นาเขมา ๓ บรรทัดแถว ๓ ต้นบรอกตาม ๓ ของเครื่องใช้ ในชั้นนักเรียน
 พวกจารย์ ทุกฉบับก็ไม่ได้แพร่หลายนัก ด้วยว่าการสร้างหนังสือตามกับ
 หนังสือพิมพ์ราคาผลกัน เวลาถมคณมาก แต่เรื่องไม่จำเป็นจรกชาวลงมุด
 ประโยชน์ค้าขายสิ่งใด จึงจะกล้าคิดด้วยอิเหล็กจารตาม ไบราณศึกษา
 สืบไป เหล็กจารนั้นจะชดด้วยอย่างดวยสิ่งอนยากที่จะเหมือนได้นอกจากได้เห็น
 แดกขณเวทจรูจาเหล็กจารนั้น คือ ไม่เหลารูปกลม ๆ เรียว ๆ ยาวประมาณ
 คืบสอง ๆ โหยประมาณไม้สักกระเท่าฝั่งเหล็กแถมคม จารเดี่ยวกร้อด ๆ
 ฤษตบักยากเต็มที เท่ากับคนไม่เคยบดขยาสุกหินคอตหมด ฉะนั้น ฉนั้นใคกับ
 สบเหล็กจารไม่ถูกทำ สบเหล็กไม้กลมเป็นเหลขมจารตามกแดก เส้นอกพร
 กกระจาย เวลาสบก็ปราไม่งาม ถึงแกเสียใช้ไม่ได้ทีเดียว ก็ไม่บรรทัดเส้น
 สำหรับคตามทจจารย์นั้น มีไม้คั้นยาวประมาณ ไบตามนั้น ทัดดีหึงท้าย
 เสียบไม่แบ่นใจดอยกนทง ๒ ข้างสำหรับขงเส้น ๕ เส้นใตง แดคูกกลาย ๆ
 ง่ายพจนทเขาคค ก็แต่ไม่บรรทัดนกดคดเหมือนกัน แต่ไมคดเหมือนพจนค้อม
 ทขบบรรทัด ขามหรือท เส้นนาเขมาคจาจุมผาชรจถุถ่ายบรรทัดเดี่ยวกอนแถว
 ทาบลงกับไบตามนั้น คคทตระเส้นจนหมดในไบตามนบกเป็น ๕ บรรทัด คค
 ใต้ทงหน้าตามหลังตาม จนครบผุกของหนังสือสำหรับทจะใต้จารตามเส้น
 บรรทัดนั้น แดบั้นใดแกว ขงมเสียงประศลาตาม ถานกเรียนชนใหม่อย่าง
 เทยจนพดตเข้าไปในอราม ถึงททการของไบราณศึกษา นากลจจะ
 เกิดคจามผิดใจกันเป็นแน่ ด้วยจะถอดเงอหมวกหรือมไม้สักกระเท่า แต่
 อย่างใดไปแชนนเขาทบทมใดแกวแถวกกรรมทเคยจ เพราะวารปร่างกังกาน
 ฐาชาทกับไม้แชนนเงอหมวก ทเราเคยใช้คคใจคตามฝ่าไม้คคกนบก ทานพอก

นนจะหาว่าคุ้มหม่นประมาณ แต่เป็นคนนอกคำสั่งนาไปก็ไม่ได้ ค้วยไม้บันได
 แหว่งของท่านนหม เป็นทิวางพระคัมภีร์แต่ตามลำหรับจาร ทงมคความเคารพ
 นบถอคตายเจตยฐานอนหนังกวาไต ก็แสดความเคารพคอกการเต่าเรียนแสด
 ท่าน โบราณคักษาพวกนคอนขางมหาหนกมาก จะหาพจนนักรเรียนใหม่ ๆ
 เปรียบท่านไม้ได้ เป็นค่นว่า "เคารพทวาทกรานกรรตาคฐู" เหต่านแต่จร
 อย่าง ๆ (แสดจะไตกล่างค้วยคารจระการเต่าเรียนค่อไปขางหน้า) ถึงคักค่นบันได
 แถวหน ถาจะมพระคัมภีร์จางใจหรือไม้จาง ถามคอกไม้ขูปเตยนกคองบุชางจาง
 ใจค่นบันไดแถวหนคากความนบถอ แถวหนใจแถวหนจระคองกยพนคณชวาพบเหยยค
 ศาเป็นชวทราย ถาจะแสดนคกมทหอยแสดนคกบศ่า ส่นบรองสถานนไม้คูล่าคคย
 อย่างไต เป็นแต่เอา ใบสถานช่อม ๆ ก่นเข้า ๕ ตาน ๕ ตานแถเหยบคถัดให้แน่น เอา
 มคเจยนมนหวทหายให้บ้าน ๆ เทานน ส่าหรับเอา ใบสถานจางช่อมขางบนแถจวรก
 หนงค่อบรรรตาเครองเต่าเรียนท ไคกถาวมาตามลาคบนกรเรียนทง ๗ ชนน ถาจะ
 กล่าวให้คถอดค่อไปถงการสร่างพระคัมภีร์ ชนเป็นแถนคคเคนคอก ๒ ชน คอ
 ชน ๘ พวกลบหนงค่อคองมเครองไซ ๓ อย่าง น่านนียง ๓ เหม่า ๓ ทราย ๓
 ชน ๘ พวกบัตทองลองชวคคเครองไซให้ตายอย่าง คอเหตักแถคคเคารจทาน
 ส่าหรับร้อยหู ๓ หูหนงค่อ ๓ กยไล่สถาน ๓ ขางรัก ๓ ชวคค ๓ ทองใบ ๓
 ยงเครองมอทำลวดตายอก ๒ อย่าง ๓ อย่างกยคองสร่างโรงส่าหรับคคหนงค่อ
 (คคออกให้แน่น) ก็แสดใน ๒ ชนทกล่าจมาน ถาจะจางคองแถจลอบมาจนบัตทอง
 ลองชวคคล่าเรจน คจรนบวาเป็นจวชวชางแถนคคหนงคคกการเต่าเรียนหนงค่อ
 ก็ได้

บุคคลจะได้เรียงระเบียบเครื่องเล่นการเรียนแต่โบราณ
ที่ใดก็ตามมาจัดเป็นชั้นตามวิชาหนังสือ หรือให้เห็นง่าย ๆ ดังต่อไปนี้ข้างท้ายนี้

เครื่องเล่นเรียน

ชั้นที่ ๑ นักเรียนพวกรุ่นประถม ๓ คือ กระดานดำ ๓ ดินสอขาว ๑ ไม้

บรรทัด ๑

ชั้นที่ ๒ นักเรียนพวกรุ่นมัธยม ๓ คือ หนังสือ ๓ ทรองหนังสือ ๑ ไม้

หนังสือ ๑

ชั้นที่ ๓ นักเรียนพวกรุ่นมัธยม ๒ คือ กระดานชนวน ๓ ดินสอทอง ๑

ชั้นที่ ๔ นักเรียนชั้นชกเขียนหมึก ๗ คือ ดินสอขาว ๓ ปากกา ๓

หมึกแท่ง ๓ หินฝนหมึก ๑ ไม้บรรทัด ๑ ตะกรุดขีดเส้น ๑ เมตดัดระบ้า ๑

ชั้นที่ ๕ นักเรียนพวกรุ่นมัธยม ๕ คือ พระคัมภีร์ ๑ กระดาน

ชนวน ๓ ดินสอทอง ๑ กากะเขย ๑

ชั้นที่ ๖ นักเรียนพวกรุ่นมัธยม ๔ คือ พระคัมภีร์ ๑ กากะเขย ๑ ปากกา ๑

กระปุกหมึกแดง ๑

ชั้นที่ ๗ นักเรียนจรมัธยม ๖ คือ ใบบาน ๑ เหล็กจาร ๑ บรรทัดสาย ๑

ที่ชกสายบรรทัด ๑ อังชารบันไดแก้ว ๑ ดินสอรองลาย ๒

ตั้งเขมเพียงเท่านั้นก็คิดว่า เป็นอันให้การเรียนของ โบราณศึกษา

สำเร็จความรู้งานชั้นตาชกต่างชั้นสูง จนถึงเป็นเปรียญได้ตามคติโบราณ

ประเพณีมาตังน

มติกาที่ ๖ วิชาหนังสือ

วิชาหนังสือซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนกันมาตามโบราณนิทานนั้น ข้าพเจ้าได้

คิดรวบรวมเข้าดูตามโบราณตำรา ได้จำนวนหนังสือรวม ๕ เล่มดังนี้ คือ

๑. ประถม กกา ๒. สัปตกumar ๓. ประถม มาลา ๔. ประถม
จินตามณเต็ม ๓ ๕. ประถม จินตามณ เต็ม ๒

แต่ที่เป็นคัมภีร์เกดสำหรับให้หน้ทเรียนอ่านเล่นงอกหลายเล่ม คือ เลือ

โค, จันทโครพ, อนิรุท, สมุทราโฆษ, เพชรมงกุฎ, สังข์ทอง, กาก,

พระยานกัทนัค, สัจฉัตรกษา, พระปรมคต เบมตน์ ทคคชอมาตงโจนเป็น

สังเขป ยังหลายฉบับเต็มซึ่งไม่จำเป็นจะกล่าว ด้วยว่าเรื่องราวด่าง ๆ นกเป็น

เรื่องสำหรับอ่านให้หนังสือแตก (คล่อง) เท่านั้น อนึ่งโบราณตำรายังมีชื่ออย่าง

ในหนังสือประถม กกา นั้น คิดรวบรวมได้ชื่อสำหรับเป็นตำราพิเศษศึกษา

ออกไปอีกหลายอย่าง คือ ตำราโหรหมอดู (โหรศาสตร์) ๓ ตำราหมอยา

(แพทยศาสตร์) ๓ ตำราวิชาเลขใจทัยค้าขาย (เลขวิชาต่างๆ) ๓ ตำราวิชา

ช่างทอง ๓ วิชาเสมียน คือ อ่านเขียนแต่งใบบัตร์ทองตรา แดกกฎหมาย

กับบัญชีสามโนครวั วิชาอักษรเฉียงไทย ไทยนับ ไทยหลง พราหมณ์

พุกาม แต่ละอย่างซึ่งเป็นตำราพิเศษทั้งนั้น แลมีคำอธิบายแนะนำวิชา

ต่าง ๆ นั้นโดยสังเขป แต่จะรอไว้กล่าวข้างหน้าต่อไป บรรดาโบราณตำรา

ที่ได้อ่านมาแล้วแต่สังเขปนี้ ล้วนเป็นวิชาหนังสือไทยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นจะ

ได้อ่านโบราณตำราหนังสือขอมไว้ในลำดับนี้ด้วย ขอมไทย พระมาลัย ๓

หนังสือเทศน์ (แปดร้อย) ๓ พระมหาชาติ ๓

ตั้งแต่นั้นไม่เป็นที่นับถือ ได้วางข้อครหาเวลาไว้ในมาตกาท & แล้ว แต่ความ
 อธิบายการเขียนนั้นเป็นตงน คือนักเรียนชั้นแรกนั้น เมื่อแรกเขียนนะโมนั้น
 ถ้าจะว่าก็ยังไม่เป็นวิชาหนังสืออย่างไร เป็นแต่ฝึกหัดความเคารพเท่านั้น
 (จะได้กล่าวถึงความเคารพในมาตกาท ๔ ต่อไป) แต่เมื่อเขียนอยู่ คำสระ
 ตั้งแต่ อ ฮา เป็นต้นไป ถึงกรรมพจนกิจจริง จะว่าคำสระนั้นมาใช้เวลาแจกดู
 ก กา ก็ไม่แท้ เพราะคำสระในนะโมนั้น มีคำ ฤ ฎา ฎ ฎา ฤ ฎา ก็ควร
 จะแจกดู ก กา เป็น กฤ กฤา กฤ กฤา ก็หาแจกไม่ ตกลงการแจก
 ดู ก กา นั้นเป็นของหนังสือต่างไป หรือท่านจะเห็นว่าแจก กฤ กฤา กฤ
 กฤา นั้นไม่ตลอดทุกตัวพยัญชนะก็ไม่แท้ เพราะแจกจริงตงน กฤ กฤา, ขฤ
 ขฤา, คฤ คฤา, ฌฤ ฌฤา, งฤ งฤา, จฤ จฤา, ฉฤ ฉฤา, ฐฤ
 ฐฤา เป็นต้น ก็ไม่เห็นชัดอันใด เป็นอยู่แต่จนนักเรียนชั้นแรก ๆ ยังไม่ต้องการคำ
 ใช้เหล่านี้เท่านั้น ทบออกอย่างหนึ่งคำ ฤ ฎา ฎ ฎา ทง & นั้นเป็นคำมา
 แต่ตั้งสังเกตเป็นคำสูง นักเรียนจะรู้แจ่มแจ้งต่ออักษรวิเศษสูง กับคำควบ
 ทุกพยัญชนะนั้นจะไม่มีความกังวลในตั้งสังเกตกรรมิ่ง จึงท่านตั้งใจ ถึง
 ขาพเจ้าก็เคยตรวจออกขรรวิเศษสังเกตตนเอง ๆ ก็ยังไม่เคยจำได้ว่าควบทุกตัว
 จึงให้เป็นทงเข้าใจได้ว่า ททาทงตไว้นั้น เห็นจะตรงกับขาพเจ้าได้กล่าวใน
 ๒, ๓, บรรทัดข้างบนเอง ก็การเขียนของนักเรียนชั้นแรกนั้น คอเขียนแต่
 อาน ๓ เทียงแต่จวบ ตามทใดกล่าวไว้ในมาตกาท & นั้น ทต้องเขียนทงตอนเข้า
 ตอนบ้ายกมอยู่ ๒ พวก คือพวกนะโม ก,ข, เท่านั้น พงทงเขียนแต่อานนั้น
 ตั้งแต่พวก ก กา ไปจนถึงพวกท ๓๐ ต้องเขียนตอนเข้าอานตอนบ้ายกแต่จ
 ในกระดานคำซึ่งอธิบายมาแล้วนั้น เป็นทงเขียนพออานใดเท่านั้น ยังมจ
 หักลายมอมนตงน คอตั้งมทคำขตเงาหคเขียนด้วยเส้นคนลือหม จะเขียนทง

ก ข หรือเรื่องอะไรก็ได้ เขียนแดงลงด้วยปาก เครื่องสบท ไตกลางไฟเครื่อง
 เตาเขียนนูนหรือใบค่างงดู ๆ ก็ได้ เมฆหกเขียนต้นง้อคแดงหกขีดเขียนหมก
 เขียนรงค์ต่อไป การขีดถ่ายมออยู่ในนิกเขียนชั้นสูง แต่ได้พดลงการเขียน
 กพดอยเนื่องมาในลำดับเดียวกัน เพื่อจะได้นับในพดกเขียนเท่านั้น จำนวน
 หนังสือสำหรับอ่านนูน มอครามากน้อยคงน

การอ่านในกระดานดำ

นักเรียนพดกเขียนนูน เมื่อเวลาเขียนจบแล้วอ่านในกระดานดำนั้น จข

อ่านต่าง ๆ กัน หมู่ครูบางโรงเรียน เขียนแดงอ่านเสียงไปอย่างหนึ่ง บาง

โรงเรียนอ่านไปอย่างหนึ่ง เช่นนมโนนั้นอ่านว่า "นม โนม พุดทอทายชย ดักทอ

ทม อะอาออออออุอุฎฎากฎา เอ เอ ไอ ไอ ไอเออาอะ" ถ้าเขียนอ่านมีเอก

โทไปในตัวก็เสียงดังแม่ ก ข กอ่านว่า "ก ข ข ค ค เขาร ง

จ ฉ ช ช เขาร ญ ต ต ถ ถ เขาร น บ ป ผ ฝ พ ฟ เขาร

ณ ม ย ร ล ว ส ห พ อ ฝ บางครอ่าน พ้องงอ ณ อ ย ย อ ช อ น น อ

กัณมมอ เขาตั้งโยกคักหลังสระกต ถ้าเขียนแบ่งไป แต่ตั้งอย่างไรกต เวลา

แจกชุกอักษรตัว ข ณ น ก ก & ตัวนไม่แจก เพราะถือว่าทอ่านอย่างน

คือ "เขารมอ" เป็นต้นเป็นคำตายทง & คำแรกไม่ได้ แต่ในแม่ กกา-

นนกอ่านประหลาดคองน ก กา ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก ก

กั กั

กั กั

กั กั

อ่านทำนองเดียวกับอักษรกลาง มาแปลงทอักษรคานน อ่าน ค ค ค ค ค

๘. คำอ่านระคนมาตราว่าด้วยขมไม่ขมเขาขมปลาทูขมนก

๓๐. คำอ่านระคนมาตราว่าด้วยข้อแนะนำถึงสอนในการเล่าเรียน

๓๑. คำอ่านระคนมาตราว่าด้วยวิชาแต่จรรู้จักคิดถึงคุณครูบาอาจารย์

เป็นต้น แล้วไหว้คุณต่างๆ

ก็แต่ในวิชาเรียนจนมาถึงจรอ่านหนังสือ เป็นการศึกษาที่แสดงว่าเป็นคนอ่านหนังสือ

แตกแล้ว (คือ) ตอนไปก็หาหนังสือเรื่องต่างๆ ให้อ่าน คือ สิบนทกumar

๓ ประถม มาตรา ๓ จนตามณ ๓ กับเรื่องนอกหลายเรื่องที่ได้ออกข้อใจ

ในเชิงคณ มาตรา ๖ นแดนน อนงทอาจารย์เจ้าโตตงจร ใหญ่บุตร

เขียนนะโม กข แล้ว อ่านประถม กกา แต่สิบนเป็นคนมาน ถ้าจะนับตาม

ภูมิจากนับได้ชั้นหนังสือ ถ้าเป็นนักเรียนมูลศึกษาศนตามคุณวิชา (ถ้าเรียน

มูลสามัญ จะต้องอ่านจบประถมมาตราออก ๓ เต็ม) ในประถมมาตราที่พระเทพ

โมฬี (พง) จักราชบุตรณะแตงน เป็นหนังสือที่โบราณนักปราชญ์ชมเชย

สรรเสริญยกย่องมาก แต่ได้เป็นหนังสือปรากฏคุณวิชาแก่บุตรหลานหลาย

๓๐ สำนักคนแล้วด้วย เป็นโบราณตำราใช้ยึดติดต่อพระราชอาณาจักร ดังจะ

ได้บรรยายเรื่องเป็นข้อๆ ดังนี้

คำในหนังสือประถมมาลา

๑. ๑ ๓๓ บทยาน ๑ มาตรา กกา ขนคณว่า ข้าชอยชอชุต พระ

มุนมมหา ฯลฯ ว่าด้วยวิชาไหว้คุณต่างๆ แต่คำเตือนสติในการเล่าเรียน

๒. ๑ ๒๘ บทสร้างคนาง ๑ มาตรา กน ขนคณว่า สันชอ กกา

จวสรรคพรรณา ว่าอนชนไป ฯลฯ ว่าด้วยวิชาพรรณนยศ แต่คือระกคมาตรา กน

๓. ๑ ๓๖ บทณบง ๑ มาตรา กง ขนคณว่า อานกนจนสนประสงค

๒. ๒ จดเพียรเขียนกง ๑๓๑ ว่าด้วยจรชอาณาจรหนักเบา แดงนอกษร ๓ หมู่ทั้ง
คำท่อนำแต่คำควบคักกลตา

๔. ๑ ๓๓ บทยาน ๑ मात्रา กก ขนค่นจว่า แจกกกขกขกแยก
เป็นพแนกแตกตอกกลอน ๑๓๑ ว่าด้วยตัวสระกดมาตรากก

๕. ๑ ๓๖ บทถบงง ๑ मात्रา กค ขนค่นจว่า ด้นกกขกขบทกดมา
ติดต่อส่ารา ๑๓๑ ว่าด้วยตัวสระกดมาตรากด

๖. ๑ ๒๗ สู่รางคพาง ๑ मात्रา กข ขนค่นจว่า กกกกนกกกกค
หมกดลง ๑๓๑ ว่าด้วยสระกดมาตรากข

๗. ๑ ๓๓ บทยาน ๑ मात्रา กม ขนค่นจว่า แจกกขครบอรรถ
จนเจมจัดใจจ่านง ๑๓๑ ว่าด้วยนคหิตแทน ม แดงคำตายแต่ตัวแทนหันอากาศ
ไม้ม้วน ๒๐

๘. ๑ ๒๗ สู่รางคพาง ๑ मात्रาเลขขนค่นจว่า จกเพียรเขียนเกย
บทใหม่ไม่เคย ๑๓๑ ว่าด้วยตัวสระกดเกย แดงเกยคำมค้ำตาย แดงอักษรเลข

๙. ๑ ๓๖ คำอธิบายด้วยจรชาน ขอมขนค่นจว่า อ่านไทยได้แต่รู้จ
ประสงค์ จกเรียนขอมจง ๑๓๑ ว่าด้วยสระแดพยัญชนะ ฐานกรณจรรคตอน

๓๐. ๑ ๓๓ คำอธิบายจรเรียนขอมขนค่นจว่า กุดบุตรผู้ใดหมาข วมตมม
อักษรจรรค ๑๓๑ ว่าด้วยจรภคแดจจกทง ๕ นามกรยามรูปภาตตงคยกดวง
ศรัทธาในถารเจ้าเรียนด้วย

๓๑. ๑ ๓๕ คำอธิบายฐาน ขอให้พระทรงหงส์ ช่วยพิทักษรักษาภภูหมาย
ราชธรรมนิยมพระทรง โคชด้วย พกษ รักษาให้พระมหากษัตราธิราชเจ้าทรง
สรพกรรมงักช พระทรงสั่งชช่วยบาบคภยหมุขนประทุษจิต พระทรง
เศวตธาเอราจรรณช่วยบันคาสให้ประชาชนใจบุญ พระเทพวธาหกชช่วยบันคาส

ฝนให้ตกตามฤดูกาล ทำงจตุโลกบาลช่วยระงับกระจัดโรคร้ายไข้ภัย พระทรงเมืองพระเดื่อเมืองบันดาศึกให้ตราการเที่ยงธรรม เทพดำเนาทรงไปคุ้มครองให้มหาชนเกษมสำนัค

๓๒. ๑ วิถีโคลง ว่าด้วยดัมมัตถเอกโท & โคลงชนิดที่ว่า พจนสุภาพดัดแก้จากที่ ฯลฯ แต่โคลงดัดอย่าง & โคลงชนิดที่ว่า อพยบายศัแม่น้ำอมรเมือง ฯลฯ แล้วต่อไปเป็นโคลงกระทู้แต่โคลงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ตามที่ได้อธิบายมานั้น เห็นได้ว่าในประถมมาตฐาน กกตาวจวษา ทมประเภทสำหรับบุตรเรียนตลอดเรื่องนั้น นับว่าเป็นของนักเรียนได้คน ๑ ในหมู่นักปราชญ์ แต่เป็นเพียงตอนอ่านเขียนแต่แต่งต่าง ๆ ได้บ้าง จะเขาเป็นภุมสิ่งเท่าจินตามณไม่ได้ แต่ในจินตามณนั้น เป็นตำราเก่าก่อนตำราทั้งปวงที่นับว่าเป็นตำราเรียนโบราณแต่ยังเป็นบัญชีหากน้อย กับประถมกกาซึ่งนักปราชญ์ทุกวันนี้ได้เป็นความค้างมา ยังไม่มีผู้พิพากษา ขาดจากนักวิจารณ์เปรียบเทียบดู ในตอนข้างหน้าต่อไปแต่ละเล่มกันดูหรือไม่ยังไม่แน่ ก็การแต่งดัดอักษรมาในตำราจินตามณ นี้กำหนดในตำนานนั้นว่า คัก ๖๕๕ มะแมคัก พระยาร่วงเจ้าโตเมืองศรีรังษมาตย์ จึงแต่งหนังสือไทยแต่แต่อักษรทั้งหลาย ตามพากย์ทั้งปวงอันเจ้าจงกนแลกน แต่ครั้งนั้นแต่งแต่แม่อักษรไว้ (พยัญชนะรูปตัว ก ข) แต่ละได้แต่งเป็นปรกตจการห้ามได้ แต่กุดบุตรผู้จะอ่านเขียนเป็นอนนยากนัก แต่อนึ่งแม่หนังสือ (ทุก ๆ มาตรา) แต่ ก กา ฯลฯ กน ฯลฯ เกอຍ ฯลฯ เมืองขอมกได้แต่งมอยู่แล้ว พระยาร่วงเจ้าจึงแต่งแต่รูปอักษรไทยต่าง ๆ แต่อักษรขอมคำตั้งหัพพากษณนเคนมมแต่ดงน พระอาจารย์เจ้าผู้มบญญา อาจจะได้จดการแต่งกำกับไว้ดงน เพื่อจะให้กุดบุตรอันเจ้าเรียนพิจารณาเห็น คือเคนมมแต่แม่อักษรขอมดงน

แต่คำเพียงนักษัตร เป็นเสียง งอสะกด ดึงนัยไป (ตัวขอมมตร) นะ โม พุท ธา ยะ
 ฌ ฐ ฑ ฒ ฐ ฎ ฎา ฎา ฎา เอ โอ โอ เออ ออ ออ ออ ๑ แต่พยัญชนะ
 ดังแต่ กะ ฆะ ๑๓๑ พะ อี ก กา กิ กิ กุ กุ เก ไก โก เคา กู ก
 กิ กะ (น่าจะเขียน กุ คุ กฤ ฤ ฤ ฤ) กัณนะ กัณนา กัณม กัณน
 กัณนุ กัณนุ กัณเน กัณไน กัณโน กัณเนา กัณนุ กัณน กัณน กัณนะ ๑ แดง
 แดงคยไปดงน กังงะ กังงา ๑๓๑ กัมมะ กัมมา ๑๓๑ กัตตะ กัตตา ๑๓๑
 กัปปะ กัปปา ๑๓๑ กัทตะ กัทธา ๑๓๑ เกอชชะ เกอชชา ๑๓๑ แดงพระ
 อาจารย์เจ้าผู้ตกแต่งออกไปให้ดัดการตั้งนี้ (ขอมไทย) ๓ะ ๓ะ ๑๓๑ ๓ะแปลก
 จากขอมมี อี เป็น อะ เทาณน คอมาแจกดงน ก กา กิ กิ กิ กิ กุ กุ เก
 แด ไก โก โก เคา ก้า กะ ๑ ไนมาตราต่อมาแจกตั้งนี้ กน กน กาน กน
 กน กน กน กน กน เคน แทน โคน กอน กอน เกยน เกยน เกิน ไน
 มาตราต่ำคยณน กง กง กาง ๑๓๑ กม กม กาม ๑๓๑ กต กต กาด ๑๓๑
 กบ กบ กาบ ๑๓๑ กต กต กาด ๑๓๑ เกช ภาย กาง ๑๓๑ เคาะ กอ กุ
 กรรม กย กย ๑ ๓ม น เป็นคำขอม แต่คำพระอาจารย์เจ้าตกแต่งไว้ตั้งนี้
 ก่อนพระบาร่วงเจ้าทไศทหารเมอักษร ไทยทรงบวงใจ ๓รณจุตศักราช ๓๐๕
 บชวดศก พระอาจารย์เจ้าผู้มบปิเยาแดงจนตามณนถดาช หวังจะให้กุดบุตร
 อนจะเตาเรียนนพฐกาทนตกฎหมาย พันเอกโทแดงไม้ม้วนไม้มตายแดงไม
 ๓วจศดา แดกรุดหุ คยตงเต็มแม่อักษรไทยตั้งนี้ (ไนชชทกธาดจา "อนนเบน
 คำขอมแต่คำอาจารย์เจ้า ๑๓๑ ดงแม่อักษรไทยตั้งนี้" ถ้าจะใคร่ตรองเอาคดาม
 ๑ คำขอมคำอาจารย์เจานนโตมปรากฏอยู่ก่อนพระบาร่วง แดไนเบองคณน
 ๑๓๑ พระบาร่วงครของเมอง เมอศักราช ๒๕๕ ๒ จนตามณน พระอาจารย์เจ้าแดง
 ถดาช เมอจุตศักราช ๓๐๕ ๒ ถ้าศักราช ๓๐๕ ๒ ตั้งน กไม่ไดถวายพระบาร่วง

เพราะในพงศาวดารเหนือครั้งพระร่วงเจ้านม จตุศักราช ๓๓๘ ปี หนังสือ
 นนทกถอนไป ๑๕ ปี ถ้านับแต่พระร่วงครองสมบัติมา ๓๐๕ ปี คิดเป็นศักราช
 ๗๕๘ ปีคติน กแยกกายอยู่ข้างจระลันนิทมาก) (อักษรไทย) นะโมพุทชายะ
 สัทธ ๐ อ
 ก ข ข ค ค ข ง ง ฉ ช ช ฉ เม เม ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ต ต ถ ท ษ น
 บ ฝ ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฎ ฌ ฌ ษ ส ห พ อ ๑ ก กา ก ก ก ก ก ก ก
 เก แก ไท ไท ไท เกา กัว ๑ ๑ แจกตจอตไปตามลำดับมาตราจนถึงเกอย แจง
 แบ่งออกเป็น ๓ หมู่ อักษรสูง ๓๓ ผันด้วยไม้ อักษรกลาง ๘ ผันด้วยไม้
 อักษรต่ำ ๒๕ ผันด้วยไม้ แลวอธิบายด้วยตวงน้ำหนัก ว่าตั้งน้ำหนักเป็นสำเนียง
 สูงเต็มอกกัน กลางน้ำหนักสำเนียงเป็นกลางเต็มอกกัน ไม้ นบในสำเนียงสูง
 แลวบรรยายด้วยอักษรทั้งหมดนน มตกษณะตามสำเนียง แบ่งเป็น ๓ หมู่
 คอ สูง กลาง ต่ำ คอสูงนนแลวแจกแจงแต่หมู่ ๓ กมตกษณะผันไตหมู่ละ ๕ คำ
 เหมือนกัน คออักษรกลางผัน ๕ ไตไนตจเอง อักษรสูงคู่พ้องอักษรต่ำด้วย
 สำเนียงกณเป็น ๕ ไตคองน ค ข } ค ข ๑ต๑ เป็นคัน แลวอักษรต่ำไม้
 คู่พ้อง เอา ห นำผัน ๕ ไตเหมือนกนคองน ง หง } ง หง ๑ต๑ เป็นคัน
 แลวอธิบายกว้างขวางทงคอบกตา (จาหนิตอักษรประโยค) เป็นลำดับมา
 เมื่อพเคราะห์คิดตามคำอาจารย์จากลาวพน กพงเขาใจเกิดว่าเรื่องราว
 ทงปองจนมชยมภาคของหนังสือนน จัดเป็นประถมภาคส่วนการเล่าเรียน
 แลตงตกษณะอักษรตงตงต้น ประกอบตงด้วยอรรกพยัญชนะ คองเป็นปทัญ
 ฐานทนกปราชญจะพงสรวรเสรีญคความตารของโบราณจารย์แท้ แลในภาค
 ตอไปนนว่าตงยให้รูจชพากยตาง ๆ คอคตุมพากย กมพูชพากย (เขมร)

ตั้งหัพพากย์ แปลว่าพราหมณพากย์ (ลังกา) สยามพากย์ (ไทย) พุกามพากย์ (พม่า) หริภุญชัยพากย์ (ลาว) เตตงพากย์ (มอญ) มคธพากย์ (คำพระ) “ในคำที่ว่าตั้งหัพพากย์ ท่านแปลว่าพราหมณพากย์นั้น ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงหนังสือฉบับนี้ จึงเต็มใจว่า ลังกา ตั้งด้วย เห็นว่าพราหมณพากย์นั้น คงเป็นตั้งตั้งกฤตพากย์ แต่พระอาจารย์เจ้าท่านไม่ออกชื่อคำตั้งตั้งกฤตพากย์ในพากย์ต่าง ๆ นี้ เพราะที่ท่านเรียกตั้งหัพพากย์ หรือพราหมณพากย์นั้นที่จะเข้าใจถึงกันด้วย” แต่ก่อนไปก็แต่งด้วยวิธีพิสดารต่าง ๆ อย่างที่เรียกว่า คำคู่คำพ้อง (คู่ยพจน์) เป็นต้น ไม่จำเป็นที่ข้าพเจ้าจะกล่าวพิสดาร คือให้ฟังเข้าใจได้ว่าคำใน มัชฌิมภาคนิพนธ์ พระอาจารย์เจ้ากล่าวด้วยวงวิภาคเท่านั้น ต่อไปก็กล่าวด้วย โคตงฉนัททกาพย์รายกถบทต่าง ๆ โดยละเอียด สุ่มคัมภีรภาพยากทุกถบทบัญญัติเขาจะเรียนรู้ได้ เป็นภุมจินตกถาแท้ แต่ฉบับในฉนัททกถาฉบับนี้ นนเอง ครนตวจตุเรองราวกกกอน คือในจินตตามณเล่ม ๓ ได้กล่าวถึงความตั้งโคตงฉนัททกาพย์มาแต่ฉบับ ครนมาถงเล่ม ๒ เขาก็ขาดความในของต้นฉบับมัชฌิมภาคนิพนธ์ แต่ขอมากยงว่าด้วยวิธี อินนบเนองในฉนัททกถาอีกแต่มีประเภทพิสดาร ซึ่งท่านได้วางไว้ให้แบบตัวอย่างแก่ผู้จะศึกษา แล้วประพจนชความตาม ศ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ แต่ไม่มลายเป็นลำดับมาจนวรรณยุกต์ แต่อักษรสารเลขสารตั้งจน ไทยนับไทยหงษาแปลงสาร แล้ววิธีโคตงฉนัทท เป็นขอเนกประการ แล้วโยนคำพิสดารไปถึงจุดโคตไทยอีก เกือบจะว่าวิชาของโบราณค้ำราเล่มนี้ซึ่งเป็น โบราณค้ำศึกษาพิเศษ จะหาตำราใดเล่มมอยากนักในส่วนจินตกถาของให้ท่านเป็นเอกเททเดียวถ้าจะชมเชยสรรเสริญไปก็ไม่รู้จบลง ขอรวบรัดใจจะได้กล่าวโบราณค้ำศึกษาในมาตราที่กล่าวมานั้นต่อไป

ฌอเบญจ ๓๐ ทิศ ฌอฉ ๓๖ ฌอศัพ ๔๒ ฌอชฐี ๔๘ ฌอนพ ๕๔ ฌบแม่ฌอ ๑
 ศัพเอกาศัพ ๗ ศัพโท ๓๕ ศัพทวิ ๒๓ ศัพทจกวา ๒๗ ศัพเบญจ ๓๕
 ศัพฉ ๔๒ ศัพศัพพา ๔๘ ศัพชฐี ๕๖ ศัพพนพ ๖๓ ฌบแม่ศัพ ๑
 ชฐีเอกาชฐี ๘ ชฐีโท ๓๖ ชฐีทวิ ๒๔ ชฐีจกวา ๓๒ ชฐีเบญจ ๔๐ ทิศ
 ชฐีฉ ๔๘ ชฐีศัพ ๕๖ ชฐีชฐี ๖๔ ชฐีนพ ๗๒ ฌบแม่ชฐี ๑ นพ
 เอกานพ ๘ นพโท ๓๘ นพทวิ ๒๗ นพจกวา ๓๖ นพเบญจ ๔๕ นพฉ ๕๔
 นพศัพ ๖๓ นพชฐี ๗๒ นพพนพา ๘๓ ฌบแม่นพ ๑

วิชาเสาศรมแทน คือนไปทำนอาจารย์สอนเดาวิชาเขยต (ตบหรือขยม)
 ตามททงานเกณฑ์ให้เดาคงน เขยตเอกเป็นนพ, เขยตคนพเป็นเอก, เขยต
 โทเป็นชฐี, เขยตชฐีเป็นโท, เขยตทวิเป็นศัพ, เขยตศัพเป็นทวิ, เขยต
 จกเป็นฉ, เขยตฉเป็นจก, เขยตเบงคกงเบง, (ทจริงเขยตเบญจ)
 เขยตคนพเป็นชฐี, เขยตชฐีเป็นนพ, ฌบบทเขยตแทน คือนไปจะให้ทำ
 วิชาเลข ๆ นั้น ไม่ใช่ตัวเลข ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ห้ามได้ทำนคต

เขาหางเลขมาใช้ คือจะให้เขียนเร็วดังน $\sim \vee \vee \vee \vee \vee \vee \vee \vee \vee$

แดงให้ทำนพพตคองเลข ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ แดงเอา ๒ คุณ ๒
 หาร ทำได้คตองแดงคอง ๑ ๑๓ ๘ เอา ๓ คุณ ๓ หารคตองแดง คอง ๑ ๑๓ ๑
 ๘ เอา ๕ คุณ ๕ หารแดง คอง ๑ ๑๓ ๘ เอา ๕ คุณ ๕ หารแดง คอง ๑
 ๑๓ ๘ เอา ๖ คุณ ๖ หารแดง คอง ๑ ๑๓ ๘ เอา ๗ คุณ ๗ หารแดง
 คอง ๑ ๑๓ ๘ เอา ๘ คุณ ๘ หารแดง คอง ๑ ๑๓ ๘ เอา ๘ คุณ ๘ หาร
 ถ้าทำคุณหารได้คตองค บางทักให้เตยไปทำโคศัพทเศยง แดงคองคอยทำ
 นพพวงนพพน หันสมุดคตอภายหลัง บางครูกให้ผกหิตนพพตคองนพพวง
 หันสมุดให้เตยเพองเศยงคองนงให้ทำโคศัพ แดงแต่ทำนจรจคให้เวียน เขา

นิยายไม้ค้อยเนได้ นพพพนนตงน เลขตง ๓ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

เฮา ๓๓ คุณ ๓๓ หาร เป็นลำดับไป ๘ ครั้งอย่างนคม เฮา ๓๘ คุณหาวแดง

ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๒๘ คุณหาว ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๓๖ คุณหาว แดงตง ๓

๑๓๑ ๘ เฮา ๕๕ คุณหาวแดง ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๕๕ คุณหาว แดงตง ๓

๑๓๑ ๘ เฮา ๖๓ คุณหาวแดง ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๗๒ คุณหาวแดง ตง ๓

๑๓๑ ๘ เฮา ๘๓ คุณหาวอย่างนคม ๑ หินส้มตงนตง ๘ ๘ ๗ ๖ ๕ ๔

๓ ๒ ๑ เฮา ๓ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ คุณแดงเฮา ๓ ๑๓๑ ๘

หาว ๑ นพพวงนตง ๓ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ แดงเฮา ๓ ๑๓๑

๘ คุณแดงเฮา ๓ ๑๓๑ ๘ หารประดั้มเลขตงคัวใดใดตงน ๓ ๕ ๒ ๔

๓ ๕ ๗ ๘ ๗ ๕ ๐ ๓ ๘ ๐ ๕ ๒ ๓ กแต่นพพวงนเป็นเลขมธอใน

๓๕๕ ๕ ๓ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ เพราะวิธีใหญ่โต แต่

บางครุทอนตงตงน ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๓๒ คุณหาวแดง ตง ๓ ๑๓๑ ๘

เฮา ๓๒๓ คุณหาวแดง ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๓๒๓๔ คุณหาวแดง ตง ๓ ๑๓๑

๘ เฮา ๓๒๓๔๕ คุณหาวแดง ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๓๒๓๔๕๖๗ คุณหาวแดง

ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๓๒๓๔๕๖๗๘ คุณหาวแดง ตง ๓ ๑๓๑ ๘ เฮา ๓๒๓๔๕๖๗๘๙

คุณหาวแดงจึงถึงโคศัพ ๓ ตงตง ๓๓๓ เฮา ๓๗ หาว

๑๓๑

๘๘๘

โคศัพ & ตงตง ๓๐๐๓ เฮา ๓๓ หาว

โคศัพ ๕ ตงตง ๓๓๓๓๓

๑๓๑

๑๓๑

๘๐๐๘

๘๘๘๘๘

เฮา ๕๓ หาร โศกัฬ ๖ ตั๋วตั้ง ๓๓๓๓๓๓ เฮา ๓๓ หาร โศกัฬ

๑๓๑

๑๑ ๓๕ หารกัได

๑๑ ๒๓๓ หารกัได

๗ ตั๋วตั้ง ๓๓๓๓๓๓๓ เฮา ๒๓๕ หาร โศกัฬ ๘ ตั๋วตั้ง ๓๓๓๓๓๓๓

๑๓๑

๑๓๑

๑๑๑๑๑๑๑๑

๑๑๑๑๑๑๑๑

เฮา ๗๓ หาร โศกัฬ ๘ ตั๋วตั้ง ๓๓๓๓๓๓๓๓๓ เฮา ๘ หาร

๑๓๑

๑๑๑๑๑๑๑๑๑๑

โศกัฬ ๓๐ ตั๋วตั้ง ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓ เฮา ๕๕๓ หาร หมตอชัโศกัฬ

๑๓๑

๑๑๑๑๑๑๑๑๑๑

๕ ๖ ๕ ๖๓๕ , ๕
 นแล้ง จึงเขาวชเตาเบญจมาตรา ๕ อย่าง คือมาตราตั้ง ๓ (ขนาด) มาตรา
 ตอง ๓ (จุ) มาตราขัง ๓ (น้ำหนัก) มาตราเวตา ๓ (กำหนด) มาตราเงิน ๓
 (ราคา) แล้งจึงหักกระจายมาตราแล้งรวมมาตราแล้ง ค่อยไปตั้ง โศกัฬ ๕ อย่าง
 คือ โศกัฬตอง, มาตรา, เตนา, หน้าไม้, แล้งจนฉวางค่อไป แต่ฉวางนหม
 ๒ อย่าง คือฉวางเซ่งชก ๓ ฉวางเกรัต ๓ ทเรียกฉวาง ๕, นหม ตองตงแต่ ๓
 จ่าพวกชนไปจึงเรียกฉวาง ฉวางเซ่งชกนหมตองพร้อมตองยวช ๗ อย่าง คือ
 มีจ่าพวก, จ่าขง, ฉวาง, นกรพยหุ, ทพย, พแนก, ต่งนฉวางเกรัตนหม
 มีไม้กรบยวชทง ๗ แลแบ่งชอออกไปอีกหลายอย่าง มีเรียกชอฉวางเกรัต

๒. เขียนแจ้งวาทกราบ ๓ หน้า ไม่ออกกักตองบอกโหวงาทละค่า ๆ จนจ้งได้

๓. เวลาตบพนมของกราบกระดานพน ๓ หน้าจ้งตบได้ (บางครุตั้งมือเขียนก
 คของกราบ ๓ หน้าก่อน) ถึงพวดกทอาณหนงส์อสมตกคของกราบอย่างเคียดกน
 เมื่อเวลาเริ่มจระอาพกราบ ๓ หน้า อาณจขแพวหรือเวลาเจกถกราบอก ๓ หน้า
 การทเตกกราบนมระยะในจณทพงคณ ถ้าเบนนกเรยพไปนชกบ้าน เข้ามา
 ถึงคองเขาไปกราบครุ ๓ หน้า จงตั้งมือเรยพหรืออาพกราบกระดานหรือ
 ทนงส์อตำหน เวลาตบหรืออาณจข เวลาเจกถกราบกระดานหรือทนงส์อ ๓ หน้า
 ถ้าเวลาตบขานหรือลาพเคยชกราบครุ ๓ หน้า การลาพเคยชน ถากคตบมา
 ทนในจณพนหรือจนอนคองกราบครุอก ๓ หน้า ถ้าเขาทนงส์อเขาไปคอกทครแรก
 เข้าไปกราบครุ ๓ หน้า คอแลจระกตบชออกมากกราบอก ๓ หน้า ถ้าเบนนกเรยพ
 นอนนคคองทนงส์อคากกราบครุอก ๓ หน้า จระกตบชออกมากกราบอก ๓ หน้า ถ้า
 ทากกระดานหรือทนงส์อคกไตคณ คคองคานตงไปกราบชอจมาโทษ ๓ หน้า
 แลจจเอาชนมา ถ้าพงใจตมตงคคองชอจมากราบ ๓ หน้า จงพงหรือจาง
 เตยใหม่ ถ้าชกนหรือเทยชบกระดานแลทนงส์อนนคคองกราบ ๓ หน้า (แต่เวียง
 นขางททานเพมอาชญาเขียนขาง ๓ ท ๕ ท ๓๐ ท แลจแคคอร) ๕. การท
 ไม่กราบ ๓ หน้าก ๆ จจนหมไชชลกเขียน อยู่โพ ๓ ท ๕ ท ๓๐ ท คอจไม่
 เรยวทเหตาคากบไวจ่าหรับความผิด ชอท ๕. นน ๓. ห้ามไม่ให้เทยชบหรือ
 ชามกระดานแลทนงส์อ ๒. ห้ามไม่ให้ชบกระดานด้วยนาไชกคนคากแห่งชา
 หรือชบกระดานจนหมคตส์ค่า แลคากกระดานไวจจนแห่งเกนไป ๓. ห้ามไม่ให้
 ทงกระดานหรือทนงส์อไวทอาณน คองเกบไปไวคามทล่าหรับเกบ ๕. ห้าม
 ไม่ให้ทะเลารอจาททบคชกคชยค่างากน ๕. เวลาพระณนคองมานงคคองค
 ห้ามไม่ให้พุดจาค่าหยาบถึงอจจารรบส์ล่าจระแลพงเข้าหยอกตอเตยนคณเขมคณ

- ๖. เวลาพระเจ้าวดีห้ามไม่ให้ก่อกองโครมครามตงตงหรือเวลาอนกเหมอนกม
- ๗. ห้ามไม่ให้ถกถกตั้งของตาง ๆ มตนตั้งเป็นตน ๘. ห้ามไม่ให้พูดจา
- หลอกถองครบาอาจารย์แลเพื่อนศิษย์ตอยกัน ๙. ห้ามไม่ให้เล่นการเดินตาง ๆ
- ในเวลาเรียนหนังสือ ๑๐. ทุกข้อที่ห้ามนหนักเรียนตองรับโทษเขียน ๓ ท ๕ ท
- ๓๐ ทเป็นตน หรือมตนถกตามโทษหนักแต่เบา บางทถกตบ่ากม (คือไม่กำหนด)
- กิจการ คือการทำตามขอขงตบแต่ผลหตกรยามารยาทนตงน ๓. เมอถง
- เวลาเขานกเรียนตมขนแดงแบ่งเป็น ๒ พวก คือเขาถกตบครแดงไปรับบาตร
- พระพวก ๓ อยู่ทากบฆางหาจารย์ของตมตงนาปบัตหอนนพวก ๓ ๒. พระ
- ตมแดงชอชอชกนตางถอยโตโอซามบัตถวาทเชตตางเกบจางตามท ๓. จวนเวลา
- เพลงทากการกบฆางพวก ๓ เด็ก ๆ กชอชอชบตั้งของกบนาใช้นาตม ปบัต
- คตาย ๆ กบเวลาเขานน ๕. เด็กเรียนแดงกทาตมทกพนตกมาสำหรับใช้อน
- หน้า ๆ คอไป (พอกทเด็กแทททานถแบ่งให้ทาแต่ทจระทาได้) แดเทกกระโถน
- ตงนารอนเจียนหมากพตเป็นตน (เป็นบางคน) ๕. ถางหญางจตบัตถวาทรอน
- คตพนตาบตในบริเวณจตทงไป (การโยธา) ตามแต่จอนโตทานอาจารย์จระตั้ง
- ๖. จมพระตองหาคอกไม้ถวายพระคดอย กแต่ในมาตกาท ๘ นกใช้ตาง ๆ
- กนไปบ้าง บางอารามกมตคตจวตไปอย่างอน แต่เคยจอนตามจตนอก ๆ ออก
- ไปกยงคองอยู่ตามทโตมรรยายมาแต่ตมจอนปลายน กนบวาเป็นจช โบราณคศึกษา
- ชงผลประโยชนจจะเกิดมแก่บคคตมากนอชอย่างไต ข่าพเจายังไม่มีโอกาตที่
- จจะกตางในทนให้พอได้ คดอยจการคศึกษาฝ้ายบาตยงหาโตกตางไม้ บคตมจจะ
- ขอเพมเตมคาสงสอนชงมอยู่หน้าทของโบราณคศึกษา ตามคำโบราณา-
- จารย์กกล่าวได้ แต่จจะชอชอชจางเป็นข้อ ๆ ตามคความเดิมของทานทโตม
- เมตคาประทานโอภาทไว้สำหรับโบราณนนักเรียนทงหลายตงคอไปน

๓๘. คนที่เป็นเชอกระกูดกต คนทมิฬศักดิ์กต คนทมิฬพยงัมบต
กต คนทรูปงามกต ถามบัญญัติวิชาความรู้อยกนบจากตรงแท้

๓๙. ผู้ (นักปราชญ์) ม้อยู่ไกล ๆ เพื่อนฝูงทั้งหลายเขาพากันเล่า-
เรียนออกเชิงแซ่ ลู่ไม่ไปเรียนเหมือนอย่างเขาถเป็นทอประกศอดสูแก่ใจของ
ตนเอง

๔๐. คนที่อยู่ไกลนักปราชญ์ไม่เล่าเรียนจดชานน ทานเปรียบเหมือนกบ
อยู่ในสระบัว เกสรบัวหล่นถูกหัวกบก็ไม่รู้จำหอมเลย

๔๑. งงตุแมลงผิง เกิดตั้งอยู่ไกล กอศล้าหบน มา เทยจ หว คอก ไม้หอม
เปรียบเหมือนคนหมิ่นไปหาครูเรียนวิชา

๔๒. ตกษณะคนทชเกยจชงไม่เอาอย่างใครนหม คอยแต่จะห่างครแด
ไม่แแต่ตั้งโต ถึงจะเตือนก็ทำไม่ได้ยอมพอโตทกหนไปชุ่มนอน หรือหลบตไป
เท่านั้น

๔๓. กศการททกเวษนทงหลายทานน คนชเกยจกทาหนานวคอยจอง
หงบดแงพอกนพอนกคอยหนไปเสยกอน

๔๔. ครูหาศจมาชชตะคอกกพุดจากตงกลอกแกตจ ทาหน้าตาเทจอกถาน

๔๕. การทไซ่สำนวนบตพลจวนน ถาถูกขางครูจะผูกมยทงแชนบประจาม
ให้โตอาย เพื่อจะทรมานให้หายเกยจความแเดเชยนหลงจนลาย ก็จะได้ความ
ชอกช้ำใจมาก

๔๖. นแนมกเวษนทงหลายครยตล้าหตคเคอนวากตจางชา ๆ ชาก เพื่อ
จะให้ตเจาด ออย่าพากันเทยจวนนทาครูจางจจกจก แลจ่าคำครูไปพุดล่อเตยน
เดนเชนนน

๒๘. เราจะเตือนใจ ส้อย่าใช้ถ้อยคำที่ไม่เป็นภาษา (คำพูด) ดัง
 “หนอแซ่ หนอไซ” พูดกันจนไม่มีใครจะฟังได้ทั้งไม่เป็นเรื่อง จงออกคำให้
 ท่องบ่นจนซาบเข้าเรียนดีกว่า

๒๙. ตั้งใจรู้จักแต่ผู้ยังไม่โตเรียนนั้น ควรจะเพียรเรียนวิชาเข้าใจให้
 แน่นนอน แลอย่าไปประชันรู้ ถ้อยคำท่านองที่ครูไม่ได้ตั้งสอนมาจากห้องบ่นให้
 เสียเวลาเลย

๓๐. การที่ครูสอนไม่จำนน ก็เพราะตั้งใจไปมีจุดประสงค์ด้วยเรื่อง
 ต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์จริงจะต้องถูกไม่เรื่อย

๓๑. คนที่ตนหมั่น ย่อมตั้งใจคอยสังเกตคำสั่งสอนของครู ๆ สอนตั้งใจจึง
 ชิมซาบซาบเอิบหัวใจจำได้แม่นยำ

๓๒. คนซึ่งตั้งใจไม่อยู่ในคำสั่งสอนนั้น ถึงครูจะสอนเข้าสอนคา ก็เหมือน
 กับคนหาไส้ตะกร้าให้ตรงไปหมด

๓๓. การที่ชักชวนกันเที่ยวเตร่เร่เดินเข้า ๆ เย็น ๆ นอน ก็ชื่อว่าเป็นคน
 ไม่เชื่อถ้อยพ้องคำครู ถ้าเชื่อถ้อยพ้องคำครูของเล่าบ่นท่องจำเล่าเรียนนั้นแหละ
 ครูนับว่าเป็นคนดี

๓๔. จงออกคำให้ตั้งใจเล่าเรียนเขียนอ่านเลขมานาทุกประการไว้ ถึง
 บัญญาจะเขลาเล็กน้อย ถ้ามเพียรมากแลงก็อาจดำริจะประสงค์ให้เป็นท
 คนยำเยงเกรงขามได้

๓๕. ถ้าไม่เล่าเรียนมัวแต่คบเพื่อน พาตนเที่ยวเดินเล่นค่างอน จะเอา
 วิชาความรู้มาแต่ไหนได้ คนทั้งหลายใครเขาจะยำเกรงคนโง่เล่า

๓๖. ความร้นจะหาตั้งโตเปรียบได้โดยยาก เพราะเป็นทพวงตัวเองก็ได้
 ทำให้ความมั่งมั่งได้ ให้ความสง่างามเป็นใหญ่ก็ได้ เงินทองทั้งปวงจะมาแต่
 ความรู้ทั้งนั้น

๓๗. ขยำตำรกริชกช พุดจาโป่งบ้างเต็ม โสศกระโคต โผน โครมคราม
หจเงาะหวใทกรนเครง เป็นการแ่งตงกรยาชวแ่งไมเกรงครบาอาจารย์

๓๘. การทเสนหวกรนเครงทำตงทำ โสศกกระทกกริก โครมนน เป็น
การแ่งตงกรยาไมสุภาพ ทำให้สัปรุชสุดใจคณนินทามาถึงครุดยว่า ครู
ไม่ผกหวสังสอนเด็ก

๓๙. แ่แททจริงครไต้พราสังอนเข้ากาอตรา ผ่ายสู่เจ้าไม่จำคำสอนไม่
ทำตามสอน จงพาให้ค่านนทาวารายนมาถึงครู ๆ ก็ไต้คจามร้อนใจ เพราะ
สู่เจ้าทงหลาย

๔๐. จระศีตปอทยาคมทงปองชงนบจาเบนการงานคณน แ่งทงเบน
ศกตเบนศรณ ก็เพราะทสู่เจ้าพาทนมาชยุดควาเตาเรยนนเอง ก็เมอมาชยุดค
แ่งไมตงใจเตาเรยนจชาไม่ฟังคำตงสอนของครูแ่ง จระรู้อะไรไต้เตา

๔๑. เวลาบ้ายเขนเตกการเรยนแ่ง พากันเอาแ่เตนจะเป้นประโยชน์
อะไร ชงนกันศกนมาไต้ใช้หาผกหาพ่นมาสำรองไต้ เพื่อเข้าเพดจหน้า
ค่อไป ก็จะเป็นประโยชน์ทงครูแ่งศษย

๔๒. เมอหยุดการงานแ่ง ถึงเวลาเตาเรยน (ยังไมพดบ) ก็จง
ชุดสำทเตาเบนสังวชยายทงด้อ ทอชวำดอบสงนให้ชานาญถูกถ้วนทุก
ประการ

๔๓. บรรดาทงด้อทงวชยายทงบณน ถ้าจบตงแ่งจงตงใจ
เคารพกราบตง ๓ ทนเบนนค แ่งจจมาคระเตรียมประทบชวาตาจตุถวาย
ชคณาจารย์ แ่งทานาไซไว้อย่าง ๓ นานนอย่าง ๓ แ่งทานากพดบทร
มาถวายคจย (นามสองอย่าง) ค่อนาไซไว้อย่าง ๓ นานนอย่าง ๓ แ่งทานน

หนบางทกเรียกวา "นาคา" นาม ไซตงแคเพดแลดมาเป็นของททาทอง
รักษาให้ระอาคปราศจากอามตคอชาวดุกจะตกตงเป็นคณ แต่เนาไซนนเป็น
นาเซากไต

๕๕. ถึงทศษยจะตองทาให้แกครนน ยงมอชคคอรอนน (นาคา) น
บจนปาก แดงบพบผาตบงจจรจางเกบตามทตวย

๕๕. วชจะชงนารอนนน คงเทปานตจกตวยนารอนนก่อนแดจจได้ชา
แสดวเทรนนารอนนได้ แคคองระจจ (ประคณจนา) ออย่าให้ทกบ่าเประ
เป็นไป

๕๖. เมออาจรายณนแดจ จงลาจทาชาระเซคตอให้ระอาคเกบไวดตามท
แสดวหาทมาทผาต ๆ ตระบ้นถจาย (ค่างอนนจาดจยนักเรยนอยู่ประจ่า แด
ทานอาจรายแดกอนน ให้เป็นเรวเตยวนเขาใจไวดจ่า อายุทานตง ๗๐ ปี
๗๐ ปี ๗๐ ปีเป็นแท)

๕๗. แดจจจจคพนอาจราย การนจคทแรกนน จบผ่าเทากอนแดจ
มาตามแชงแดเรอยมาทงชา แดจเขาศอกบักตงตรงกลางผ่าเทาทง ๒ ขาง
จ่าแกตมทแน้ในทรวงอกให้ทาย

๕๗. การนจคคณชาทมาแชงนน จ่าเป็นการเจรญก่าตง แดแกตม
ทงปวงควย แดเกดยจเล็นชางนน แกจุกเล็ยคตองตลกชนเหนยจ (จระย่า
เท้ายนเตรโพทชวา มือเหนยจแชนช่ายผ่านอกสอตมาไครักแรนนหรือกระไร)
ให้ค้อย ๆ หน่วง ตจยจ่าแน้ทรวงจ่าจ่าแสดใจคอยเป็กบานค

๕๗. ให้นจคคตตามต้นหลัง แดจเรอยมาตามคณคอกแกเล็นเอินทค
ย่นย้อให้คตกระจายแดกออกไปได้ คตจคตงเล็นเหนยจหัวใจ เล็นกระษย
เล็นเล็นตามเล็นบคคาคทาให้ระทาพรอนนหาจ แดจจอกให้คตนเหนยนทาย

๕๐. ค่อย ๆ โสภณวัตถุไปแก่ต้นอาเจียน แดงมหาจเรศคณเหียน
 สมจงเจียน สมมตหน้ามัวตา สมแถบในอกดมพัตจำใส่แดสมกต่อนม้อการ
 ให้รู้ร้อน สมกตุมอญญาณให้ค้อยนวกพันไปถว่าท่านจะหัดบ
๕๑. ถาอาจรวขจวตแลง ก็ค้อย ๆ พุดจาตั้งต้นทหนักนด้วยข้อตั้งตั้ง
 ค่าง ๆ ให้ชดเจม ถาคตชคบทโคมทหนงกตจจจำใจโค่ถามครูให้ท่านอธิบาย
 สู้ดแลงแต่อย่าให้มข้อตั้งตั้งในการเล้าเรียนเกศชนโค
๕๒. เวดากททานจางคณน กตของเตรียมหมากพุดบหริ ใจอกเหมือนกน
 เพอศนนอนชนกตางคณคกจะโค่ฉนแกศณได้แกเปริยวปากควย
๕๓. แดงค้อยเขยอนศวกราบจางตง ๓ หนกอนจค้อยเตนม่าดูห้องของ
 คณทองบ่นค้อยไป ค้อยโค่แดตงคความเกยจคร้านค้อยการเรียนเดย
๕๔. แดงคองจตสังการะชูปเทยน คอกไม้มูชาพระรัตนคริยเจ้าเป็นนคย
 เสมอไป

ว่าด้วยเวลานอนของนักเรียน

๕๕. เมื่อเวลาจะเข้านอนนอน ให้ปลงใจปราศจากกังวลทั้งปวง
 แดงตั้งใจให้เบิกบานในการกุศล นมัสการพระรัตนคณนคแตทของบหนทครูสอน
 ใจเก้า ๆ กนถม
๕๖. เวลาจะง่วงคณนคให้อพระทองบหนน จงคองใจประพฤคคนค้อย่าให้
 ง่วงเหงาหาวนอน จงทำการนมนเสยก่อนให้โค
๕๗. การทองบหนภาวหนน นบในการบุญให้คณนมากแกดงคตจาทภย
 อ้นครายโทษค่าง ๆ (ห้ามกนทะเลาะจวาทเทยวเตรโค่ควย)

๕๘. อาณัติให้พระสังฆมนตรี
 สัมบคอายุบัญญัติความลุ่มลึบคาย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บด้วย (ไม่ได้เทียบ
 กตางคนทำทรัพย์ไหลบหาย เติไม่เป็นที่เปิดองอายุตั้งซารให้เห็นคเห็นขย ไม่
 ต้องถูกนาคางทให้เกิดโรคปอดคัรชะเบมคณ)

๕๙. การสังฆมนตรีให้พระทองบ่นน ไม่เป็นการบังคับบ้อย่างใดตาม
 แต่จะมอศสาหะ แต่จะขาดเจตนาไปนั้ ไม่ควรเตย ทงเจตนาอนแตคณนอน
 ทุก ๆ วน

๖๐. ให้พระสังฆมนตรีแตง คองกราบ ๓ ทน จงยมนชนลัดคบคเมาะ
 หมอนทนอน ให้ปราศจากละของมงแตจจงนอน

๖๑. วิถีการอาหาร

๖๑. ห้ามไม่ให้คนเรียนทุกคนนอนช่าย (คณนอนก่อนโก) แดจ
 ผกหัดการนอนไม่ให้ซมเซาละเมอเพ้อพก (ตั้งก้นคอยปลุกแตครูปลุก)

๖๒. คณนอนแตงกให้ตงใจชนบานผองไล้ กราบไหว้นมัสการพระ
 เหมือนกัน แดครกคองตรวจคราดงชรรมทรวเรียนมาต่าง ๆ ซ้อไตจะ
 บกพร่องพันเผือขอย่างไรจะไตรู

๖๓. พอเจดาสว่าง (ได้อรุณ) จงหาไฟจุดไฟไปก่อทครวในเตาไฟ
 แดงหยับหม้อชางไปตางเสยกอนจกรอกชางสารตงค่อทหตง ชางชางแตง
 จงตงไวบนเตาให้ทันเวลา (ทันไฟ)

๖๔. ให้จุดแจงปรุงเครืองคัมแกงไปพตาง เมอเวลาตงหม้อชางอยูนน
 ถาเซคหม้อชางปลงแตจจะไตรูตงหม้อแกงหรือคัมผกให้ทณ ๆ กนไป แดงทว
 กบชางต่าง ๆ มีการปงจยยาเบมคณ

๖๕. อนึ่งเวลาทำกับข้าวนั้น ห้ามไม่ให้พูดจาปราศรัยกันออกนอกที่กรีกไกรม
พดามเพดอะ เกรงนามุกนาตายจะกระเซ็นกระเด็นตกลงในเครื่องกับข้าว

๖๖. การทให้นามุกนาตายตกลงในกับข้าวของกินเช่นนั้น ถือว่าบาป
กรรมชั่วร้าย เวลาตายแล้วอาจไปตกนรกแต่ไปทหนักเป็นเปรตเตร็จฉาน
อดอยากยากแค้นนานนัก

๖๗. จงตรวจตราดูแต่แมตงหวแมตงฉวน กัมชาติศกต้ายอย่าให้ม
ดูแต่ต่างเซตถวย โถ โธซามให้สะอาดหมดจดจงดี

๖๘. เสร็จแล้วยกสำรับมาตงถวายเป็น กรองน้ำที่ได้สะอาดด้วยกรรมกรก
(หม้อกรอง) อย่าให้มตวนาผงเฝ้า ประเคนชาจารย์ฉิน

๖๙. เวลาพระฉินนั้น ต้องนั่งระวังคอยเฝ้า ๗ อย่าได้ผินหลังให้ครู
คอยตรวจตราดูแต่ ห้ามไม่ให้พูดจาซ้อออง เห็นกับข้าวสิ่งใดท่านชอบฉิน
ก็จงหาตั้งนมมาคอยเพิ่มเติมให้ท่านฉินจงพอครอง

๗๐. เห็นท่านฉินจอนอมแล้ว จงไปเตรียมกต้องยามาดำรองไว้จุด
ถวายเป็นสำหรับท่านได้สูบแก้ โรคคัมจุมตนามุกไหลแต่เกดซ์ (หมากพดู) มา
ปอกตำทำใจถวายเป็น เมื่อนั้นจนหมดแล้ว

๗๑. แล้วยกสำรับมาชวนกนกันอย่าทะเลาะวิวาทแย่งชิงกับข้าวกัน จง
แบ่งปันสู่กนกันให้ทั่วหน้ากัน แลจงคิดเหมือนพรจวมทองมของรวมได้กน
อย่าชุกชอนอาหารกันแต่คนเดียว อย่ากินข้าวปลาอาหารให้หกบ่ากระสุม
กระจาย แล้วให้ล้างเซตบาตร โธถวย โถจามชามทั้งหลาย เก็บงำควาใจให้
เรียบร้อยตามททาง

๗๒. อาหารที่จะกินนบ ต้องดูให้รู้ว่าตั้งนยงมาก ตั้งนทานชอบฉัน
ควรจะเก็บถายมอเพดค่อไป แดชองที่จะเก็บไว้หนักจงอย่าไปลักฉวงหยบ
ฉวยเอามากนไม้ด

๗๓. ตั้งทเบนเคนเก็บไว้ให้คนชอทาน ตั้งคทจะเก็บไว้ฉนชางหน้าค่อไป
ได้นาน กจงเลือกเก็บไว้เป็นเสบยงกรง ตั้งโคทไม้ส้สำคญพอกศษยจะกิน
โคกจงพากนกันเสย ทเบนเคนเจวทรามกให้ทานแกส้คจเคยรรจฉนกันเสย
เขาบุญค่อไป ตั้งนทเก็บนจงดุแถให้ด อย่าให้แมวหมากาโกฉฉฉวยดัก
ฉวงได้

วิธีการเล่าเรียน

๗๔. กนชาวแถวฉางเชคปลกฉาดเก็บงาใจตามท จงออกมาบิตประตุ
ให้มด แถอย่าเทยจเครเรไปกฏูเห่นอโค เทยจพุดฉาเฮ่าไม่เข้าการ จงตั้งหน้า
ชฉนกันเล่าเรียนเขยนอ่านค่อไป

๗๕. การอ่านเขยนน ตามหน้าทโครหัดเขยนกเขยนไป ใครหัดอ่าน
กอ่านไป ใครเรียนเลชกทำไป ใครเรียนชอมกเรียนไป แต่การฉฉฉอ่านนบ
อย่าดุกฉฉฉค้อย ๆ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ

๗๖. การอ่านเขยนเรียนเล่าเหฉฉฉ ต้องอาศัยมอกบศฉ ความคองใจ
ให้พรหมกัน ถ้าปากฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
หรือจะดุกเคฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉ
ไม่ได้ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ใจฉฉฉฉฉฉฉไปด้อย, การอ่านมฉฉฉฉ ๕ ถ้าปากอ่าน, มฉฉฉฉ, ฉฉฉฉ,
ใจกำหนดไปด้อย

๗๗. การเรียนวิชา ความเพียรเป็นหัวหน้า จึงจะเรียนรู้ได้ ถ้า
 ความเพียรน้อยแล้วเรียนไม่ ถึงรักไม่ได้วิชา หนึ่งขรรวมตาเด็กปัญญา
 กน้อยอยแล้ว วิชาความเพียรกน้อยเขาดอย กนบวชวิชาเทศ ถาปัญญา
 ไม่สู้ดี ถาไม่เพียรไม่เป็นโรยงเรียนรู้ได้ คนมีปัญญาหนักถ้าไม่เพียร กนแต่
 ปัญญาเปล่า ๆ ใช้อะไรไม่ได้ (พระอาจารย์เจ้านายยกย่องคนมีความเพียร)
 จึงเป็นทให้เจ้าพเจ้าผู้รอยกรองเรื่องนเพมเคมคำสั่งไปออกว่า "ขรรวมตาการ
 เตาเรียนเป็นกจเบองคน หรอกจจนแรก ต้องอาศัยเพียรเป็นใหญ่ ถ้าไม่ใช้
 ความเพียรแล้ว จะบ่อยกต่างดงการงานทงปวงทงไป จะสำเร็จกจอย่างไร
 ได้"

๗๘. คนมีปัญญาแต่เกยจความนหน ถึงจะเรียนวิชาอะไรไว้ได้ ครน
 นานเขากตองทงวชานมแล้ว เพราะความเกยจความนหน มีได้เป็นแต่ร่างกาย
 คอเกิดอยู่ในต้นคานของนหน จึงทำให้ไมม่ใจนำพางวิชาความรทเตาเรียน
 ความไม่นำพาเกิดจนเมื่อใด กทงวชาทเรียนเมอนน การเตาเรียนของคน
 เกยจความนหน เขาคดงกแต่ว่ากนคนนทาทานน แต่ทจริงกกนไม่ได กตบ
 ถูกนินทาใหญ่มากค่อไป

๗๙. ความเพียรนหน ทานแยกเป็น ๓ ประการ คือ
๑. เพียรแล้วทงแล้ว เรียกเพียรตงพ่าแถบ ไมม่ผลประโยชน์
 อดได้
 ๒. ความเพียรพร้อมดวยความตงใจนหน เรียกว่าเพียรอุปถัมภ
 นำใจ เปรียบเหมือนไม้จุนเตาเรือนไม่ให้เซ หรือเตาเดาหม้อ
 คารือนไม้ให้ชุก

๓. ความเพียรพากัน ทำอยู่เต็มมือเป็นนอตรา เพียรนับว่าประเสริฐ
เรียกเพียรถ่ายน้ำไหล (คือขรรคดาแม่น้ำใหญ่หนุนน้ำไหล
หลังถงอยู่เป็นนคยไม่รู้จักเหือดแห้งขาดสายเลย)

๘๐. ผู้ใช้ความเพียรถ่ายน้ำไหลนั้น จะว่าเรียนสิ่งใดก็จดออกตลอด ไปร้อง
ร้องเห็นจริงจำได้แม่นยำไม่พดอมแพม ความรู้ นั้น นับว่ารู้แท้ ความรู้
ที่บังคบให้ไรโทษหมายเอา คือให้รู้ผิด ๓ รู้ให้สั้นทต ๓ ไม่ให้รู้พดอม-
แพม ๓ รู้ให้ถลถวน ๓ รู้ถ่านจนล่อดแนม ๓ รู้ชยอน ๓ รู้แกม ๓ รู้เทา
พอนบว่าเบ้นคนรู้ได้ ยังรู้คยไปออกคองนี้ คือรู้ให้ถก ๓ รู้แกม ๓ รู้ล่อด ๓
รู้แนม ๓ รู้เดหี ๓ รู้กต ๓ รู้ทง ๕ ตำน ๓ รู้การกุกัด ๓ รู้เทาเทยมคน ๓
รู้กตล่ดตริ ๓

๘๑. ถ้าไปไหนมาไหนเห็นเขาทำการสิ่งใดที่ดี ควรจดหมายรายงาน
บันทึกกำหนดจดจำใจตามท่วงทแยบคายสำคัญ เดให้ถลทเขาทำล่อดแนมเอา
ความรู้คนมาได้คนให้ได้ อย่าล่อกแต่ว่าลู่เป่ง่า ๆ แล่อมความรู้คนเองเลย

๘๒. การเรียนเลขอย่างสูงนั้น ก็เป็นหมอดูผูกคองชะตาให้เข้าใจคอง
เกณทบวงคองคำลขคดา แดจางจนทรวางคคนให้คองกม พฤษล่ดขคเบ้น
ชค ราหู กบพช ชยวาชเมษ องคาวชยวาคคกนช เดาวชยวาคคคชย

อาทคยชยวาคคคองกร วาจรูปคองน ทำเลขคองนทาวให้ถลถวน แลว

ล่อดขวงบุมปฏิทิน ชบล่อดให้แนแท้ คองแกเรียนแเดจางคคนล่อดทชแเดว
คคกทกคน แลทาวเขาให้คอง ๆ คองจริง ชยวาคคองแกชามล่อดคองนท ทาย
ประล่อดประล่อดให้เขาถากชางหมช

๘๓. ถ้าจะดูขนาดสัมพันธภาพ ให้เข้าใจดังนี้ ถ้าปีเดือนต่างตัวกันต้อง
 พยายามกัน ถ้ามีเดือนจะตายจากกัน ปีชายอยู่ห่าง ปีหญิงอยู่คาง เขาว่า
 หญิงชมเหงชาย จนถึงต้องหย่าร้างกัน แลดูพระเคราะห์ในนักษัตร ต้อง
 ทายคามคำวอฆ่าพูดนอกคำวาไป

๘๔. เป็นหมอยามน ต้องสร้างสมหาคารับตำราให้ครบครันทุกอย่าง
 ครอบจักรวาลไขแก้ไขโรคให้ถูกต้องได้ทุกอย่าง รักษาให้หายด้วยฝีมือเป็นที่เขา
 ชมเชยสรรเสริญ จะรักษาไข้โตกให้ต้องแท้แท้แก้ไขหายชนะเขาชัยให้เขา
 ตอว่า หมอคนไหนรักษาเซวคนใจหายคนแล้ว อย่าเป็นอย่างหมอชอรักษา
 ลงงต่อเขาของเขาดันบน เจ้ากตมารยาเช่นนั้นไมตรี รักษาให้เป็นบุญด้วย
 เป็นคุณแก่คนด้วย

๘๕. ถ้าเป็นพ่อค้าต้องเรียนเลขให้ชำนาญ ให้คิดกำไรต้นทุนของคุณ
 ขยายหารให้เข้าใจทางการค้าขายให้ถ่องแท้ ถ้าคิดของเป็นเศษนั้น ต้องเรียน
 เลขเกร็ดจงจะเข้าใจดี ถ้าหาไม่ต้นทุนหวนกำไรทุกหมัดเช่นนั้น แม่เรือนเขา
 จะว่าดี

๘๖. ถ้าเป็นช่างทองต้องเรียนวชกลดค้อนให้ชำนาญ ให้เข้าใจดีของ
 ไขหมั่นแฉกชหลอมทอง ๘ นาฬอนมได้ให้หมดราคา แลเรียนทำสายสร้อย
 แหวนน้อย แหวนใหญ่ แหวนเรือนเทศ แหวนเรือนไทย แหวนรอบ แหวนกัน
 แลรูปพรรณ ๆ ทำปรีกปรุประดับพลอยน้อยใหญ่ให้โค้งงาม แลตั้งใจทำ
 ให้ดี อย่าเขยตบั้งเปลี่ยนทองเขา แลอย่าทำเบาชฉ้อเอาทองเขาไว้เป็น
 ประโยชน์ชอขายไมตรี

๘๗. ถ้าเป็นเสมียนต้องหัดเขียนให้คดแฉว แลต้องเรียนกฎหมายให้
 รู้จักพรมศกตหลักไชย แลรู้แต่งบัตรหมายใบบัตรท้องตราให้รู้ด้านจน

ข้อ ๔. ให้อ่านชด้น เพราะท่านมคณอย่างยงทไคสังธอนข้าพเจ้าผู้
เซตให้หัดเขียน นะโม กช ทกา ฯลฯ จนถึงเกย จนอ่านหนังสือไตรศวดต่าง ๆ

ข้อ ๕. ให้อ่านบิตา มารดาท ไคอุปถัมภ์ บำรุงเลี้ยงมา คงแต่ เลกจน
ใหญ่ ดึงการถนอมกตอมเกดียงบ่อนชาวอาบนาทุกค้ำเข้า ถ้าเวลาตูก
เป็นไซตกเนื้อคกใจรบริอนจอนชวายห้ามคหมอหยกยามารักษา ครนลกร
คความสอญ่างสอญพุดไค ก็ไคแต่ตงใหม่ชอเสียงเรยกรองปราภฎมา แดว
คังใจให้ลูกเลาเรยนวิชาด้วยหวังใจให้ลูกค มีให้คยเพอนฝุงทชวราย ซึ่งจะ
ชกพาให้ไปไนทชว ลูกนนจ้ายากสอญยากจนตองเขาไปฝากวัดแต่ลูกยงอาดย
เพอนฝุงจนรองให้ คคตอยากจะกตบักเกรงอาจารย์ทาน ครนเวลาเซาทานเรยก
มาให้เขียนนะโม ใจสันชวญหายกตจจะถูคเขียน จนหนามคตามัดคองออก
มาจกนาถางหน่า แดวกลับเข้าไปใหม่ คคตงคความงเเซตาเจตานนชาง
กระไร แต่เขียนนะโมมาเป็นส่ามเดือนยงจำไม่ได้ คคตอยุทตจชวย ครนคังใจ
อตตำห์แฉงแรงเซากสำไค ท่านให้เขียน ก ข จำไคจนถึงควอชแฉงเขียนกน
คตอคไปจนเกย ไนระหว่างนันทานเขียนค้ำทวยต่าง ๆ พอทวยตูกบั้งไค
คตบคถ่าย ท่านให้อ่านสับนค่อไป เรองราวในสับนนน เมืออ่านไปไค
คความสัดใจแฉมสัดชนเป็นอนมากเพราะเป็นเรองทุกขยากของมารดาทบบุค

ข้อ ๖. ข้าพเจ้าขอให้อ่านพระอาจารย์เจ้าออกซาหนง ตามพระคณ
ที่ไคมาในข้อ ๔ ข้อ ๕ แฉจนน คุณค่อไปเป็นเป็นคณทให้รู้สึกค้ำสังธอน
ของทานตงน

๑. จะตงนงเตนเห็นให้รจกเสงยมเจียมคอง (ให้สฎภาพรายเรียบ)
๒. สังกชวให้จระเจมทนเสยให้ห่างโกถ
๓. ให้เสงหวาชวทค ๆ แฉหมันไคตามชอศำคญ

๕. คำใดที่นางอาจารย์บอกให้สอนให้ จงตั้งใจจำไว้อย่างดี หมั่น
 ท่องบ่นตั้งจิตขยำให้จนใจทุกคำเข้า แต่คำศิษย์ไหว้ครมท
 คอขอ ๕ มากว่าคอยการปฏิบัตอาจารย์ นำไชนาฉนตางถวย
 ซามเป็นคณนบเบบช้อ ๕ ของดาตบนแตกโตกถาวใจในมาตกา
 ท ๘ ขงวาคอยขอบงคบมนแดงชาพเจ้า (ผู้กล่าวโบราณ
 ศักษาน) จงขอตถถาวแต่ตั้งทแปงกไม่ชวกนตงคอปใน
 คอ ๖ ว่าชรรวมคาเกิดมาเป็นชายแดงตอองหาความรู้ ได้ตวจ
 ได้ แต่ผู้มจชาความรูน ถึงจะตททุกขไดยากสักร้อยครั้ง
 พนกรังกต กอชยาเพื่อเดี่ยใจ คงจะมยเฮนคชชวยเบบแท้
 ทรพยส่นเงนทของมรตกนพ ถ้าเป็นคนไมมจาส่นาปกครอง
 ของเหล่านนทพต่นจระอนตราชานไปหมด แต่จชาความรูนแหละ
 จระตคตอไปจนตราบเท่าต่นชีวิตได้

ข้อ ๗. ประการหนึ่ง ให้รู้จักการส่มมาคารวะ และรู้จักสั่งตสั่งชอ ๆ
 นนอย่าไปทำเข้า เหมือนนอย่างจะเตนเห็นตทงคอหน้าผู้หลกผู้ใหญ่ ให้รู้จัก
 นอบน้อมถ่อมตอ (ศอวรย่อหรือคตงานหลกท่างไกล)

๒. ผู้ใหญ่เตนมาชยาเลี่ยตแซงเตนแซงชนหน้าไป (คนเขาจะคคว่า
 ไม่รู้คำสั่งสอน)

๓. ผู้ใหญ่กาตงส่นทนาปราศรัยกัน อยุ่ชย่าตอตค้ำแกงแยง ไคเดียง
 คอยฟังค เห็นวาชอไคผิดหรือตงส่ยจงคอยถามไคคอทตตง
 จิงเป็นกาตงคประเพณ โบราณ

๔. บรรดาเพื่อนฝูงทงหลายนน อย่าทากรยาทหายบพุดจาหักหาญ
 คอจคอยระอองรักษานาใจเพนกันใจจงจระคบกนได้นาน ถ้า
 เพอนนนเป็นพาสชอวราย กหตทเจียงเลี่ยหรือชยาคบกแดงกน

๕. เพื่อนทรก่สนทคชวตเป็นตายดอยกันได้นน จงกนอมน้ำใจ
ให้ยง ๆ ขนไป คอระดวงอย่าให้มรคเกิดชนตด้วยดตถสังของ
ผู้คนบ่าวไพร่ของเพื่อนล่กอย่างหนงเตยทเขาจะรังเกยจได้นน
๖. อย่ามัวเมาด้วยลาภยศศิวชาคความร้ ว่าควเก่งกาจแข่งแรง
กจาเพื่อน ยกคพขมท่านรุกรานเพื่อนผู้งจนเขาจะระอาใจ เขาจะ
หนายแห่งเสยหมต
๗. บรรดาญาตวงค่าทงปวง ถึงจะตถททุกขไดยาถอยอย่างไร ก็อย่า
ขาดไมตรีอุปถัมภ์บำรุงไปตามกำลังคนจงได้
๘. คนแก่เตาชรามาเกยวขอทานกต อย่าพูดจาว่าร้ายประหิต
ประหารเตยจะเป็นบาปกรรมแกตจ ถึงคนขยาจถวรวณพก
กาพร้าอนาถางอຍเปตยเสยซาหุตามตมจกต อย่าตถกหมน
ประมาทหิวเราระเยยหยนตาง ๆ จงรู้ว่าเวรกรรมของเขาทำมา
อย่างนนเอง
๙. อย่าฉกหิตคนทำเป็นคนเกะกะ โย่งข้างตถกครนอง พุดจาสาม
ผลตามปด โย่งเซตฯเช่นนจาดเตย
๓๐. จงคคจวาคจามคคจามชจนเป็นตามจาดंना แต่ให้ถอดจวเรา
มจชาคความร้เรยนมาคอคร คองเขาใจว่าคนเป็นลคคชยมคครู
คชงถอคำสังส่อนชองครใจให้มม
๓๑. อยู่โกถนุกปราชญนนเป็นล่รมงคค คองหมนหารือไต่ถาม
ไวยอย่าทำเหมอนกบเผ้ากอบัด ไม่รู้จกกถนเกสรวบจว่าหอม
อย่างไร แมตงคู้ถาตคกว่ามาพาเอาเกสรวบไต่กินเป็นอาหาร
เช่นน

๓๒. ให้ดูเยื้องข้างเถล เมื่ออยู่กลางบ้านน้ำใจกระด้างติดอ ครน
หมอบจับมาผัดก้อนให้รู้จักสำเหนยกว่าทำตามใดทุกอย่าง ใช้
ดูตจากหมอบเทาอย่างไรก็ได้

๓๓. จงคิดถึงคนเก่า ๆ หรือเหล่ากอของเราหน ที่ทานเป็นคนดี ๆ
มาเป็นตัวอย่างแลรักษาตระกูลเป็นต้น ให้สืบความดีต่อไป

๓๔. ถึงยากจนเงินทองน้อยก็ตาม แต่อย่าประพฤตชั่วสังหาร
ผลาญทรัพย์ในสิ่งที่ไม่ประโยชน์ จงรำพึงให้มาก ๆ วัฏทรัพย์
ให้มาก ๆ

๓๕. เมื่อใดเรียนวิชามาแต่มีความรู้มากซนพกด ก็อย่าดบหลูครู
บาอาจารย์หรือคัดค้านข้อดีครู ด้วยความรู้ออกของคนเลย

๓๖. จงตอจากกรรมของเราที่มาเกิดเมื่อยุคนี้ (ภคดียุค) ถ้าไม่มี
ความรู้พอแจจกไม่มีใครจะยำเกรง ถ้าใจเซตาคใช้เป็นบ่าว
ทาสหรือตของทาการทหนักตจอย่างหัดบ ๆ กนนามถนไป

๓๗. นนระหนักเรียนใหญ่่น้อยทางหตกยทุก ๆ คน จงจำคำเรากถ้าง
นไว้ขออย่าเดินเลอเลย ใดศความสู้วตั้งบายอยู่กเพราะผู้หลกผู้ใหญ่
พอแม่เลยงตบกคร องรักษาตอก ถ้าหาตจท่านเหล่านนไม่
จะร้องเหมือนนลูกนกตูกกา จะเกิดทุกชกยข้างหน้าน จะเห็น
หน้าไปพงใคร จงรำพงตจตจแลกาดข้างหน้าให้มาก ๆ

๓๘. ให้หมนอานคำสุภาษตชงเป็นเศรของเศอนใจ ถึงคำพาดต้อน
นองนหนักตองกบพระอนษศอวรจำได้ใจใจ

๓๙. พระอจารย์ท่านตั้งต้อนใจจาจะเป็น ขาทางเป็นบ่าว พระยานน
ตองให้รู้จักหน้าใจเจ้าขุนมุนนาย เพราะเปรียบไว้จาเหมือนไฟ

ลักษณะไฟนั้น ถ้าผู้ใดมีกง่ายก็จะเกิดใหม่บ้านเรือนดูกลตาม
เผาผลาญเอา ถ้าเขาใจใช้ก็สำเร็จประโยชน์ของคนทุกอย่าง
(มีการหุงต้มเป็นต้น)

เดานี้ทานให้หนักเรียนฟังบ้างอ่านบ้าง

๒๐. ยงมนทานอยู่เรื่องหนึ่ง ผู้แก่ผู้เฒ่าเจตตอ ๆ กันมาว่า มีเศรษฐี
คนหนึ่ง มงมเขาของเงินทองข้างมาผู้คนบ้างไพร่ไร่นาดำโท
มากมายเศรษฐีนั้นนภรรยา ๒ คน มีลูกชายคนละคน แต่ลูก
ภรรยาทั้งสองนั้นค้ออานาจนมาก คอยชมแห่งลูกเมียน้อยทุกวัน ๆ
ฝ่ายลูกเมียน้อยนั้นได้ความเดือดร้อนเจ็บช้ำนาใจมาก แต่เป็น
คนมีความคิดหนึ่งไว้ในใจ ภายหลังไปอยู่จดหมั้นปฏิบัตชตม
อาจารย์เข้าตำรา มีได้เขนาทรร้อนใจ ถึงเวลาเรียนก็เรียน
ถึงเวลาท่องบทท่องบ่นไป ถึงเวลาการงานก็ทำไป ไม่ช้าไม่
นานก็รู้วิชาอาคมหนึ่งต่อหนึ่งหาดี เดชผานาทแตกฉานพุดจา
อาภัพก้อยคำด้านอนดี อายุได้ถึง ๑๕ ปีเท่านั้น ฝ่ายลูก
เมียหลวงนั้น ไม่ได้วิชาเรียนวิชาอะไร หนังสือก็อ่านไม่ออก
เป็นแค่คบเพื่อนเที่ยวเล่นทุกวัน ๆ ครั้นนานนานมาเศรษฐีบิดา
ตายลง ลูกเมียน้อยคนที่ยังค่นนอตาตกกตจะพองมรดก จึง
ตั้งสัจจงครวดคราพตั้งคู่สังของผู้คนข้าไท มีมากน้อยเท่าใด
จตุจาทาบาณชพองความมรดก ครั้นครระดาการชำระ ลูก
เมียหลวงนั้นให้การไม่ถูกไม่รู้จะพุดจาอย่างไร ได้แต่หงซม
อยู่เท่านั้น ครั้นเขาชกตามหนักเขาก็เคอะ ๆ คะ ๆ ยอมแพ้

ยกรพยตั้งของให้แกเด็กเมียน้อยหมด เพราะเขาฉลาดกว่า
 ส่วนพวกเทยหงอพลัดซัดเซไปตกทุกข์ได้ยากต่าง ๆ นานา
 นักเรียนทั้งหลาย ผู้เจ้าจงจำได้ใจไว้ว่าเงินทองทั้งหลายนั้น
 ถ้าใจแดงชนแต่ผาพนกายกแทบจะไม่มติดตอหนะ เพราะ
 เหตุนี้จึงว่าเงินทองนั้นยากใจก่อนเกิด ผู้เจ้าจงหาวิชาความรู้
 เสียก่อน ตามวิชาแดงทรพยตั้งเงินทองนั้นนักให้มาเต็มที่ ถึง
 จะมผูกตราขกแพความรู

๒๓. คำเปรียบแต่โบราณท่านว่าใจว่า คั้นมะขามนั้นทั้งสูงทั้ง
 ใหญ่แต่ไม่มีหนาม ชาวบ้านก็พากันตัดฟันกิ่งก้านได้ตามดบาย
 ใจ แต่กอร่ากัน เป็นไม้กอเตย ๆ แค่มหนามรอบต้น คน
 จะจับฟันก็เกรงหนามไม่สู้จะเข้าใกล้ ถึงคองเรากัด แม่นจะ
 ตกทุกข์ได้ยากประการใด ถ้าไตราเรียนวิชาได้ วิชาหนักอาจ
 เป็นได้คงบังคองได้ (จึงว่าเรียนวิชาใจเมื่อแดง) เปรียบเหมือน
 อสรพิษตวงนดเดยวเท่านั้น มคินเกรงกลัวมาก ผู้เจ้าจงแแต่
 คุกเกิด สักวทไม้มพิษสงนมน ควโต ๆ คอจจกจายชางมาเหล่าน
 ไม่มีใครเกรงกลัวเดย จับคองเทยมโตเทยมเกวยนเทยมรดจุด
 ลากบรททุกของหนักค่าง ๆ ได้กล่าวนามากมายตั้งจนแต่เป็น
 คำสภาษิตสอนใจผู้เจ้าทั้งหลาย จะขอยุคจยใจแต่เพียงนี้

ต่อไปนี้จะได้รวบรวมวิชาโบราณศึกษา ซึ่งเป็นฝ่ายบาดมาต่อท้ายนี้

ใจเสียด้วยตามดังเชบ เพราะได้ระบุดังมาในข้างต้นนั้นแล้วจะได้สรูปคอง
 แดพรรณนาความเห็นความดำริของโบราณจารย์ กับคุณประโยชน์ของ
 โบราณศึกษาต่อที่ผู้คน

เรียนบาลี

๑๑๑๑ ๑๒๑๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
วิชาเรียนบาลี ๓ ประเภท คือ เขียน ๓ อ่าน ๓ จาร ๓ ดึง ๑ ถ้า
จะว่าเขียนกับจารเป็นประเภทเดียวกันก็ได้ แต่เครื่องใช้คนละชนิด จึงได้แยก
ออกเป็นคนละประเภท

เขียน ๓ ประเภทแรกเมื่อจะตั้งชื่อเรียนหนังสือ เบื้องต้นเขียน (ตัวขอม) ด้วยดินสอ
ขาว มะโน ๑๓๑ ๑ (ดูมาตราที่ ๖) ละ ๑๓๑ ๑ (ดูมาตราที่ ๖)

อ่าน ๓ อภิธรรม ๗ คัมภีร์ กุสลาเป็นต้น ๒ อุณหิสวิไชย ๓ เจ้าสุตร
มุดกัจจายน ถ้าบางที่ยังไม่เจ้าสุตรอ่านขอมไทยต่อไป คือ ๕ อ่านพระมาตย
๕ อ่านแปดร้อยหัตถ์เทศน์ธรรมจักร ๖ หัตถ์เทศน์มหาชาติ ๓๒ กถา ๓๓ ใดกถา
หนึ่งหรือ ๓๑๓๑ ๑๒๑๑ ได้สุดแล้วแต่มาเสียง แต่ที่เรียนตลคือเรียนขอม บาลี
เรียนไปไม่หัดเทศน์กม จบสุตรเจ้าจบผูกแล้วก็หัดทำตัวเป็นตาตบไปตั้ง
สนธิ ๓ ผูก นาม ๒ ผูก สมาส ๓ ผูก ตทขต ๓ ผูก อาชยาต ๓ ผูก ชาติ
๑๒ ผูก กพพชาม (ภพุต) ๓ ผูก ชาติ ๒ ผูก ยณณาท ๓ ผูก ชาติ ๒ ผูก
การก ๓ ผูก นเรยกคัมภีร์มุดกัจจายน เป็นการผูกหัดชนแรกแล้วจึงชนคัมภีร์
คือเรียนแปดต่อไปตั้ง

- ๑. พระธรรมปทฐฐุกระถาบบทน ๒๐ ผูก บทปลาย ๒๐ ผูก
- ๒. พระมิ่งคตคตทปบทน ๓๕ ผูก บทปลาย ๑๒ ผูก
- ๓. พระสารัตถสังคท ๓๕ ผูก ๔. พระปถมสามนคปาสาทกถาบทน

๓๕ ผูก ๕. พระอัฐททมรรคบทน ๑๘ ผูก ๖. พระปถมสารัตถคตทปบทน ๒๐ ผูก
เมื่อเรียนจบพระคัมภีร์ทั้งสามแล้วแต่จะคัมภีร์ ก็แปลตั้งนามหลวงได้ วิชา
แปลนั้นในท่ามกถาส่งขมฐาบทนคัมภีร์ ซึ่งแปลจรรจาการตั้งมาที่ยังคงใช้
ในปัจุบันนี้(๑) ก็หนังสือที่แปลนั้น มีกำหนดดังนี้

- ๑. ในปัจุบัน ใช้แปลตลของวิชาเขียน

ประ โยค ๒	} ธรรมบทชน ๕ คัม }	จับฉลากประ โยคละ ๒ ตาน
๓		

๕ มังคตคถทปนบคน " "

๕ สารสังคห " "

๖ มังคตคถทปนบปถาย " "

๗ ปถมสำมนคปาสาทกถาชนคน ตานหน้า

๘ วิสัทชมรรคบคน "

๘ ปถมสารัตถทปนบคน "

วจแปลน กต่างว่าแต่ก่อนประ โยค ๓ บางทกเลือกแปลเอกนิบาต ๓๕

ผูกนั้นแต่เวลานั้น ๆ ดูเหมือนไม่ใช่ฉลาก คือ ตั้งขประธานจะให้แปลคัมภีร์

โตหียบมา เปิดประ โยคละให้แปลตามแต่จะเลือกได้ ประ โยค ๒ } นันตุ

เหมือนแปล ๓ ตานคถอตกัน แลทกต่างจากผูก ๆ นัน กำหนดตงน เรียก

อังกา ๓ รวม ๓๒ ตาน ๒ อังกาเบม ๓ ผูก รวม ๒๕ ตานเพื่อเบมที่ตั้งเกด

ในการนับผูกแต่คัมภีร์ กแต่การทบทรรยายเรื่องเรยน พระบาดนจะกล่าวให้

ตะเอียดพิสัดาวไม่คถอตกได้ดวย เป็นเรื่องสัชมคัมภีร์ภาพนพจตั้งเซปแตงช

เรยนใพอเป็นทางคารการเดาเรยนเทานน บคนจะไดทวนกถบบรรยายดวย

โบราณคักษาหนังสือไทย อกเด็กนชยตามอกโนมค ซึ่งเข้าใจตามในเรื่อง

พระรองเจ้าชงอางดา พระรองเจ้าไตทารูปแม่อักษรไทยชนน ไม่ได้พิสัดาว

เพราะคำขอมมอยูแต่ก คือแต่เดิมกใไซหนังสือขอม (ฮาคม) ภายหลัง

ชงคจวนับว่าเป็นหนังสือเดิม (ใไซบาต) หนังสือนั้นได้แตกออกไป ๒ ทาง

คือขอมไทยอย่าง ๓ ขอมเขมรอย่าง ๓ (ช่าแม้น) ตามทปรากฎใไซกันอยู่

ทุกฉบับ ฝ่ายไทยกรมอักษรไทยใช้สำหรับภาษาไทยออกอย่าง ๓ จึงคงเป็นหนังสือ
 ที่ใช้ ๓ อย่าง คือหนังสือขอมबाट ๓ หนังสือขอมไทย ๓ หนังสืออักษรไทย ๓
 ตามซึ่งบัญญัติใช้กันมา พระอาจารย์เจ้ามณฑลนครราชสีมา จังหวัด
 จะให้พดด้วงแก่กุลบุตรผู้เฒ่าเรียนภาษาจะนับตามการตั้งอักษรระหว่งตามในหนังสือ
 จนมตามณน กตองนบอักษร ขอมबाट เป็นครั้งที่ ๓ ตามคำว่า "อักษร
 ขอมबाटคำสังหตพากยมน เต็มมตงน" นับอักษรขอมไทยเป็นครั้งที่ ๒
 ตามคำว่า "อนนเป็นคำขอมแต่คำพระอาจารย์เจ้าคตตแต่งใจตงน กอนพระยา
 รวงเจ้า" นับอักษรไทยเป็นครั้งที่ ๓ ตามคำว่า "แต่พระอาจารย์เจ้าคตตแต่ง
 ใจตงน กอนพระยารวงเจ้าจึงทำรูปอักษรไทยทงปอง" นับคำรา จนมตามณ
 เป็นครั้งที่ ๕ ตามคำมปรากฏในหนังสือจนมตามณว่า "จนมตามณ พระโหรา
 ชบตเตมอยู่เมืองสุโขทัย แต่งถวายแต่ครั้งดมเตจพระนารายณเป็นเจ้าตพบร"
 นับคำราปถมกกาเป็นครั้งที่ ๕ ด้วยเนื้อตอยกระทงความทกลดาณน ก็เป็นวัช
 จนมตามณ ตอยการอ่าน นะโม กกา แต่อักษรนำ, กตา, คอบ, กบคำ
 พยานทกลดาตงหนาทเตมยพ เรยนอักษรพากยตาง ๆ แด ไทยนับ ไทยตง
 อนเป็นคตของชองคนมตามณน แดชวทายว่า "มูกตตอนตอนตขอมตจนมต"
 กตคความแปดไปไนคำราชช จนมตามณนเอง แต่พระอาจารย์ของคนมกเป็น
 นกปราชญ์พเคชกททงคณการ คคษา ชงแตงคทารานชนคตทางให้เป็นแบบเรยน
 ง่าย ๆ แดเป็นชนมตคคษาแทแต่เป็นคทาราตค ๆ แทตอย ตอยคำตงตอนแต
 วัชเรยนเป็นคต แดนกปราชญ์ทงหลาย คจวชมคความคารชองท่านได้หลาย
 ประการททงานแเผการ คคษาตอยคทาราชคตท ชงตคมาเป็นควไซคตท ๆ เตย ๆ
 พอแก่หูเตกใจเตกชอยางคตคตค วัชเรยนชองทงานกตงนทงนมนมาก คือเตกทชาน
 นะโม กช แดเชยน กกา ตวยกระตาคำไตักให้อานคากตอน กกา ถ้า

เขียนกังก้ออันลงเป็นลำดับไป แลในคำอ่านนพทุกมาตราเป็นข้อบังคับการเรียน
 แลคำสอนนักเรียนแรกผลัดทั้งสิ้น ควรนับเป็นตำราพิเศษอย่างชนิดพิเศษของยก
 ปดมมาลา ซึ่งนับว่าเป็นครั้งที่ ๖ น เป็นชั้นหลักสูตร ๒ จนตามแผนเป็นหลักสูตร
 ๓ ถึง ๓ แลตำราที่จะนับลำดับกันมาตามบทนทกปราชญ์จารย์แก้ไขในอีกพระ
 วจนหม กนบตำราสมุดบทบรรพทศเป็นครั้งที่ ๗ แบบเรียนเรอกรรมศึกษาธิการ
 เป็นครั้งที่ ๘ ของตำราออกพระวจนแบบสอนอ่านทั้งหลาย ซึ่งนับลำดับมาดังนี้
 นน ก็ตามอดีต โนมคทเขาใจได้ตามวิธีเขาเรียน ซึ่งเคยศึกษาสังเกตมาว่า
 ธรรมดาคำราเรียนทงปวง ซึ่งเป็นตำราเติมพมน์ ย่อมเป็นตำราที่สั่งจำเป็น
 นักปราชญ์ผู้มธุระในหนาทน จะคองหาข้อจากตำราเก่าพมน์ ผอนให้เบาให้สั้น
 ให้ง่ายเป็นธรรมดาตั้งคณกรรมมุดบาด นักปราชญ์ทงหลายก็ช่วยกันอนุกลงด้วย
 อดสำหระแต่งตั้งแก้ไขเป็นลำดับมามากหลายคณกรรมทงทุกท ด้วยเจตนาจะให้
 เป็นกร่าง่ายแก่กุดบุตร ผู้จะเขาเรียนศึกษาพอแก่เวลาอายุในทุกจนหม หนังสือไทย
 กใช้ตำราแบบเรียนเรอทงไปมากแล้ว ด้วยเห็นผลว่าใน ๓ เดือนลงมานน
 ถ้าเด็กมีปัญหาไม่เลอทราบก้ออ่านออกเขียนได้ ถ้าจะเทียบกับตำราปฐมกกา
 ตามซึ่งท่านพรพณณาได้ ทเขาพเจ้าสมว่านเป็นตำราเก่าพิเศษนน เด็กบางคนก
 แต่จะไมไปคดอยคควชาจะนน ถึง ๓ เดือนกม นแห่งเวลาตำราเรียนนน เขาพเจ้า
 รับรองได้ว่า จะคองมเวลาที่จะแก้ไข ไปตามกาตลัมัยของการงานอยู่เต็มอ ๆ
 โดยแท้ ถ้อยคำทงปวงทเขาพเจ้าได้กต่างมาในโบราณคศึกษา นจะพปลง
 คตาดเคตอนไปบ้างอย่างไรกดี ขอประทานอภัยโทษต่อท่านสมาชิกทงหลาย
 ด้วย เพราะว่าการทพรพณณาตั้งคุดพมน์คาไกลคองมคตคองมเห็น เป็นกร
 จาเป็นทจะมทงบทพรองยงเกิดเป็นธรรมดา แต่จาผู้กตางนเป็นมุดคองม

ระตักถึงของเก่า ๆ มาก ซึ่งได้เคยมีคุณแก่ตนมาแล้ว แต่หวังใจได้ว่า
เรื่องโบราณศึกษานี้จะได้เปิดประตูประโยชน์ทางดารศอกการอ่านสัตว์ทั้งหลาย
ได้บ้าง

ประเสริฐอักษรนิตข้อย	ขออุณ ตรงเอย
เรียงระเบียบโบราณทูน	เก่าไซ้
สยามบรรพศาสตร์สุน	ทศก ษาฏ
ก่อนลับกลับเช็ดให้	เหตุแจ้งกาลนาน ๆ

(คัดจากหนังสือชราญาณ เต็ม ๕ มหี ๕ ร.ศ. ๓๓๕ หน้า ๒๓๒๘
และเต็ม ๕ ร.ศ. ๓๓๕ หน้า ๒๗๓๓)

วิธีสอนหนังสือไทย

แต่งโดย

พระศรีสุนทรโวหาร ภ.ม.

๑ พระศรีสุนทรระน้อย

นามเพรง

กิดคะติตนเอง

ออกอ้าง

เกียงจิตคิดขำเกรง

ปวงปราชญ์ ฉินเฮย

ไคกลาดไคบกบ้าง

บทนั้นเชิญแปลง

๑ เรื่องนัจดแจกข้อ

คำขยาย

เป็นแบบกลาง ๆ สาย

สืบไว้

มัธยมพจนธิบาย

บอกข้อ ไว้มา

กิดแต่ตามตนได้

สอบซ่อมศึกษา ๆ

จะกล่าวถึงคุณเรื่องสอนเรียนหนังสือไทย โดยความที่ไตร่ตรองเห็น

แต่ได้สังเกตเห็นกำหนดไว้ จนแจ้งประกายคอบัญญาของข้าพเจ้า กอหนัดกษณะ

จงให้ทราบถึงข้าพเจ้าผู้เจ้าของเดิมด้วย ข้าพเจ้าไม่ใช่เป็นคนมีมานะทริ

คอดังแต่มองเมาคจามรุ ถอว่าไม่มุรเทาเทยมตนนหนามไค ด้วยด้นนษฐาน

เข้าใจว่าในการเรียนรู้อุปศาสตร์วิทยาคุณทงปวงนไม่มทตค เป็นของตม

ดกอยู่ตามลำดับโดยธรรมตา ซึ่งจะว่าเป็นทตตจบทอยเพียงผู้ใดนนไมไค

ข้าพเจ้าเข้าใจแน่ฉะน เพราะฉะนนเมอทานผู้ใดกิดคานคเตชนมาคด้วยขอทง

ข้อใด แม้นข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย ก็ขะยอมดัดแปลงตามไปง่าย ๆ ขอท่าน
ทั้งหลายจงได้ทราบความจริงในใจของข้าพเจ้าว่าซึ่งกล่าวมานี้ มิใช่แก้ง
ออกด้วยด้วยความมารยาสาโดย เป็นความจริงดังปฏิญาณทุกประการ

จะกล่าวด้วยดทชक्रम์ก่อน ด้วยจากบุตรซึ่งศึกษาเล่าเรียน
หนังสือไทยจะรวรรษา รวดรัดคน รุหยาบรัดละเอียด กออาศัยแกดทชक्रम์ก่อน
แต่อาศัยความเพียรแต่บัญญัติของบุตรนั้นประกอบด้วยเป็นสองประการ ก็
ดทชแต่อาศัยของครุณหมต่าง ๆ กัน บางครุณหมมากละเอียดดทช
แต่เป็นคนทองความวิ กตวศษยจะรเทาเทยมตมชช ความวิจะแพรหลายไป
เดี่ย ดกจะมิเป็นอศจรรยจะมณูนบก่อนขยไป จงออมความรูไว้สอนแต่คน ๆ
หยาบ ๆ สอนไม่สิ้นเชิง

บางครุเป็นใจโงกเห็นแก่ดาก ก็ขยผู้ใดให้ลาภสักการะมาก ก็เบียดเผย
ความรูสังสอนละเอียดกวางขวางยงกวาศษยอน บางครุในลาภสักการะน
ใจเป็นกลาง ๆ โงกไม่แรงกตันท ก็เอาแต่บัญญัติความเพียรของบุตรเป็น
ประมาณ มีใจอารีรอบคอบทัวไปในศษยทงปวง ดงเมตตาคจตไม่คิดแก
บ่ดยการ แต่ด้าบากยากเห็นอยชุดส่าห้แคะโคจ ไซสังสอน แดร์ดตหย่อน
ผ่อนปรนให้สมควรแก่บัญญัติเทก ดงคาราสอนให้แบบบอย่างให้เดกรูงาย
จางายแต่จหมันได้ลอบสอนทวนคณปดายเมอง ๆ ครุชงประกอบด้วยอชยาศัย
ใจละเอียด โอบอ้อมเซนนทม ฝ่ายเด็กผู้เรียนแต่กมณต์ยสังนทานต่าง ๆ ไม่
เหมือนกัน ถ้าจะว่าโดยพาหุศษยาศัยของเดกแต่จ ชรรมตาเดกชงจะมิใช่
สมครรกรเรียนหนังสือ โดยด้าพงคณนหมนอยนท รอยคนจะมสังกคณหนงก
หายาก เพราะใจเดกยังไม่มีบัญญัติคดถงการหนากการทง มีแต่คคจะเดม

ไปเอง เหมือนเรื่องนยายเล่ากันมาว่า ท่านครูผู้หนึ่งเป็นที่ศาปาโมกข์
 อาจารย์ใหญ่ ดอนศิษย์ให้เล่าเรียนอยู่ในสำนักถาวรน้อย ศิษย์ผู้หนึ่งบัญญัติ
 เวลาเล่าเรียนอะไรก็จำไม่ได้ บัญญาเขาดูไม่จ้องแฉวงมั่นคงนัก แต่เป็นคน
 หมั่นในการปฏิบัติครู ท่านอาจารย์มีความเอ็นดู อยากจะให้เด็กผู้นั้นเกิดความ
 ฉลาดจะได้เจริญในการเล่าเรียน อาจารย์หมั่นพูดจาแนะนำอยู่เสมอ
 จนหนึ่งเด็กนั้นไปเข้ากับเพื่อนศิษย์ด้วยกันหลายคน ครั้นกลับมาครูดังตาม
 เด็กนั้นว่าฉันเจ้าไปเข้าไต่เห็นอะไรบ้าง เด็กนั้นบอกว่าข้าพเจ้าไต่เห็นงูเห่า
 คดหาง ครวดาวว่างเห่าม่นรูปพรรณสดชื่นฐานมันเหมือนกับอะไร ศิษย์นั้น
 ตอบว่างเห่าม่นเหมือนหงอนไก่ ครูได้ฟังก็ตั้งใจว่าเด็กคนนั้น คอยมบัญญัติ
 ฉลาดขึ้นแล้ว จึงตั้งเกศประ้างงูเห่าม่นทุกตัว ๆ เรียงเหมือนหงอนไก่เต็ม
 เขาดนเดินไปไต่อย่างหนักแต่เด็ก ครั้นยกยอสรรเสริญชมศิษย์นั้นต่าง ๆ ศิษย์
 นั้นไต่หน้าตาเพราะครูสรรเสริญก็ตั้งใจกำหนดใจว่าเราคอยแก้ครู
 ว่าเหมือนหงอนไก่ ครูชอบครูชมสรรเสริญ จนหนึ่งเด็กนั้นไปเข้ากับเพื่อน
 ศิษย์คนอื่น ครั้นกลับมาครูดังตามว่า ข้าพเจ้าไปเข้าจนพบอะไรบ้าง เด็กนั้นตอบ
 ว่าข้าพเจ้าไปจนไต่เห็นข้างทกลางป่าข้างหนึ่ง ครูดังตามว่าข้างนั้นมันเหมือน
 อะไร เด็กตอบว่าเหมือนกับหงอนไก่ ครูจึงนึกว่าชะรอยเด็กนั้นจะตั้งเกศ
 เขาทั้งวงข้างกลมเรียงคล้ายกับหงอนไก่ แต่ตั้งเกศไต่อย่างหนักคอยแก้ครู
 นิ่งอยู่ จนหนึ่งชาวบ้านเขาเชิญอาจารย์ไปเลี้ยงชาวป่ายาต เด็กนั้นก็ไปกับครู
 ด้วย ครั้นกลับมาครูดังตามว่า ฉันเจ้าไปกับเขา ชาวบ้านนั้นเขาเลี้ยงอะไร
 เจ้าบ้าง เด็กตอบว่าฉันเขาเลี้ยงชาวป่ายาต ข้าพเจ้าไต่กับชาวป่ายาต ครู
 ดังตามว่า ชาวป่ายาตนั้นมันเหมือนกับอะไร ศิษย์ตอบว่าชาวป่ายาตเหมือนกับ
 หงอนไก่ ครูได้ฟังก็ตั้งใจว่าเด็กคนนั้น คิดว่าเด็กนั้นเร่าคึกคึกความฉลาด

ขบข้าง มรูกคกอยู่ในชาคุธรรมตาของเขานนเอง เห็นจะกำหนดใจว่า ช่ง
 ตอบแก่เราจาเหมือนหงอนโก่ คำนเราชมเราสรร์เร่ญุกเอามาใช้ตอบเรา
 ราวไป แดจวาร์ณบัญญัติช่งจะรวาหงอนโก่มนอย่างโรนเห็นจะไม่มีแก่
 เตกนเสย ครกทอตอด้วยในการทจจะสอนเตกนนคชไป เรองนเป็นนยายบุราณ
 แม่นตงในกาลทกจวนน เตกทมบัญญัติทบมคตงเชนนนทกมแน

ครังเมอแรกตงโรงสกุทหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้มครุสอน
 หนังสือไทยในบึงออกจคจวาคค ศักราช ๑๒๓๕ นน เตกบุตรหม่อมราชวงศ์
 ชำราชาการ ช่งมาเผกหคเป็นททหารมหาดเตกอยู่ ทเป็นชนเตกยงเตกอยู่น
 โปรดเกล้า ให้มาเรียนหนังสือไทยในโรงสกุทหลวง เจาพนักงานตั้งเตก
 เข้ามาเรียนมากคด้วยกน เตกผู้หนังสือนายเจก อายุ ๑๕ ปี เป็นบุตรหม่อม
 ราชวงศ์ เรียนนะโมมาตัก ๗ จิกจำไม่ได้ ครคของคตคอนให้เตกแคว้นตะ
 ล้องอักษรส่ามอักษร จนนจาได้รงชนพรงนครุจะให้เตกค่อไปอกกถมของ
 เตกเต็มโตอยแต่อกษรหนังสืออกษรบาง คยงชาเตกของเกาอก แต่
 ทบทจนอยยียงนหลายครัง ครจุจวานะโมไม้ได้กทาเนาเตค ให้เตก กช ค่อไป
 นายเจกก็เป็นเชนนนชกแต่เพยรสอนมาประมาณสัก ๖ เดือน ๗ เดือนกจาอะไร
 ไม้ได้ ครุให้หคทบจนอนนจเตกคกนบไม้ตูกประดมไม้ตูกว่าไป ครุเห็นจะ
 เป็นคจวามถาบากทงผู้สอนผู้เรียนกเรตราไปไมใครจะโต้สอน นายเจกนเตย
 คคเป็นคคนไม่รู้หนังสือไทย บคนักโตสังกตบไปผกเป็นททหารบันแฉจ นายเจก
 นกคจจจะนบจว เป็น น้าเบอรจวน ททหง ฝ่ายชางชนค้ำในการเจ้าเรียน
 ทโรงสกุท เตกทบัญญัติโคคเฉาทบมทกมมาก แต่จาเป็นท ๒ ท ๓ ท ๔
 ของนายเจก พอเจ้าเรียนโตถึงกระหมกมานจนนทกจจจะรุ คจวามทรวกจค
 เขาเป็นรูกไม้ได้ ช่งชกเรองราวมาเตกทงน เพอจะให้ทาทงหลายทราว

ชัดในชาตธรรมตาบัญญัติของกุตบุตรมีหลายอย่างต่าง ๆ กันฉะนี้ ในการ
 เตาเรียนจะวรรคเรณน อาศัยประกอบพร้อม ๒ อย่าง ครุความมรดมอบาย
 ฤตาคหมนส์อนหนง เดกบัญญัติคความหมนไมเกยจครานไมอนครายหนง
 ถาพร้อมทงสองประการนคเป็นถารตมบรรณแนไมตองสังสัย อนงถารตม
 เดกนยาก ไมเหมือนส่อนผูใหญ่ ตองตงพกตอาญาให้แข็งแรง ให้เดกเกรง
 กตงให้จงมาก ออย่าเด่นเตาะและสอเตยนให้เดกคหมนได้จะไม่เกรงกตง
 ถาตงจนเดกคหมนเสียได้เดกเกลยการทงเวอง อนงครุญจะส่อนนทตองเป็น
 ผูมอชฌาตย์ อนูโงมผอนปรนตามชาติสกุลของเดก ไมคจรหยาบช้า กออย่า
 ตางถาถาเกนหยาบคายให้เบนทชาใจเดก ถาไมคความผดกทำอาญาคหรือมค
 ตามอาญาควิตกถาถาหยาบคาย ตองจวเดกทเป็นเชอจงค์พงค์ผาผด นกรก
 ชาติตระกุตโดยมาก ถากระทบกระเทยบคด้วยหยาบคายคด้วยกายหรือจวจานก
 กจะชกกระอิตระฮาที่ชกชยไป ทเดกต้นตานโพไรใจหยาบ ตองจวอาญา
 หยาบคายจจะตงใจนกกม ครผู้ส่อนตองผอนปรนโดยแยบคายให้ส่มควร
 ในชบจนส่อนเดกนเบนถารยาก ตองคความทจะกคชชมช้และจะยอยกบ่ารุงใจ
 เดก จะส่อนด้วยเรองโตกตองแคะโคชแจงให้แจ่มกระจาง อนงกะให้เต่าให้
 เชยนคอนโตทอนโต ก็ตองใส่สอบให้โตแมนยาแถง จงให้เต่าค่อเติมไป
 เป็นระยะ ๆ กะพอให้คจรแกบบัญญัติเดก หนงส่อไทยนคตองส่อนให้เรียน
 นระไมก่อนบงคบให้เต่าให้จ่าได้ แถงให้นับสระ ๒๐ ให้เข้าใจเสยงต้นเสยง
 ยาง ถาไมจางให้เต่านะโมนประสังคชะไร ถาว่าประสังคจะให้รู้จกสระ ๒๐
 คอ ฮา แ ไ โ ภา ' ะ ถาไมจางประสังค
 จะให้รู้จกสระ ๒๐ ทำไมจางไมให้เต่าแต่จ่าเพาะ ฮา ' ะ ๑ ๓ ๑ ' ะ
 เกณฑให้เต่านะโมนพทชายะตงชด้วยทำไมเต่า แถงจอนเบนตทชชอนนค

๑๒. ๕
 ๑๓. ๕
 ๑๔. ๕
 ๑๕. ๕
 ๑๖. ๕
 ๑๗. ๕
 ๑๘. ๕
 ๑๙. ๕
 ๒๐. ๕
 ๒๑. ๕
 ๒๒. ๕
 ๒๓. ๕
 ๒๔. ๕
 ๒๕. ๕
 ๒๖. ๕
 ๒๗. ๕
 ๒๘. ๕
 ๒๙. ๕
 ๓๐. ๕
 ๓๑. ๕
 ๓๒. ๕
 ๓๓. ๕
 ๓๔. ๕
 ๓๕. ๕
 ๓๖. ๕
 ๓๗. ๕
 ๓๘. ๕
 ๓๙. ๕
 ๔๐. ๕
 ๔๑. ๕
 ๔๒. ๕
 ๔๓. ๕
 ๔๔. ๕
 ๔๕. ๕
 ๔๖. ๕
 ๔๗. ๕
 ๔๘. ๕
 ๔๙. ๕
 ๕๐. ๕
 ๕๑. ๕
 ๕๒. ๕
 ๕๓. ๕
 ๕๔. ๕
 ๕๕. ๕
 ๕๖. ๕
 ๕๗. ๕
 ๕๘. ๕
 ๕๙. ๕
 ๖๐. ๕
 ๖๑. ๕
 ๖๒. ๕
 ๖๓. ๕
 ๖๔. ๕
 ๖๕. ๕
 ๖๖. ๕
 ๖๗. ๕
 ๖๘. ๕
 ๖๙. ๕
 ๗๐. ๕
 ๗๑. ๕
 ๗๒. ๕
 ๗๓. ๕
 ๗๔. ๕
 ๗๕. ๕
 ๗๖. ๕
 ๗๗. ๕
 ๗๘. ๕
 ๗๙. ๕
 ๘๐. ๕
 ๘๑. ๕
 ๘๒. ๕
 ๘๓. ๕
 ๘๔. ๕
 ๘๕. ๕
 ๘๖. ๕
 ๘๗. ๕
 ๘๘. ๕
 ๘๙. ๕
 ๙๐. ๕
 ๙๑. ๕
 ๙๒. ๕
 ๙๓. ๕
 ๙๔. ๕
 ๙๕. ๕
 ๙๖. ๕
 ๙๗. ๕
 ๙๘. ๕
 ๙๙. ๕
 ๑๐๐. ๕

พอจับเสียงภาษาไทยพูดกัน ตัวหนังสือไทยเดิมเห็นจะมีแต่ ๒๘ อักษร คือ
 ก ข ค ง จ ฉ ช ซ ด ต ถ ท น บ ป ผ ฝ พ ฟ ม ย
 ร ล ว ส ห อ ฮ แทน พอใช้กับภาษาไทยแท้ได้จริง
 ครั้นภายหลังสืบ ๆ มา บ้านเมืองเจริญสมบรณ์มากจน นักปราชญ์
 ฝ่ายจีนตกจวบวาทคามคชแต่ละภาษาต่าง ๆ ก็มามากจน ท่านจึงเห็นพร้อมใจมาก
 ด้วยกันว่า การที่จะใช้หนังสือ มิใช่จำเพาะแต่ความภาษาไทยอย่างเดียว
 ข้อความสำคัญ จะต้องใช้ภาษามคชแต่ละภาษาลงสักฤกษ์สักฤกษ์ คำทัก
 นักปราชญ์คิดกาพยักถอน จะใช้พาทย์ภาษาอื่น ๆ ก็มิ จำต้องคิดตัวอักษร
 เดิมใน “ก ข” เข้าอีก ให้พอรับรองแก่ภาษาอื่น ๆ ท่านเห็นพร้อมกันอย่าง
 จึงได้เติมตัว จ ค ช เข้าในตอน ก เป็นเจ็ดตัวจน เดิมตัว “ฉ ญ” ใน
 ตอน จ เดิม ฉ ญ ฐ ฑ ฒ ณ ออกตอนหนึ่ง เดิมตัว ข ในตอน ต ต เดิม
 คัง ภา ในตอน ปร เดิมตัว ศ ษ พ ในตอน ย รวมที่เติมภายหลัง จ ค ช เม
 ญ ฉ ญ ฐ ฑ ฒ ณ ข ภา ศ ษ พ ๑๖ อักษร บรรจบกับตัวเดิมเป็น ๔๔ ตัว
 แต่การเพิ่มเติมนั้น จะเป็นครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ไม่ทราบแน่ แต่อักษรที่
 เพิ่มเติมจนจนหลังนั้น บางอาจารย์ก็บังคับว่าจำเพาะให้ใช้แต่คำภาษา
 มคชกับสังสกฤต คำภาษาสยามไม่ให้ใช้ บางอาจารย์ก็ว่าซึ่งจะบังคับ
 เป็นคำชาติเช่นนั้นไม่ได้ ต้องใช้เจือปนกันไป ดังที่ยกได้ชาติ คำไทยไม่ต้อง
 ใช้ถึงเลยก็จริง พอใช้ได้ คือตัว ฉ ญ ฐ ฑ ฒ ณ ศ ษ พ เหล่านี้
 ภาษาไทยไม่ต้องใช้ ในลัทธิครูหนึ่งมีบังคับว่า ศ สำหรับคำ มคช ช
 สำหรับสังสกฤต ส สำหรับคำไทย ท่านว่าอย่างนั้นก็เหมือนแต่จำง่ายด้วย
 แต่มท่านทบทวนหนังสือสังสกฤตครูเดิม ท่านดูเข้าใจชำนาญ ท่านกำหนดว่า
 นั้นจะถือเอาเป็นแท้ไม่ได้ ในลัทธิครูสังสกฤตเดิม ท่านก็มิได้ตัวอักษรทั้งสาม

เพราะมีสำเนียงแต่ต้นมูฐฐานที่เกิด เสียงคงจนผิดกันทั้งสาม ด้ ดังเช่น ค ฌ ม
เสียงคงจนคาดเรียกว่าแต่ตาตช สำเนียงคล้ายคจ ชคจ ษ มเสียงเกิดแต่คนจน
กับเหงอกคางเพดาด เรียกว่ามรชช สำเนียงหนักคล้ายคจ ช เสียงไทย แต่
ไม่เหมือนที่เคย คจ ด้ มเสียงเกิดแต่รายพ่น เรียกว่าทนคช สำเนียงสูง
เช่น ด้ ตามธรรมเนียม ทานจาดงนภชอยบถตถชงคชอยู่ คำมคชใช้ ค
ใช้ ษ ก็มี เหมือนอย่าง "ทาช" "โทษ" "ภาษา" "ภษา" เป็นต้น
คำมคชว่าอค์คะ เป็นสังสกฤตใช้ว่าอค์วะ, อค์จา, กห่าเป็นอค์วะ, อค์จา
ษา ไม่ ยังคงเป็น ค อยู่ ๑ อนึ่งมีผู้กล่าวคตคานว่าแบบบังคับ ด้ สามใน
จนตามฉนหมกเคตจนคตคชอยู่ จะถือเอาเป็นแน่ไม่ได้ ๑ ท่านผู้ใดได้ดูข้อถึง
คภภรสังสกฤตเต็ม ท่านว่าแบบบังคับ ด้ สามในจนตามฉนท่านกคทเอามา
แต่สังสกฤตเต็ม ก็ไม่คล้ายกันมากนัก พอจะเอาเป็นแบบได้ ใช้กันมาหลาย
ชั่วอายุคนแล้ว จะคตคานแยกยาก ฝ่าย ๑ ขา ๑ ผู้เรียบเรียงความนเป็น
คนหูสั้นศาลัน ไม่ทราบว่าจะอย่างไรเป็นแน่ แต่เห็นอยู่อย่างหนึ่ง ว่าในการ
รูกษรณ จะว่าสุดว่าจบอยู่เพียงใครก็ว่าไม่ได้ ไม่ควรจะวิวาท ไต่แย้งให้
เกิดปฏุมะแก่กันให้เช่นความร้อนใจในไซ้เหตุ แต่ความคิดความชอบใจของ
ชาวเขานจจะไซ้คำไทย ก็เขียนให้ถูกตามภาษาไทย คำมคชสังสกฤตก็
ให้ถูกตามมคชแต่สังสกฤต จะใช้คำภาษาใดก็เขียนให้ถูกตามภาษานั้น ก็
เป็นการดีการชอบในเรื่องไซ้หนึ่งถือ ๑ ถ้ามว่าใน "ช ช" "ค ค ฌ"
"ช ฌ" "ญ ษ" "ฐ ฐ ฐ ท ฌ ฌ" "ค ค ฌ ท ฌ ม" "พ ภ"
"ต พ" "ค ษ ด้" เหล่านี้ทำไมจึงไม่มชอเรียกให้ต่างกัน เห็นเรียก
แปดกกันแต่ "คค" "ชช" "ด้ด้" สามคจเท่านี้ นอกนั้นทำไมไม่มชอ

เรียกให้แปลก เด็กจะได้จำง่าย แก้วแต่เดิมเมื่อบัญญัติตัว ก ข ขึ้นใช้
 ในชั้นแรก เดียงแปลก ๆ ไม่มีตัวขา ท่านจึงจะได้ตั้งชื่อสำหรับเรียก
 นกปราชญ์ท่านเพิ่มเติมอักษรชนภายหลัง ท่านก็เพ่งต่อความอ่อน ตงใจ
 แต่จะสอนให้รู้ว่าตัวนั้นสำหรับกับคำนั้น ๆ การที่จะคิดตั้งชื่อให้เรียกตัวอักษร
 ท่านจึงหาได้คิดไม่ ท่านก็เห็นจะได้ใจว่าไม่เป็นการสำคัญ ๆ ในเรื่องคิดชื่อ
 ตัวอักษรนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าชาวไทยเราจนคำพูด ต้องเอาชื่อหอยมาให้ชื่อ
 อักษรคือเรียกว่า ก พนกย ญ ย่องเซง ต กวางเหมง น เทยพต้น
 เป็นต้น ดูน่าสังเวช ข้าพเจ้าจึงคิดชื่อขึ้นสอนนักเรียนในโรงตั้งกลดหลวง ว่า
 ข ขัดข้อง ฉ อังกฤษ ค คัด ค กั้นรูา ฆ ฆะมัง ช ช้อ ฉ ฉาน
 ฉ ฉาคี ฉ ฉะฉา ฉ รกชัต ฐ ฐันฐาน ท บินทบาท ฒ จำเวญ
 ฒ คุณ ต เศษะ ต ตรา ถ ถถ ท ทาน ฑ ฑอน น นิด พ พด
 ภ ภกศร ษ ษนยถ ร โรค ล ลลลล พ จักรวาท ตั้งชื่อไว้เพื่อจะ
 สอนเด็กให้ออกชื่อตัวสะกดได้ง่าย ทไม่มีตัวพองไม้ของตั้งชื่อ แบบนมใช้แบบ
 แบบขงคย เมื่อท่านผู้ใดเห็นชอบจะதாகตาม ทท่านไม่เห็นชอบก็ไม่ต้อง
 รับทานโทษ อย่าเพื่อเหมาเอาว่าอูตรหรือฟังชานเลย เพราะคิดชนทงนดอย
 หองจะให้เด็กรู้ง่าย เป็นเจตนาฝ่ายกุศล ข้าพเจ้าคิดว่าจะได้บุญบ้างเล็กน้อย
 เมื่อจะมีได้กทำเนา ขอแต่อย่าให้ต้องตเคยนเลย.

-จบปริกเฉจที่ ๒ เท่านั้น-

